

ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ & ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΔΙΕΘΝΩΝ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΕΙΔΙΚΕΥΣΗ: ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΣΧΕΣΕΙΣ & ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΕΣ ΣΠΟΥΔΕΣ

**ΘΕΩΡΙΑ ΣΥΜΜΑΧΙΩΝ ΣΤΟ
ΜΕΤΑΨΥΧΡΟΠΟΛΕΜΙΚΟ ΔΙΕΘΝΕΣ
ΣΥΣΤΗΜΑ:
Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΗΣ ΜΕΣΗΣ
ΑΝΑΤΟΛΗΣ**

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΣ ΠΑΠΑΣΩΤΗΡΙΟΥ

ΗΛΙΑΣ ΤΑΣΟΠΟΥΛΟΣ
Α.Μ. 1204 Μ050

ΑΘΗΝΑ 2006

Διατριβή για το Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα Σπουδών του τμήματος
Διεθνών και Ευρωπαϊκών Σπουδών του Παντείου Πανεπιστημίου
Κοινωνικών & Πολιτικών Επιστημών

Ειδίκευση: Διεθνείς Σχέσεις & Στρατηγικές Σπουδές

Ηλίας Τασόπουλος,

Μεταπτυχιακός Υπότροφος του Ιδρύματος Κρατικών Υποτροφιών

Αριθμός Μητρώου 1204 Μ 050

Σεπτέμβριος 2006

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Εν αντιθέσει με τα προηγούμενα έτη φοίτησης μου στο Πάντειο Πανεπιστήμιο, τα μηνιαία τροφεία που λάμβανα από το Ίδρυμα Κρατικών Υποτροφιών μου επέτρεψαν να απέχω από βιοποριστικές εργασίες κατά τη διάρκεια της δεύτερης χρονιάς συμμετοχής στο Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα Σπουδών του τμήματος Διεθνών και Ευρωπαϊκών Σπουδών και να συγκεντρωθώ σε ακαδημαϊκές δραστηριότητες.

Ευχαριστώ πολύ το Ίδρυμα Κρατικών Υποτροφιών για την υποστήριξη του.

Στη μητέρα μου

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

1. Εισαγωγικό κεφάλαιο	σελ. 8
2. Θεωρητικές όψεις	
2.1. Ρεαλιστικό παράδειγμα	σελ. 15
2.2. Θεωρία δημιουργίας συμμαχιών	σελ. 18
2.3. Επιθετικός ρεαλισμός και εξωτερική πολιτική των μικρών κρατών	σελ. 22
2.4. Η επίδραση της αλλαγής του διεθνούς συστήματος	σελ. 27
2.5. Περίληψη ιστορικού πλαισίου	σελ. 31
3. Η εξωτερική πολιτική του Ιράν	
3.1. Κριτική θεωρίας συμμαχιών	σελ. 33
3.2. Το Ιράν	σελ. 35
4. Η εξωτερική πολιτική της Ιορδανίας	
4.1. Θεωρίας της αυτοεξισορρόπησης	σελ. 41
4.2. Η Ιορδανία	σελ. 44
5. Η εξωτερική πολιτική της Συρίας	
5.1. Το κράτος στη Μέση Ανατολή	σελ. 50

5.2.	Η Συρία	σελ. 55
6.	Η εξωτερική πολιτική της Αιγύπτου	
6.1.	Η ιδεολογία στη Μέση Ανατολή	σελ. 63
6.2.	Η Αίγυπτος	σελ. 67
7.	Η εξωτερική πολιτική των κρατών του Συμβουλίου Συνεργασίας του Κόλπου	
7.1.	Το Κράτος- Εισοδηματίας	σελ. 74
7.2.	Τα κράτη του Συμβουλίου Συνεργασίας του Κόλπου	σελ. 76
7.2.1.	Η Σαουδική Αραβία	σελ. 81
8.	Συμπερασματικό κεφάλαιο	
8.1.	Παρατηρήσεις	σελ. 89
8.2.	Επίλογος	σελ. 92

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Η ΜΕΣΗ ΑΝΑΤΟΛΗ

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ο σκοπός της διατριβής είναι η εξέταση της συμπεριφοράς των κρατών της Μέσης Ανατολής κατά την περίοδο 1990-2004, αναφορικά με τη δημιουργία συμμαχιών. Μέσω της εξέτασης της εξωτερικής πολιτικής των μεσανατολικών κρατών, σκοπεύω να διερευνήσω τις υποθέσεις εργασίας του ρεαλιστικού μοντέλου σχηματισμού συμμαχιών στο μεταψυχροπολεμικό διεθνές σύστημα της περιοχής της Μέσης Ανατολής.¹ Η πιο συγκροτημένη εξέταση της εφαρμογής της ρεαλιστικής θεωρίας στην περιοχή της Μέσης Ανατολής προήλθε από τον Stephen Walt. Ο Walt κατάφερε να ερμηνεύσει τη συμπεριφορά των κρατών της Μέσης Ανατολής κατά την περίοδο 1955-1979, προσφέροντας παράλληλα κάποιες σημαντικές θεωρητικές παρατηρήσεις στη ρεαλιστική ανάλυση των συμμαχιών.

Παρά τη μεγάλη απήχηση του έργου, πολλοί αναλυτές σήμερα, μετά από 20 χρόνια, υποστηρίζουν πως η ανάλυση του έχει ξεπεραστεί από τα γεγονότα. Ένα κομμάτι της τρέχουσας βιβλιογραφίας στρέφει την ανάλυση της σε μία διαφορετική πορεία. Ο Michael Barnett προτείνει πως υπάρχει άμεση σχέση μεταξύ της ταυτότητας και της στρατηγικής συμπεριφοράς, θεωρώντας πως η νεορεαλιστική ανάλυση, ούσα ασυνεπής με τον εαυτό της, έχει καταστεί ανεπαρκής², ο Raymond Hinnebusch υποστηρίζει πως σημαντικές όψεις της συμπεριφοράς των αραβικών κρατών δεν καλύπτονται από τη ρεαλιστική κρατοκεντρική ανάλυση³, ο James Lebovic συμπεραίνει πως η αντιμετώπιση του παράγοντα της ιδεολογίας είναι ελλιπής.⁴ Ταυτόχρονα, ο Steven David εξετάζοντας το ζήτημα του σχηματισμού των

¹ Αν και η εξέταση μίας τόσο πρόσφατης περιόδου ενέχει πολλούς κινδύνους, ο προφανέστερος εκ των οποίων είναι η αποκάλυψη γεγονότων που μένουν εμπιστευτικά (classified) μέχρι την πάροδο ενός χρονικού διαστήματος, αποφάσισα να εξετάσω αυτή την περίοδο, καθώς ο σκοπός μου δεν είναι μία ιστορική παράθεση των γεγονότων, αλλά μία εξέταση των διεθνών σχέσεων της περιόδου με σκοπό την περιγραφή και ανάλυση των πολιτικών τάσεων που επικράτησαν στην περιοχή.

² Barnett, Michael N., 1996. 'Identity and Alliances in the Middle East', στο Katzenstein, Peter J., ed., *The Culture of National Security: Norms and Identity in World Politics*, New York: Columbia University Press, σελ 400-447

³ Hinnebusch, Raymond. *The international politics of the Middle East*, Manchester- New York: Manchester University Press, 2003, σελ. 66-67

⁴ Lebovic, James H. "Unity in Action: Explaining Alignment Behavior in the Middle East", *Journal of Peace Research*, vol. 41, no. 2, 2004, pp. 167-189, σελ. 3

συμμαχιών στο ενδοκρατικό επίπεδο ανάλυσης, θεωρεί πως πρέπει να προστεθεί ένας ακόμα παράγοντας στην ανάλυση του Walt, που αφορά στην εσωτερική δομή των κρατών.⁵

Βάσει αυτών, κρίνεται αναγκαίο να επανεξεταστούν τα βασικά συμπεράσματα του μοντέλου, ώστε να κριθεί η ερμηνευτική του αξία. Για να εξετάσω την χρησιμότητα του μοντέλου σε αυτή την περίοδο, θα σταθώ σε δύο μεγάλα γεγονότα της περιόδου. Η περίοδος εξέτασης αρχίζει και τελειώνει με τις ΗΠΑ να εισβάλλουν στο Ιράκ. Το 1991 υπό το George Bush τον πρεσβύτερο, το 2003 υπό το George Bush το νεότερο.

Θα αναφερθώ καταρχάς σε κάποια στοιχεία των δύο πολέμων που χρήζουν προσοχής και υπήρξαν οι απαρχές της παρούσας έρευνας.⁶ Έπειτα θα αναλύσω το θεωρητικό υπόβαθρο που χρησιμοποίησα για την ανάλυση της συμπεριφοράς των κρατών της Μέσης Ανατολής, στις δύο αυτές περιστάσεις κατά κύριο λόγο. Τα επόμενα κεφάλαια περιέχουν την ανάλυση της εξωτερικής πολιτικής των κρατών της Μέσης Ανατολής που επέλεξα ως σημαντικά προς εξέταση. Σε κάθε κεφάλαιο υπάρχει μία αρχική ενότητα, η οποία περιέχει μία θεωρητική συζήτηση που μπορεί να διευκολύνει την εξέταση της κάθε χώρας, έπειτα ακολουθεί η εξέταση της εξωτερικής πολιτικής της κάθε χώρας. Το κείμενο ολοκληρώνεται με ένα συμπερασματικό κεφάλαιο, που συγκεφαλαιώνει τα ευρήματα της μελέτης.

Ένας δείκτης για την ύπαρξη συνεργασίας μεταξύ των χωρών είναι η στρατιωτική συνεργασία (π.χ. η παροχή βάσεων επίθεσης).⁷ Ένας δεύτερος που θα χρησιμοποιήσω είναι η πολιτική συνεργασία, με σκοπό την επίτευξη των σκοπών των κρατών.

⁵ David, Steven R. "Explaining Third World Alignment", *World Politics*, Vol. 43, No. 2 Jan., 1991, pp. 233-256

⁶ Ωφελήθηκα πάρα πολύ από τις παρατηρήσεις του Dr Stephen Walt, στα περιθώρια του Συνεδρίου που διοργάνωσε ο Economist (10th Roundtable with the Government of Greece, Unveiling new priorities in a changing world), ο οποίος άκουσε ευγενικά τις απόψεις και μου παρέθεσε εξαιρετικές ιδέες για να εξελίξω την αρχική μου ιδέα στο παρόν κείμενο. Παράλληλα, οι πολύπλευρες δραστηριότητες και εκδηλώσεις του Ινστιτούτου Διεθνών Σχέσεων (Ι.ΔΙ.Σ.) μου παρείχαν άφθονο υλικό για επεξεργασία.

⁷ Platias, Athanassios, G., *High Politics in Small Countries, An Inquiry into the Security Policies of Greece, Israel and Sweden*, Ph.D., Cornell University, 1986, σελ. 18

Οι βασικές υποθέσεις του μοντέλου είναι οι εξής

1^{ov}

Τα κράτη σχηματίζουν συμμαχίες βάσει της απειλής που δέχονται από τα άλλα κράτη

2^{ov}

Τα κράτη τείνουν στην εξισορρόπηση όταν απειλείται η πολιτική κυριαρχία και η εδαφική ακεραιότητα τους

3^{ov}

Οι απειλές είναι συνάρτηση της συνολικής ισχύος του άλλου κράτους, της γεωγραφικής εγγύτητας του, των επιθετικών προθέσεων του και της επιθετικής δυνατότητας του

4^{ov}

Τα κράτη τείνουν στην εξισορρόπηση όταν η απειλή είναι μεγάλης έντασης και στρέφεται προς την πολιτική κυριαρχία και την εδαφική ακεραιότητα του κράτους.

Οι συμμαχίες που δημιουργήθηκαν από τις ΗΠΑ για τις επεμβάσεις του στο Ιράκ το 1991 και το 2003 διέφεραν σε αρκετά στοιχεία. Κατ' αρχάς, η συμμαχία του 1991 απολάμβανε μεγάλης διεθνούς νομιμοποίησης, καθώς διενεργήθηκε υπό την κάλυψη του ΟΗΕ. Αρκετά κράτη που επέλεξαν να συμμετέχουν στη συμμαχία του 1991, επέλεξαν να μην συμμετάσχουν σε αυτή του 2003.

Τα κράτη που συμμετάχτησαν με τις Ηνωμένες Πολιτείες στον Πόλεμο του Κόλπου του 1991 (34 Κράτη)

Αίγυπτος	Ισπανία	Ομάν
Αργεντινή	Κατάρ	Ονδούρα
Αυστραλία	Κουβέιτ	Ουγγαρία
Αφγανιστάν	Μαρόκο	Πακιστάν
Βρετανία	Μπανγκλαντές	Πολωνία
Γαλλία	Μπαχρέιν	Πορτογαλία
Γερμανία	Νέα Ζηλανδία	Σενεγάλη
Δανία	Νίγηρας	Συρία
Ελλάδα	Νορβηγία	Τουρκία
Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα	Νότια Κορέα	Τσεχοσλοβακία
Ιταλία	Ολλανδία	Φιλιππίνες
Καναδάς		

Πηγή: Cable Network News⁸

⁸ <http://www.cnn.com/SPECIALS/2001/gulf.war/facts/gulfwar>

Η συμμαχία του 2003 περιελάμβανε ένα μεγαλύτερο αριθμό κρατών, αν και εκτός του πλαισίου του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών.

«Η Συμμαχία των Προθύμων» (48 Κράτη)

Αγκόλα	Ερυθραία	Μογγολία	Παλάου
Αζερμπαϊτζάν	Εσθονία	Νησιά Μάρσαλ	Παναμάς
Αιθιοπία	Ιαπωνία	Νησιά Σολομώντα	Πολωνία
Αλβανία	Ισλανδία	Νικαράγουα	Πορτογαλία
Αυστραλία	Ισπανία	Νότια Κορέα	Ρουάντα
Αφγανιστάν	Ιταλία	Ολλανδία	Ρουμανία
Βουλγαρία	Κολομβία	Ονδούρα	Σιγκαπούρη
Βρετανία	Κόστα Ρίκα	Ουγγαρία	Σλοβακία
Γεωργία	Κουβέιτ	Ουγκάντα	<u>Τουρκία⁹</u>
Δανία	Λετονία	Ουζμπεκιστάν	Τόνγκα
Δομινικανή Δημ.	Λιθουανία	Ουκρανία	Τσεχία
Ελ Σαλβαδόρ	Μικρονησία	Π.Γ.Δ.Μ.	Φιλιππίνες

Πηγή: US State Department, White House

Αν και «η συμμαχία των προθύμων» αρχικά φαίνεται μεγαλύτερη, (όπως ισχυρίζονταν κι οι υπεύθυνοι των ΗΠΑ)¹⁰, θα πρέπει να εξεταστεί καλύτερα. Εκτός του γεγονότος α) της απουσίας των μεγάλων δυνάμεων της Ευρωπαϊκής Ηπείρου (Γαλλία, Γερμανία¹¹) και β) της συμπερίληψης πολύ μικρών και μακρινών κρατών που δεν έχουν άμεσα συμφέροντα στην περιοχή, είναι εμφανής γ) η απουσία των κρατών της Μέσης Ανατολής.

⁹ Η Τουρκία δεν συμμετείχε στο συνασπισμό τελικά.

¹⁰ <http://news.bbc.co.uk/1/hi/world/americas/2870487.stm>

¹¹ Βλ. Kelley, Judith, “Strategic Non-Cooperation as Soft Balancing: Why Iraq was not Just about Iraq”, International Politics, 2005, 42, (153-173), Walt, 2006, σελ. 121-132, Layne, Christopher, “America as European hegemon”, The National Interest, Summer, 2003

Κράτη της Μέσης Ανατολής που συμμαχίσαν με τις ΗΠΑ το 1991

Αίγυπτος	Μαρόκο	Σαουδική Αραβία
Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα	Μπαχρέιν	Συρία
Κατάρ	Ομάν	Τουρκία
Κουβέιτ	Μπαχρέιν	

Κράτη της Μέσης Ανατολής που συμμετείχαν στη «Συμμαχία των Προθύμων»

Κουβέιτ

Ενώ το 1991 οι ΗΠΑ συσπείρωσαν σχεδόν όλα τα σημαντικά κράτη της περιοχής της Μέσης Ανατολής (του Ιράν και της Ιορδανίας εξαιρούμενων), το 2003, η συμμαχία με τις ΗΠΑ επικεφαλής, δεν περιείχε κανένα από αυτά τα κράτη! Μόνο το Εμιράτο του Κουβέιτ συμμετείχε επίσημα στη συμμαχία. Από μόνο του το γεγονός είναι άξιο προσοχής.

Ωστόσο, συχνά, οι επίσημες δηλώσεις συχνά δεν είναι εφικτό να εκφράσουν το σύνολο της πραγματικότητας.¹² Προς επίρρωση, ένα εμφανές παράδειγμα είναι η απουσία από τη λίστα ενός σημαντικού συμμάχου των Η.Π.Α. Το Ισραήλ δεν συμμετείχε φανερά στη συμμαχία του 1991 και παρέμεινε «ουδέτερο» μετά από αμερικανικές προτροπές, ώστε να μπορούν να συμμετάσχουν στη συμμαχία τα αραβικά κράτη. Το αποτέλεσμα ήταν πως το Ισραήλ δεν ανταπέδωσε τα χτυπήματα που δέχθηκε από το Ιράκ¹³, το οποίο προσπαθούσε να το παρασύρει στον πόλεμο.¹⁴

¹² Το Υπουργείο Εξωτερικών των ΗΠΑ δήλωσε στις 18 Μαρτίου πως μέλη της συμμαχίας μπορεί απλά να παρέχουν πρόσβαση, δυνατότητα υπέρπτησης ή να συμμετέχουν με οποιοδήποτε άλλο τρόπο, αλλά να έχουν αποφασίσει πως δεν θέλουν να συσχετιστούν με την προσπάθεια εναντίον του Ιράκ. www.state.gov/r/pa/prs/dpb/2003/18809.htm

¹³ Mearsheimer, John J.- Walt, Stephen M., “The Israeli Lobby and U.S. Foreign Policy”, London Review of Books, Vol. 28, No 6, 2006, σελ. 5

¹⁴ Freedman, Lawrence- Karsh, Efraim, “How Kuwait Was Won, Strategy in the Gulf War”, International Security, Fall 1991, Vol. 16, No 2, σελ. 30

Σκοπεύω να ερευνήσω τους λόγους αυτής της πρωτοφανούς διαφοροποίησης της συμμαχίας του 2003, ξεκινώντας από τη σύντομη παράθεση των παραδοχών του ρεαλιστικού παραδείγματος¹⁵, το οποίο θα χρησιμοποιηθεί ως εργαλείο ανάλυσης.

¹⁵ Για το ρεαλιστικό παράδειγμα, βλ. Ήφαιστος, Παναγιώτης, *Οι Διεθνείς σχέσεις ως Αντικείμενο Επιστημονικής Μελέτης στην Ελλάδα και στο Εξωτερικό*, Αθήνα: Ποιότητα, 2003, Ifestos, Panayiotis, *European political cooperation : towards a framework of supranational diplomacy?* Aldershot Hants, England: Avebury, 1987, σελ. 2-36, Gilpin, Robert G., “No One Loves a Political Realist” στο Frankel, Benjamin, (Editor) *Realism: Restatements and Renewal*, London: Frank Cass, 1996

2. ΘΕΩΡΗΤΙΚΕΣ ΏΨΕΙΣ

2.1. ΡΕΑΛΙΣΤΙΚΟ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ

Η βασική παραδοχή του Ρεαλιστικού παραδείγματος είναι πως η επιστήμη των διεθνών σχέσεων ασχολείται με την εξέταση του αγώνα μεταξύ των συλλογικοτήτων (που οι άνθρωποι συστήνουν) για απόκτηση πλούτου¹⁶ και ισχύος¹⁷ στο διεθνές σύστημα. Για τη διασφάλιση της επιβίωσης τους, οι άνθρωποι δεν αντιπαρατίθενται ο ένας με τον άλλο ως άτομα, αλλά μόνο ως μέλη των ομάδων στις οποίες συγκεντρώνουν τη νομιμοφροσύνη τους.¹⁸ Μέσω του πλούτου και της ισχύος, μία συλλογικότητα είναι σε θέση να κατορθώσει άλλους στόχους, ο κυριότερος των οποίων είναι η επιβίωση της, καθώς η ισχύς είναι ο παράγοντας που εν τέλει κρίνει τις εξελίξεις.¹⁹

Τα κράτη είναι οι συλλογικότητες που συγκεντρώνουν τη νομιμοφροσύνη των ανθρώπων για να τους παράσχουν ασφάλεια, έχοντας το μονοπώλιο της νομιμοποιημένης βίας.²⁰ Κατ' επέκταση, τα κράτη είναι οι βασικοί δρώντες του διεθνούς συστήματος.

Η ασφάλεια, σύμφωνα με το Snyder, είναι η υψηλή εμπιστοσύνη στη διατήρηση ήδη κρατούντων αξιών εναντίον στρατιωτικών απειλών.²¹ Ο Snyder αναφέρει πως υπάρχουν δύο τύποι κρατικών συμφερόντων: τα εγγενή και τα στρατηγικά.²² Τα

¹⁶ Gilpin, Robert, *Πόλεμος και Αλλαγή στη Διεθνή Πολιτική*, Αθήνα: Ποιότητα, 2003

¹⁷ Morgenthau, Hans J., *Politics among Nations, The Struggle for Power and Peace*, Fourth Edition, New York: Alfred A. Knopf, 1967

¹⁸ Gilpin, Robert, "No one Loves a Political Realist", σελ. 7 στο Frankel, 1996, Gilpin, Robert, 'The Richness of the Tradition of Political Realism' στο Keohane, Robert O. (Editorship), *Neorealism and Its Critics*, Columbia University Press, 1986 και Schweller, Randall, "New Realist Research on Alliances: Refining, Not Refuting, Waltz's Balancing Proposition" στο Vasquez, John A.- Elman, Colin, *Realism and the Balancing of Power, A New Debate*, New Jersey: Prentice Hall, 2003, σελ. 74

¹⁹ Gilpin, 1986, σελ. 304

²⁰ Διατελούν επίσης λειτουργίες αναδιανομής του πλούτου.

²¹ Snyder, Glenn, *Alliance Politics*, Ithaca and London: Cornell University Press, 1997, σελ. 5

²² Το 1997 διαχωρίζει και τα συμφέροντα κύρους, τα οποία στην ανάλυση μου συμπεριλαμβάνονται στα στρατηγικά. βλ. Snyder, 1997 σελ. 23, Snyder, Glenn H., "The Security Dilemma in Alliance Politics", *World Politics*, Vol. 38,1, Summer 1984, Όπως αναφέρει ο Gilpin, το κύρος είναι το νόμισμα

εγγενή συμφέροντα είναι υπέρτατες αξίες που έχουν σπουδαιότητα από μόνες τους ως αξίες, χωρίς να αναφέρονται σε άλλα συμφέροντα. Εγγενή συμφέροντα είναι οι ηθικές αξίες. Τα στρατηγικά και τα συμφέροντα κύρους είναι βοηθητικά συμφέροντα, καθώς εκτιμώνται για τη συμβολή τους στην προστασία ή στην προώθηση των άλλων συμφερόντων στο μέλλον, όπως ο έλεγχος του εδαφικού χώρου.

Ο νεορεαλισμός επικεντρώνεται περισσότερο στο γεγονός πως δεν υπάρχει κάποια εξουσία ανάμεσα στα κράτη για να επιβάλλει κανόνες στις αλληλεπιδράσεις τους. Ο λόγος είναι πως τα κράτη έχουν πλήρη κυριαρχία στο εσωτερικό τους. Γεγονός που συνεπάγεται πως υπάρχει αναρχία στο εξωτερικό. Ο νεορεαλισμός, δηλαδή, επικεντρώνεται στην αναρχία του διεθνούς συστήματος και στις συνέπειες της, όπως για παράδειγμα τη συνεχή κατάσταση ανασφάλειας στην οποία βρίσκονται τα κράτη λόγω της άνισης ανάπτυξης των συντελεστών ισχύος²³ και το φόβο των σχετικών κερδών.²⁴

Η αναρχία του διεθνούς συστήματος συνίσταται στην έλλειψη μίας ανώτερης αρχής, που θα εκτελεί λειτουργίες παγκόσμιας κυβέρνησης. Τα κράτη δεν έχουν εκχωρήσει τα δικαιώματα επιβολής της τάξης και προστασίας της ύπαρξής τους σε κανέναν, σε αντιδιαστολή με τις λειτουργίες της εσωτερικής τάξης. Στο εσωτερικό υπάρχει μία ιεραρχική δομή, κι οι πολίτες (οι μονάδες του συστήματος) υποτάσσονται στο νόμο (που επιβάλλεται από την εκάστοτε κυβέρνηση), έχοντας εκχωρήσει στο κράτος το μονοπώλιο της νομιμοποιημένης ένοπλης βίας. Στο εξωτερικό, η αναρχία δεν σημαίνει απουσία τάξης στο διεθνές σύστημα, αλλά αντίθετα οργάνωση του στη βάση κυρίαρχων κρατών.²⁵ Αυτές οι μονάδες αναλαμβάνουν την προστασία της ύπαρξής τους, διαμορφώνοντας τη θεμελιώδη κοινωνική υφή των διεθνών σχέσεων σήμερα. Το πρωταρχικό συμφέρον των κρατών είναι η επιβίωση σε έναν άναρχο κόσμο. Η επιβίωση είναι απαραίτητη για να επιτευχθούν οποιαδήποτε εγγενή τους συμφέροντα.

της διεθνούς πολιτικής καθώς η πραγματική ισχύς του κάθε κράτους δεν μπορεί να ελέγχεται κάθε μέρα. Gilpin, 2003, σελ. 67

²³ Gilpin, 2003, σελ. 33-42, 93-151, 171-200, *passim*

²⁴ Grieco, Joseph M., "Anarchy and the Limits of Cooperation: A Realist Critique of the newest Liberal Institutionalism" in Baldwin, David A., (Ed.), *Neorealism and Neoliberalism, The Contemporary Debate*, Columbia University Press, 1993 και Gilpin, στο Frankel. 1996, σελ. 10-11

²⁵ Bull, Hedley, *Η άναρχη κοινωνία. Μελέτη της τάξης στην παγκόσμια πολιτική*, Αθήνα: Ποιότητα, 2001

Όπως εξηγεί ο Taliaferro, ο νεορεαλισμός επιζητά να εξηγήσει τα διεθνή αποτελέσματα, που περιλαμβάνουν την αλληλεπίδραση πολλών δρώντων του διεθνούς συστήματος. Αυτό συμπεριλαμβάνει την πιθανότητα ενός μεγάλου πολέμου, τις δυνατότητες διεθνούς συνεργασίας καθώς και τους τύπους συμμαχιών μεταξύ των κρατών. Ο νεοκλασικός ρεαλισμός επιζητά να εξηγήσει γιατί διαφορετικά κράτη, ή ακόμα και το ίδιο κράτος σε διαφορετικές χρονικές στιγμές, ακολουθούν συγκεκριμένες στρατηγικές στην εξωτερική συμπεριφορά του.²⁶ Ο νεοκλασικός ρεαλισμός επεξεργάζεται τα συμπεράσματα του δομικού ρεαλισμού μέσα από το φίλτρο των εσωτερικών μεταβλητών του κράτους, καθώς όπως εξηγεί ο Kenneth Waltz, ο νεορεαλισμός δεν είναι μία θεωρία εξωτερικής πολιτικής.²⁷ Μία θεωρία συστημικών μεταβλητών, όπως ο νεορεαλισμός, είναι πολύ δύσκολο να παράγει συγκεκριμένες προβλέψεις εξωτερικής πολιτικής.²⁸ Ο νεοκλασικός ρεαλισμός είναι η προσαρμογή του νεορεαλισμού, ώστε να χρησιμοποιηθεί ως θεωρία εξωτερικής πολιτικής.

²⁶ Taliaferro, Jeffrey W., "Security Seeking under Anarchy: Defensive Realism Revisited", *International Security* 25 no3 128-61 Winter 2000/2001, σελ. 130

²⁷ Waltz, Kenneth, *Theory of International Politics*, Boston: McGraw-Hill, 1979

²⁸ Martin, Susan B., "Balances of Power versus Balancing: A Conceptual Analysis", Working Paper Series #99-02, Christopher H. Browne Center for International Politics, University of Pennsylvania, May 1999, σελ. 8

2.2. ΘΕΩΡΙΑ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑΣ ΣΥΜΜΑΧΙΩΝ

Ο σκοπός των συμμαχιών ποικίλει. Τα κράτη που σχηματίζουν συμμαχίες έχουν ένα τουλάχιστον κοινό συμφέρον και πολλά συγκρουόμενα. Το κοινό συμφέρον συνήθως είναι η απειλή ενός κοινού εχθρού προς την ασφάλεια όλων των συμμάχων.²⁹ Η δύναμη της άλλης χώρας μπορεί να χρησιμοποιηθεί για άμυνα και αποτροπή. Ταυτόχρονα, μία μικρή δύναμη μπορεί να ασκεί επιρροή στη μεγάλη μέσω της συμμαχίας,³⁰ ίσως με την απειλή της απόσυρσης από τη συμμαχία.³¹ Ωστόσο, ένας κίνδυνος για τη μικρή χώρα είναι να γίνει το αντίθετο. Διατρέχει τον κίνδυνο να ανταλλάξει την ανασφάλεια της με την εξάρτηση από τη μεγαλύτερη δύναμη, αν η επιρροή που θα έχει η μεγάλη δύναμη στο μικρό κράτος είναι πολύ μεγάλη.³² Εκτός από την αποτροπή και την άμυνα, ένα σημαντικό κίνητρο της συμμαχίας είναι ο αποκλεισμός των στενότερων σχέσεων του συμμαχικού κράτους με αντίπαλα κράτη.³³

Ο Walt ορίζει τη συμμαχία (alliance) και τη συμπαράταξη (alignment) ως μία επίσημη ή ανεπίσημη διευθέτηση για συνεργασία με σκοπό την ασφάλεια μεταξύ δύο ή περισσότερων κυρίαρχων κρατών.³⁴ Αυτοί οι δύο όροι, δεν έχουν πάντα την ίδια σημασία,³⁵ αλλά εφόσον ο σκοπός της διατριβής είναι οι λόγοι σχηματισμού των συμμαχιών, δεν εξυπηρετεί η διαφορετική χρησιμοποίηση τους.

Το κύριο επιχείρημα του Walt είναι πως οι συμμαχίες προέρχονται από την απειλή που θεωρεί πως αντιμετωπίζει ένα κράτος. Αυτή η απειλή οφείλεται στην αναρχία του διεθνούς συστήματος και το συνεπακόλουθο διαρκή κίνδυνο επίθεσης από το εξωτερικό.

Η συνολική ισχύς του εξωτερικού εχθρού θεωρείται ως ο κύριος παράγοντας που προσδιορίζει την απειλή που αντιμετωπίζει ένα κράτος. Για το Walt, ωστόσο, υπάρχουν κι άλλοι παράγοντες, εκτός από τη συνολική ισχύ. Αυτοί είναι η

²⁹ Layne, Christopher, "Offshore Balancing Revisited", *The Washington Quarterly*, 25:2, Spring 2002, pp. 233–248.

³⁰ Βλ. Platias, 1986, σελ. 28, Snyder, 1997, σελ. 44

³¹ Snyder, 1997, σελ. 13

³² Platias, 1986, σελ. 26

³³ Snyder, 1997, σελ. 56

³⁴ Στο ίδιο.

³⁵ Για τις διαφορές μεταξύ διάταξης και συμμαχίας βλ. Snyder, 1997, σελ. 4-10, 21-22

γεωγραφική εγγύτητα, η επιθετική ισχύς, και οι επιθετικές προθέσεις.³⁶ Η γεωγραφική εγγύτητα είναι ένας σημαντικός παράγοντας. Καθώς η δυνατότητα για το κράτος να προβάλει την ισχύ του μειώνεται με την απόσταση, τα κράτη που είναι γεωγραφικά κοντά συνιστούν μία μεγαλύτερη απειλή από αυτά που είναι μακριά.³⁷ Η επιθετική δύναμη είναι η δυνατότητα να απειλείς την κυριαρχία ή την εδαφική ακεραιότητα ενός άλλου κράτους με ένα αποδεκτό κόστος.³⁸ Οι επιθετικές προθέσεις αναφέρονται στους σκοπούς των άλλων κρατών. Οι προθέσεις παράγουν αποτελέσματα, ανεξάρτητα από τη συνολική ισχύ του κράτους.³⁹

Βάσει αυτών των παραγόντων, το κράτος έχει δύο επιλογές όταν αντιμετωπίζει μία απειλή, σύμφωνα με το Walt. Αυτές είναι η εξισορρόπηση (balancing) και η συστράτευση⁴⁰ (bandwagoning). Η εξισορρόπηση είναι η αντιμετώπιση της απειλής, ενώ η συστράτευση είναι η συμπαράταξη με την απειλή.⁴¹

Το κράτος έχει δύο επιλογές εξισορρόπησης στη διάθεση του, την εσωτερική και την εξωτερική εξισορρόπηση. Η εσωτερική εξισορρόπηση αναφέρεται στην προσπάθεια βελτίωσης των εσωτερικών συντελεστών ισχύος (π.χ. βελτίωση των στρατιωτικών δυνατοτήτων), ενώ η εξωτερική αναφέρεται στην προσπάθεια ανέλιξης του στη σχετική ιεραρχία των κρατών με τη δημιουργία συμμαχιών με άλλους δρώντες. Ο σκοπός είναι ο ίδιος, όπως αναφέρει ο Walt, δηλαδή να διασφαλιστεί πως ο ισχυρότερος δεν θα μπορεί να χρησιμοποιήσει τις δυνατότητες του με τρόπους που ο αδύναμος θα βρει δυσάρεστους.⁴²

Η παραδοσιακή θεωρία ισορροπίας της ισχύος προβλέπει πως οι μεγάλες δυνάμεις θα ενωθούν εναντίον κάθε συνασπισμού που απειλεί να κυριαρχήσει στο σύστημα. Αυτό επεκτείνεται και στα μικρότερα κράτη από το Waltz, ο οποίος πιστεύει πως αν τα δευτερεύοντα κράτη είναι ελεύθερα να διαλέξουν, θα συρρεύσουν στην αδύναμη πλευρά, καθώς αισθάνονται πως η δυνατότερη πλευρά είναι αυτή που

³⁶ Walt, 1987, σελ. 21-26

³⁷ Στο ίδιο, σελ. 23

³⁸ Στο ίδιο, σελ. 24

³⁹ Στο ίδιο, σελ. 25

⁴⁰ Συστράτευση είναι όταν κάποιος «υπηρετεί μαζί με κάποιον άλλον μία ιδέα ή ιδεολογία, έναν πολιτικό, κοινωνικό κ.λ.π. σκοπό», Μπαμπινιώτης, Γεώργιος Δ., *Λεξικό της Νέας Ελληνικής Γλώσσας*, Β' Έκδοση, Αθήνα: Κέντρο Λεξικολογίας Ε.Π.Ε., 2005

⁴¹ Walt, 1987, σελ. 17

⁴² Walt, Stephen, *Taming American Power*, USA: Norton, 2006, σελ. 120

τα απειλεί. Η εξισορρόπηση είναι η επιθυμητή στρατηγική σε αναρχοκρατούμενα συστήματα, όπου η επιβίωση είναι ο απώτατος στόχος.⁴³

Ωστόσο, η εξισορρόπηση έχει μεγάλο κόστος. Είτε θα πρέπει να αποσπαστούν πόροι για να επιτευχθεί εσωτερική εξισορρόπηση είτε να μειωθεί η ανεξαρτησία της εξωτερικής πολιτικής μέσω μίας συμμαχίας. Βεβαίως, αυτά τα κόστη μπορεί να είναι ανεκτά, καθώς θα υπάρχουν μεγαλύτερες πιθανότητες να διατηρηθεί η πολιτική κυριαρχία και η εδαφική ακεραιότητα του κράτους. Αν κι η διαρκής απειλή πολέμου εναντίον των κρατών δρα υπέρ της τάσης εξισορρόπησης των απειλών, ένα κράτος μπορεί να επιλέξει να συμπλεύσει με την απειλητική δύναμη.

Υπάρχουν δύο τύποι συστράτευσης. Η επιθετική συστράτευση συμβαίνει όταν τα κράτη συμπλέουν με τους πιθανούς νικητές ώστε να διεκδικήσουν ένα μέρος από τα κέρδη (λεία). Η αμυντική συστράτευση συμβαίνει όταν τα αδύναμα κράτη επιχειρούν να μειώσουν την ανασφάλεια τους κατευνάζοντας την απειλή ισχυρότερων κρατών.⁴⁴ Τότε ένα κράτος αναπροσαρμόζει τη στρατηγική του σύμφωνα με τις βουλές του ισχυρού κράτους.⁴⁵

Η «πρόσδεση στο άρμα του ισχυρού», ωστόσο, καθιστά μία χώρα εξαρτημένη από τη συνεχιζόμενη καλή θέληση του ισχυρού κράτους. Η αυτονομία και οι εξισορροπητικές συμμαχίες είναι λιγότερο επικίνδυνες πολιτικές μακροπρόθεσμα. Τα κράτη διαλέγουν την «πρόσδεση στο άρμα του ισχυρού», μόνο αν είναι πολύ αδύναμα να το εξισορροπήσουν ή αν δεν υπάρχουν άλλοι σύμμαχοι.⁴⁶ Τα κράτη είναι πιο πιθανό να συστρατευθούν αν αυτό δεν αυξήσει την απειλή που θα αντιμετωπίσουν στο μέλλον και μετριάσει τις επιθετικές προθέσεις.⁴⁷

Όσο πιο αδύναμο είναι το κράτος, τόσο πιο πιθανό είναι να συστρατευθεί.⁴⁸ Αυτό συμβαίνει, καθώς οποιαδήποτε προσπάθεια εξισορρόπησης θα αποβεί άκαρπη. Το γεγονός αυτό εντείνεται όταν δεν υπάρχουν διαθέσιμοι σύμμαχοι για να βοηθήσουν το κράτος να αντισταθεί στο κράτος που το απειλεί.⁴⁹

⁴³ Waltz, 1979

⁴⁴ Walt, 1987, σελ. 64

⁴⁵ Walt, 2006, σελ. 183-185

⁴⁶ Για τη διαθεσιμότητα συμμάχων στο ίδιο, σελ. 175-176

⁴⁷ Στο ίδιο

⁴⁸ Στο ίδιο, σελ. 29

⁴⁹ Στο ίδιο, σελ. 30

Η συστράτευση μπορεί να αποφέρει κάποια οφέλη. Είτε τον προσωρινό κατευνασμό μιας απειλής, είτε τη «λεία» που θα αποφέρει η νίκη. Ωστόσο, στις περισσότερες περιπτώσεις το κράτος θα πρέπει να υποστεί είτε το κόστος των άνισων παραχωρήσεων, είτε το κόστος της αύξησης της ισχύος του αντιπάλου. Επιπλέον, μπορεί να υπάρχει και το εσωτερικό κόστος για μία συμπεριφορά που είναι αντίθετη των πεποιθήσεων της κοινωνίας, γεγονός που θα στοιχίσει τη μείωση της εσωτερικής υποστήριξης της εξωτερικής πολιτικής.⁵⁰ Σε κάθε περίπτωση, όπως προειδοποιεί ο Walt, όταν εξετάζεται μία περίπτωση θα πρέπει να προσεχθεί, όχι μόνο τι έκαναν τα κράτη, αλλά και τι ήθελαν να κάνουν.⁵¹

⁵⁰ Ειδικά αν πρόκειται για συμμαχίες που στηρίζονται μόνο σε κοινά οφέλη κι όχι σε κάποιες κοινές αξίες βλ. Παπασωτηρίου, Χαράλαμπος, *Βυζαντινή Υψηλή Στρατηγική*, Αθήνα: Ποιότητα, 2000, σελ. 26-27

⁵¹ Walt, Stephen M., “Testing Theories of alliance formation: the case of Southwest Asia”, *International Organization* 42, 2, Spring 1988, σελ. 282

2.3. ΕΠΙΘΕΤΙΚΟΣ ΡΕΑΛΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΩΝ ΚΡΑΤΩΝ

Εν αντιθέσει με το κλασσικό ρεαλισμό που αποδίδει τη συμπεριφορά των κρατών στην ακατάσχετη ανάγκη των ατόμων για απόκτηση ισχύος⁵², ο δομικός ρεαλισμός δίνει μία εξήγηση βάσει της οποίας δεν χρειάζεται οι ηγέτες να αναζητούν ισχύ, επειδή είναι κακοί οι ίδιοι, αλλά επειδή είναι ο μόνος τρόπος για να επιτύχουν την επιβίωση του κράτους.⁵³ Ο επιθετικός δομικός ρεαλισμός⁵⁴ θεωρεί πως λόγω της έντονης ανασφάλειας του άναρχου διεθνούς συστήματος, τα κράτη αναζητούν όσο περισσότερη ισχύ μπορούν να αποκτήσουν, καθώς ο καλύτερος τρόπος για να καταπολεμήσουν την ανασφάλεια τους είναι να γίνουν το ισχυρότερο κράτος στον κόσμο.⁵⁵ Ο John Mearsheimer, όμως, διατείνεται πως τα κράτη μπορεί να είναι ικανοποιημένα εάν πετύχουν απλά την περιφερειακή ηγεμονία⁵⁶, καθώς δεν μπορούν να πετύχουν την παγκόσμια ηγεμονία λόγω της ανασταλτικής δύναμης του μεγάλων υδάτινων μαζών, των θαλασσών. Τα ύδατα, αντίθετα με τις χερσαίες εκτάσεις, δεν

⁵² Morgenthau, 1967

⁵³ Ο αμυντικός ρεαλισμός, που πρεσβεύει ο Waltz, θεωρεί πως η ασφάλεια είναι ο πρωτεύων στόχος των κρατών και καταλήγει πως τα κράτη θα πρέπει να συσσωρεύουν συγκεκριμένη ισχύς και να αντιστέκονται στην επέκταση. Μετά από ένα σημείο η υπερβολική ισχύς θα προκαλέσει εξισορρόπηση εναντίον τους, οπότε τα κράτη πρέπει να σταματούν την απόκτηση ισχύος. Βλ. Mearsheimer John, *The Tragedy of Great Power Politics*, New York: W. W. Norton & Company, 2001, σελ. 19-22

⁵⁴ Όπως αναφέρει ο Waltz, η χρησιμότητα μίας θεωρίας επαφίεται στην επεξηγηματική δύναμη η οποία επιτυγχάνεται με την απομάκρυνση της από την πραγματικότητα, αν και όχι πλήρη βέβαια. Η θεωρία εξηγεί ένα μέρος της πραγματικότητας και είναι γι' αυτό κάπως απόμακρη από αυτήν. Βλ. Waltz, 1979, σελ. 18. Ο επιθετικός ρεαλισμός αναλύει την πραγματικότητα μέσα από ένα συγκεκριμένο πρίσμα, με σκοπό την εξαγωγή χρήσιμων συμπερασμάτων. Άλλες πολύ σημαντικές όψεις της διεθνούς ζωής αναλύονται στο Bull, 2001, και στη εικονική συζήτηση μεταξύ των ρευμάτων του διεθνούς θεωρίας στο Wight, Martin, *Διεθνής Θεωρία: τα τρία ρεύματα σκέψης*, Αθήνα: Ποιότητα, 1998

⁵⁵ Mearsheimer, 2001, σελ. 32-54

⁵⁶ Ο Schweller εξετάζει αυτή την υπόθεση και παρατηρεί πως πολλοί περιφερειακοί ηγεμόνες δεν δρύνονται των ευκαιριών επέκτασης εναντίον αδύναμων γειτόνων ώστε να επιτύχουν περιφερειακή ηγεμονία. Εξηγεί αυτή την αδυναμία της θεωρίας λόγω της μη εξέτασης εσωτερικών παραγόντων όπως η συναίνεση των ελίτ, κι οι σχέσεις κρατών και κοινωνίας. βλ. Schweller, Randall L., "Missed Opportunities and Unanswered Threats: Domestic Constraints on the Balance of Power", Paper submitted at the Department of Political Science, Yale University, 2002, σελ. 6

είναι εφικτό να τεθούν υπό κατοχή και να χρησιμοποιηθεί ως βάση επέκτασης της ισχύος.⁵⁷

Σύμφωνα με τις παρατηρήσεις του Mearsheimer, κάθε κράτος επιζητά να διευρύνει συνεχώς την ισχύ του, ώστε να αυξάνει ταυτοχρόνως και την ασφάλεια του. Ακόμα και αν δεν είναι περιφερειακός ηγεμόνας, επιζητά να γίνει. Αυτό σημαίνει πως βλέπει ανταγωνιστικά τους άλλους περιφερειακούς ηγεμόνες, ασχέτως των προθέσεων τους.⁵⁸

Όπως, όμως, επισημαίνει ο Αθανάσιος Πλατιάς, η σχετική αδυναμία και το περιορισμένο φάσμα ενδιαφερόντων που έχουν τα μικρά κράτη είναι οι βασικές συνιστώσες για να προσαρμοστεί σε αυτά η θεωρία του δομικού ρεαλισμού. Σε παγκόσμιο επίπεδο, τα μικρά κράτη δεν έχουν κανένα λόγο να ακολουθήσουν μία πολιτική εξισορρόπησης, καθώς είναι στρατιωτικά αδύναμα με περιορισμένους πόρους. Έτσι το βασικό συμφέρον τους είναι να ηττηθεί ο δυνητικός περιφερειακός ηγεμόνας χωρίς να εμπλακούν αυτά. Αν δεν υπάρχει καμία άμεση απειλή εναντίον τους τα κράτη δεν θα συμμαχήσουν με κανέναν.⁵⁹

Σε περιφερειακό επίπεδο ωστόσο, τα κράτη έχουν μεγαλύτερη ισχύ και ευρύτερα συμφέροντα. Αυτό σημαίνει πως είναι πιθανότερο να εξισορροπούν τις περιφερειακές απειλές,⁶⁰ αν είναι ελεύθερα να διαλέξουν. Για να μπορεί ένα κράτος να προστατεύει τους πολίτες του και τα δικαιώματά τους, θα πρέπει να είναι «αυτοβοηθούμενο» και να βλέπει όλα τα άλλα κράτη ως δυνητικές απειλές.⁶¹ Ο Waltz πιστεύει πως οι συστημικές πιέσεις σε ένα αναρχοκρατούμενο σκηνικό

⁵⁷ Mearsheimer, 2001, 29-40, Ο Layne εγείρει ενστάσεις για το πόσο ανασταλτική είναι η δύναμη των υδάτων. Αν αναστέλλουν τόσο πολύ την επέκταση, δεν εξηγείται ο λόγος της ανησυχίας των περιφερειακών ηγεμόνων, καθώς θα προστατεύονταν από τα ύδατα. Τα κράτη ανησυχούν επειδή η ανασταλτική δύναμη των υδάτων, στην πραγματικότητα δεν αναστέλλει. Η δημιουργία βάσεων και οι στάθμευση στρατευμάτων π.χ. από τις Η.Π.Α. καθιστούν ευκολότερη την επίθεση σε άλλες περιφέρειες, όπως στον Περσικό Κόλπο, παρά στη δική της περιφέρεια, στη Λατινική Αμερική. Στη Λατινική Αμερική δεν μπορεί να προβάλει ισχύς μέσω ξηράς, όποτε εκεί λειτουργεί η ανασταλτική ισχύς των υδάτων. Layne, Christopher, “The “Poster Child for Offensive Realism”: America as a Global Hegemon”, Security Studies 12, No 2, Winter 2002/3, Σελ. 126-127, 132

⁵⁸ Mearsheimer, 2001, σελ.345

⁵⁹ Platias, 1986, σελ. 92

⁶⁰ Στο ίδιο, σελ. 94

⁶¹ βλ. Gilpin, 2003, σελ. 46

αναγκάζουν τα κράτη να ακολουθήσουν κατάλληλες πολιτικές για να αυξήσουν την ισχύ και την ασφάλεια τους.⁶²

Ο Robert Gilpin αναφέρει πως καθ' όλη τη διάρκεια της ιστορίας ο πρώτος αντικειμενικός σκοπός των κρατών είναι η κατάκτηση εδάφους, προκειμένου να προωθηθούν κάθε είδους συμφέροντα οικονομικά, ασφαλείας κ.α.⁶³ Ένας δεύτερος στόχος υπήρξε η αύξηση της επιρροής τους στη συμπεριφορά των άλλων κρατών. Αν ένα κράτος εκτιμήσει πως έχει την ισχύ να επιφέρει αλλαγές στο περιφερειακό σύστημα, βάσει ενός υπολογισμού κόστους- οφέλους, αναμένεται να το κάνει.⁶⁴

Αυτό σημαίνει πως τα κράτη επιζητούν συνεχώς να διευρύνουν την ισχύ τους, όμως περιορίζονται πάντα από τις δυνατότητες τους. Αν κάποια στιγμή της ιστορίας δεν φέρονται ως εν δυνάμει περιφερειακοί ηγεμόνες, είναι λόγω της αδυναμίας τους, κι όχι λόγω της έλλειψης επιθυμίας τους.

Τα μικρά κράτη είναι ιδιαίτερα ευπαθή στις επιπτώσεις τις αναρχίας, καθώς λόγω των περιορισμένων δυνατοτήτων τους έχουν δικαίωμα για πολύ λίγα ή καθόλου λάθη στην εξωτερική πολιτική τους. Σε διαφορετική περίπτωση η συνέχιση της ύπαρξης τους είναι αμφίβολη.⁶⁵ Επειδή οι πιέσεις του συστήματος είναι πολύ μεγάλες θεωρείται πως η εξωτερική πολιτική τους είναι αποτέλεσμα αυτών των πιέσεων.⁶⁶

Ωστόσο, τα μικρά κράτη με περιορισμένες πολιτικές, οικονομικές και πληθυσμιακές δυνατότητες, αναμένεται να έχουν διαφορετική συμπεριφορά, από τις μεγάλες δυνάμεις.⁶⁷ Οι μεγάλες δυνάμεις έχουν επιλογές μεταξύ της εξισορρόπησης και της μετακύλισης του κόστους (buck-passing) σε κάποιον άλλο. Οι επιλογές της συστράτευσης και του κατευνασμού δεν είναι δυνατές, καθώς αντιβαίνουν στα συμφέροντα του κράτους.⁶⁸ Ωστόσο, ένα αδύναμο κράτος δεν μπορεί να ακολουθήσει

⁶² Waltz, 1979

⁶³ Gilpin, 2003, σελ. 55

⁶⁴ Ηφαιστος, σελ. 383

⁶⁵ Platias, 1986, σελ.3-4

⁶⁶ Στο ίδιο, σελ. 6. Η διατριβή του Αθανάσιου Πλατιά καταλήγει στο συμπέρασμα πως η θεωρία των εσωτερικών δομών ισχύος έχει μεγαλύτερη ερμηνευτική ικανότητα στις εξεταζόμενες περιπτώσεις. Τα μικρά κράτη δεν δρουν εκτιμώντας απλώς τις απειλές και υπολογίζοντας την ισορροπία ισχύος. Η εσωτερική πολιτική παίζει ρόλο. Γενικά, οι πολιτικές καθορίζονται από τις σχέσεις ισχύος μεταξύ των διαφόρων ομάδων συμφερόντων και θεσμικών δικτύων όπου αυτές εκφράζονται. Στο ίδιο σελ. 470.

⁶⁷ Για τις ελάσσονες δυνάμεις, βλ. Wight, Martin, *Πολιτική Δυνάμειων*, Ειρήνη, Αθήνα, 1994, σελ.59-65

⁶⁸ Mearsheimer, 2001, σελ. 267-8

τις συμβουλές του Machiavelli και να μη συνάψει συμμαχίες με ισχυρότερα κράτη⁶⁹, καθώς σε αρκετές περιπτώσεις, αυτός είναι ο μόνος τρόπος για να επιβιώσει.

Ο Randall Schweller αναφέρεται στα μικρά κράτη (σε επίπεδο συστήματος) παρομοιάζοντας τα μεταφορικά με πρόβατα, σε σύγκριση με τα αλλά κράτη που χωρίζονται σε λιοντάρια, λύκους και τσακάλια, βάσει της ισχύος τους και της αποδοχής της διαρρύθμισης του διεθνούς συστήματος, ως νομιμοποιημένης και συμφέρουσας.⁷⁰ Τα μικρά κράτη διαθέτουν πολύ μικρές δυνατότητες, ενώ οι σχέσεις μεταξύ του κράτους και της κοινωνίας μπορεί να είναι ταραγμένες, σύμφωνα με το Schweller. Οι ελίτ κι οι θεσμοί τους μπορεί να αντιμετωπίζουν προβλήματα νομιμοποίησης στον πληθυσμό. Τα μικρά κράτη μπορεί να είναι χωρισμένα από εθνικές, πολιτικές, ταξικές, θρησκευτικές διαιρέσεις, ενώ η ιδεολογία του επίσημου κράτους μπορεί να έρχεται σε σύγκρουση με αυτή της κοινωνίας.⁷¹ Αυτοί οι παράγοντες δεν χρειάζεται να ισχύουν σωρευτικά, καθώς ένας ή δύο αρκούν για να θεωρείται το κράτος αδύναμο.

Αυτά τα κράτη είναι απρόθυμα να υποστούν μεγάλη κόστη. Είναι απρόθυμα να υποστούν μεγάλη κόστη όχι μόνο και για να αλλάξουν το σύστημα, αλλά ακόμα και να προστατέψουν τον εαυτό τους. Πολλές φορές ακολουθούν την τακτική της απόστασης, ελπίζοντας να «φαγωθούν» τελευταία. Ελπίζουν το ηγεμονικό κράτος να έχει χορτάσει μέχρι να φτάσει η σειρά τους.⁷²

Τα περισσότερα κράτη της περιοχής ανήκουν σε αυτή την κατηγορία, έχοντας πολλά από αυτά τα προβλήματα. Σε επίπεδο διεθνούς συστήματος, τα κράτη της Μέσης Ανατολής είναι κράτη- πρόβατα.⁷³ Ωστόσο, σε επίπεδο περιφερειακού συστήματος μερικά κράτη μετατρέπονται από πρόβατα σε λιοντάρια, λύκους και τσακάλια. Κάποια παραμένουν πρόβατα.

Σύμφωνα με το δομικό ρεαλισμό, η συμπεριφορά του κράτους προσδιορίζεται από τη θέση του στο σύστημα. Ωστόσο, ο Waltz διακρίνει μόνο μεταξύ δύο περιπτώσεων, του μεγάλου και του δευτερεύοντος. Όπως δεν μπορούμε να

⁶⁹ βλ. Μακκιαβέλλι, Νικολό, *Ο Ηγεμόνας*, Αθήνα: Πατάκης 1999, Κεφάλαιο 21, Morgenthau, 1967, σελ. 176

⁷⁰ Schweller, Randall L. "Bandwagoning for Profit: Bringing the Revisionist State Back In", *International Security*, Vol.19, No.1, Summer, 1994, σελ. 101-104

⁷¹ Στο ίδιο, σελ. 102

⁷² Στο ίδιο, σελ. 102-103

⁷³ Μπορεί να εξαιρέσει κανείς το Ιράν και το Ισραήλ.

περιμένουμε να έχει η Γερμανία την ίδια συμπεριφορά με την Τανζανία,⁷⁴ έτσι δεν μπορούμε να περιμένουμε να έχει το Ιράν την ίδια συμπεριφορά με το Κουβέιτ. Εφόσον το σύστημα χαρακτηρίζεται από μεγάλες διαφορές δυνατοτήτων, θα πρέπει να ορίσουμε τη διαφοροποίηση των κρατών, βάσει της δυνατότητας να προστατέψουν τα συμφέροντα τους απέναντί σε ένα άλλο κράτος.⁷⁵

Η ισχύς των κρατών, η δυνατότητα να προστατέψουν τα συμφέροντα τους εναντίον ενός άλλου κράτους, μπορεί να ορισθεί βάσει της λανθάνουσας δύναμης τους και των στρατιωτικών δυνατοτήτων τους. Η λανθάνουσα ισχύς αναφέρεται στα κοινωνικοοικονομικά συστατικά που μπορούν να μετασχηματιστούν σε στρατιωτική ισχύ, κυρίως τον πλούτο της χώρας και το συνολικό μέγεθος του πληθυσμού της. Σύμφωνα με το Mearsheimer, το Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν (ΑΕΠ) είναι ένας καλός δείκτης μέτρησης του πλούτου, όταν τα κράτη είναι σε παρόμοιο επίπεδο οικονομικής ανάπτυξης, αν και μέσω της εξέτασης του ΑΕΠ δεν μπορούν να εντοπιστούν σημαντικές διαφοροποιήσεις στον κινητοποιήσιμο πλούτο και την τεχνολογική πρόοδο των διάφορων κρατών.⁷⁶

Ο Waltz θεωρεί ως συντελεστές ισχύος τη στρατιωτική ισχύ, την οικονομική δυνατότητα, την πολιτική σταθερότητα, τον πληθυσμό, το έδαφος και τους πλουτοπαραγωγικούς πόρους.⁷⁷ Αυτά τα χαρακτηριστικά ωστόσο τα συμπυκνώνει στον όρο ισχύς ή δυνατότητες.⁷⁸ Για την περίπτωση της Μέσης Ανατολής θεωρώ πως τα σημαντικά χαρακτηριστικά είναι η στρατιωτική και η οικονομική δυνατότητα, αλλά εξίσου και η εσωτερική πολιτική κατάσταση. Βάσει αυτών των τριών συντελεστών τα κράτη μπορούν να χωριστούν σε εν δυνάμει περιφερειακούς ηγεμόνες και αδύναμα κράτη. Όπως αναφέρθηκε παραπάνω, κάθε κράτος επιζητά να αυξάνει τη δύναμη του, αλλά αυτή η δυνατότητα δεν υπάρχει πάντα.

Ο σκοπός της διατριβής είναι η εξέταση της θεωρίας στο μεταψυχροπολεμικό πλαίσιο. Για να γίνει αυτό, θα αναφερθώ στην αλλαγή της διεθνούς πολιτικής μετά το 1989.

⁷⁴ Mares, David R., "Middle Powers under Regional Hegemony: To Challenge or Acquiesce in Hegemonic Enforcement", *International Studies Quarterly* (1988), 32, 453-471, σελ. 455-456

⁷⁵ , Στο ίδιο, σελ. 456

⁷⁶ Mearsheimer, 2001, Σελ. 54-62

⁷⁷ Waltz, 1979, σελ. 131

⁷⁸ Buzan, Barry- Jones, Charles, Little, Richard, *The logic of anarchy: neorealism to structural realism*, New York: Columbia University Press, 1993

2.4. Η ΕΠΙΔΡΑΣΗ ΤΗΣ ΑΛΛΑΓΗΣ ΤΟΥ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ

Η αλλαγή που συντελέστηκε το 1989 εξηγείται από το ρεαλισμό ως εξής: Το κυριότερο χαρακτηριστικό του διεθνούς συστήματος είναι η απουσία παγκόσμιας κυβέρνησης,⁷⁹ η αναρχία. Η σύλληψη της πολιτικής δομής του Waltz αποτελείται από τρία αναλυτικά στρώματα. Το πρώτο και βαθύτερο στρώμα που προσδιορίζει όλα τα άλλα είναι η αναρχία που επικρατεί μεταξύ των κρατών στο διεθνές σύστημα. Η αναρχία δρα ως οργανωτική αρχή στο διεθνές σύστημα και προσδιορίζει το επόμενο στρώμα της διεθνούς δομής, τη διαφοροποίηση των μονάδων και τον προσδιορισμό των λειτουργιών τους. Οι λειτουργίες των μονάδων τείνουν να γίνονται ομοιόμορφες, καθώς η ανασφάλεια που προκύπτει στο διεθνές σύστημα από την αναρχία, αναγκάζει τους δρώντες να ακολουθούν πολιτικές που τους καθιστούν αυτάρκεις.⁸⁰

Το τρίτο στρώμα είναι ο βαθμός συγκέντρωσης ή διάχυσης των δυνατοτήτων μέσα στο σύστημα.⁸¹ Η κατανομή των δυνατοτήτων ανάμεσα στις πιο «ικανές» μονάδες, οι οποίες διαμορφώνουν τη διεθνή ζωή, θέτοντας τα προβλήματα που οι άλλοι θα πρέπει να ασχοληθούν. Η κατανομή της ισχύος αποτελεί το επιφανειακό

⁷⁹ ο.π σελ. 11-12, βλ., Waltz, 1979, σελ. 88-89, 91-92, 114-117

⁸⁰ Έτσι ο Ruggie αναφέρει πως σύμφωνα με το Waltz, το δεύτερο στρώμα δεν χρειάζεται στο διεθνές επίπεδο, εφ' όσον δεν υπάρχει καμία λειτουργική διαφοροποίηση εκτός από αυτή που επιβάλλεται από τις σχετικές δυνατότητες. Ruggie, J. G., "Continuity and Transformation in the World Polity: Toward a Neorealist Synthesis", στο Keohane, 1986, Ο Waltz αναφέρει δύο δυνάμεις που δημιουργούν αυτή την τάση εξομοίωσης των μονάδων, την κοινωνικοποίηση (τα μοντέλα συμπεριφοράς που μία κοινωνία αναπαράγει μέσα από τις δράσεις των μελών της) και τον ανταγωνισμό (οι μονάδες να ακολουθούν κάποια μοντέλα ορθολογικών επιλογών, τα οποία σε περίπτωση που δεν τα ακολουθήσουν δεν καταφέρνουν να επιβιώσουν μέσα στο σύστημα.) Αν δεχθούμε αυτή τη λογική, το μοντέλο παραμένει απολύτως στατικό, εν αντιθέσει με τη διαρκή αλλαγή των λειτουργιών του κράτους ανά τους αιώνες. Αυτό συμβαίνει, γιατί όπως παρατηρεί ο Mearsheimer, ο Waltz υποτιμά δύο άλλες τάσεις της συμπεριφοράς των κρατών που εκπορεύονται από τον ανταγωνισμό και την ορθολογικότητα. Τα κράτη εκτός από την αντιγραφή των επιτυχημένων πρακτικών, αντιγράφουν και τις επιτυχημένες επιθετικές στρατηγικές, γεγονός που προσδίδει μεγαλύτερη αστάθεια στο σύστημα. Επίσης, τα κράτη δίνουν μεγάλη σημασία και στην καινοτομία ώστε να διευκολύνεται η αύξηση της ισχύος τους. Mearsheimer, 2001, σελ. 166-7

⁸¹ Βλ. Ruggie, J. G., "Continuity and Transformation in the World Polity: Toward a Neorealist Synthesis", στο Keohane, 1986

στρώμα της νεορεαλιστικής ανάλυσης, όπου και συμβαίνουν οι περισσότερες και συχνότερες αλλαγές, σε αντίθεση με τα άλλα δύο βαθύτερα στρώματα. Η ανάλυση γίνεται βάσει της πολικότητας του συστήματος, με την εξέταση της οποίας μπορούν να εξαχθούν συμπεράσματα π.χ. για τη σταθερότητα του συστήματος.

Οι αλλαγές της περιόδου 1989-1991 συνέβησαν στο επιφανειακό στρώμα της κατανομής ισχύος, αφήνοντας ανέπαφα τα βαθύτερα στρώματα της διεθνούς δομής, δηλαδή τη διεθνή αναρχία και την ομοιομορφία των δρώντων. Έγινε μία συστημική αλλαγή, σύμφωνα με τους όρους του Gilpin.⁸² Η Σοβιετική Ένωση σταμάτησε να είναι ένας δεύτερος πόλος ισχύος. Παράλληλα ξεκίνησε μία μεγάλη συζήτηση για τις επιπτώσεις αυτής της εξέλιξης για την πολικότητα του διεθνούς συστήματος.⁸³

Οι απόψεις κυμαίνονταν από την ύπαρξη ενός μονοπολικού συστήματος⁸⁴, στην ύπαρξη ενός μονοπολυπολικού⁸⁵ συστήματος, έως και την αρχή ανάδυσης ενός πολυπολικού συστήματος.⁸⁶ Το σύντομο χρονικό διάστημα που έχει μεσολαβήσει από το τέλος του Ψυχρού Πολέμου δεν έφερε κάποια οριστική απάντηση, παρά μόνο μία συναίνεση πως η μορφή του νέου διεθνούς συστήματος δεν έχει αποκρυσταλλωθεί ακόμα.

Μερικές σημαντικές αναλύσεις έχουν επικεντρωθεί σε ένα ενδιάμεσο επίπεδο, τις περιφέρειες. Οι Barry Buzan και Ole Waever πιστεύουν πως η έννοια των υπερδυνάμεων, δεν είναι αρκετή` θα πρέπει να προστεθεί και ο αριθμός των μεγάλων δυνάμεων (δυνάμεις με δυνατότητα προβολής ισχύος και κύρους και σε άλλες περιφέρειες) και των περιφερειακών δυνάμεων. Έτσι καταλήγουν στο συμπέρασμα πως τη διπολική κατανομή ισχύος⁸⁷ διαδέχθηκε μία κατανομή ισχύος μεταξύ μίας

⁸² βλ. Gilpin, 2003, σελ. 85-6

⁸³ βλ. Buzan- Waever, 2005, σελ. 31-39

⁸⁴ βλ. Krauthammer, Charles, "In Defense of Democratic Realism", *The National Interest*, Fall 2004, και Wohlforth, William C. "The Stability of a Unipolar World", *International Security*, Vol. 24, No. 1 (Summer 1999), pp. 5-41, contra, Layne, Christopher, "The Unipolar Illusion: Why New Great Powers Will Arise," *International Security*, Vol. 17, No. 4 (Spring 1993), pp. 5-51

⁸⁵ Huntington, Samuel, "The Lonely Superpower", *Foreign Affairs*, 78(2), 1999, 35-49.

⁸⁶ Layne, 1993

⁸⁷ Για την ακρίβεια την κατανομή ισχύος μεταξύ των δύο υπερδυνάμεων Η.Π.Α.- Ε.Σ.Σ.Δ. και των τριών μεγάλων δυνάμεων -Γερμανίας, Ιαπωνίας και Κίνας.

υπερδύναμης (Η.Π.Α.) και τεσσάρων μεγάλων δυνάμεων (Ρωσία, Βρετανία/ Γαλλία/ Γερμανία⁸⁸, Ιαπωνία, Κίνα).⁸⁹

Ο Mearsheimer υποστήριξε πως δεν μπορεί να υπάρξει παγκόσμιος ηγεμόνας στο διεθνές σύστημα, εκτός αν ποτέ επιτευχθεί απόλυτη πυρηνική υπεροχή (δηλαδή δυνατότητα πυρηνικής αμυντικής ομπρελάς). Άρα η υπόθεση της μονοπολικότητας δεν έχει στερεή βάση. Αντίθετα, το μόνο που μπορεί να ελπίζει μία χώρα είναι η ηγεμονία στην περιφέρεια της, στον χώρο δηλαδή που μπορεί να ελέγξει χωρίς να εμποδίζεται από την ανασταλτική δύναμη των μεγάλων υδάτινων μαζών.⁹⁰

Ο Glenn Snyder, βάσει της θεωρίας του Mearsheimer για τη πολικότητα του διεθνούς συστήματος, παρατηρεί πως το διεθνές σύστημα μπορεί να βρίσκεται σε μία

⁸⁸ Για τις δυνατότητες συνεργασίας των τριών ευρωπαϊκών χωρών, βλ. Ήφαιστος, Παναγιώτης, *Διπλωματία και στρατηγική των μεγάλων ευρωπαϊκών δυνάμεων Γαλλίας, Γερμανίας, Μεγάλης Βρετανίας*, Αθήνα: Ποιότητα, 1996

⁸⁹ βλ. Buzan- Waever, 2005, σελ. 36-38

⁹⁰ Για το Mearsheimer, οι ΗΠΑ είναι ο μόνος σύγχρονος περιφερειακός ηγεμόνας, έχοντας καταφέρει να μην έχει κανένα ισχυρό αντίπαλο για να την εξισορροπήσει στο Δυτικό ημισφαίριο. Όπως κάθε περιφερειακός ηγεμόνας, οι ΗΠΑ δεν θέλουν να υπάρξουν άλλοι ισότιμοι του, καθώς μπορούν να τον απειλήσουν στο μέλλον. Ωστόσο, ο Mearsheimer διατηρεί μία ειδική θέση για την Αμερική, το ρόλο του υπεράκτιου εξισορροπητή. Οι ΗΠΑ επεμβαίνουν μόνο όταν τα κράτη της περιφέρειας της αποτυγχάνουν να εξισορροπήσουν κάποιον περιφερειακό ηγεμόνα. Αυτό επιτρέπει στις ΗΠΑ να μην υφίστανται τους εξισορροπητικούς συνασπισμούς εναντίον τους, καθώς περιβάλλονται από ύδατα, δεν απειλούν την εδαφική ακεραιότητα των άλλων. Ο Layne, ωστόσο, πιστεύει πως τα κράτη δεν αρκούνται στην περιφερειακή ηγεμονία, θέτοντας το εξής ερώτημα: Γιατί τα κράτη να προτιμήσουν τη μαργαρίνη, όταν μόνο το βούτυρο καλύπτει τη βασική τους ανάγκη; Γιατί να προτιμήσουν την περιφερειακή ηγεμονία, όταν μόνο η παγκόσμια ηγεμονία θα τους προστατεύσει πλήρως; Βλ. Layne, 2002/3, Σελ. 127-131 Ο Layne αποδεικνύει πως ο σκοπός των ΗΠΑ μετά το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο ήταν να ηγεμονεύσουν στην Ευρώπη, εξαλείφοντας την προοπτική ανάδυσης οποιαδήποτε δύναμης. Όντως, αυτή η παρείσφρηση άλλαξε τη δυναμική της αλληλεπίδρασης των ευρωπαϊκών κρατών, φέρνοντας μία μεγάλη περίοδο ειρήνης υπό την αμερικανική προστασία. Josef Joffe, "Europe's American Pacifier." *Foreign Policy*, No. 54 (Spring 1984), pp. 64-82 Ο Layne επιχειρηματολογεί υπέρ της υιοθέτησης της στρατηγικής της υπεράκτιας εξισορρόπησης από τις ΗΠΑ, δηλαδή της χρησιμοποίησης της ισχύος των ΗΠΑ στο εξωτερικό, μόνο στην περίπτωση που διακυβεύονται άμεσα συμφέροντα της. Γι' αυτό το θέμα επίσης βλ. Walt, 2006, σελ. 223-224

κατάσταση μη ισορροπημένης πολυπολικότητας⁹¹, όπου οι ΗΠΑ παίζουν το ρόλο της αναθεωρητικής δύναμης.⁹²

Βάσει των παραπάνω, το λιγότερο που μπορεί να συναχθεί για τις ΗΠΑ είναι πως η διαφορά ισχύος είναι πολύ μεγαλύτερη από το δεύτερο κράτος. Στη μελέτη του, ο Walt συνήγαγε πως τα τοπικά κράτη εξισορροπούσαν τα κράτη της περιοχής, ενώ οι υπερδυνάμεις ενδιαφέρονταν περισσότερο να εξισορροπούν η μία την άλλη, είτε αντιτιθέμενες σε τοπικούς προστατευόμενούς τους, είτε προκαλώντας την αναδιάταξη στη συμμαχία τους.⁹³ Η ανάλυση του Walt αφορούσε στις αλληλεπιδράσεις ενός πολυπολικού περιφερειακού συστήματος που λειτουργούσε υπό τους περιορισμούς ενός διπολικού διεθνούς συστήματος. Πλέον, το δεύτερο σκέλος της πρότασης του έχει αλλάξει. Το περιφερειακό υποσύστημα της Μέσης Ανατολής παραμένει πολυπολικό. Ωστόσο για πρώτη φορά, δεν υπάρχει αμφισβήτηση για την υπεροχή της επιρροής των εξωτερικών χωρών στην περιοχή της Μέσης Ανατολής. Οι ΗΠΑ είναι ο αδιαμφισβήτητος πρωταγωνιστής⁹⁴, παρά τις επιθυμίες άλλων δυνάμεων για ισχυρή παρουσία.⁹⁵

⁹¹ Snyder, Glenn H., "Mearsheimer's World- Offensive Realism and the Struggle for Security", *International Security*, Vol. 27, No 1, (Summer 2002), pp 149-171, σελ. 162

⁹² Mearsheimer, 2001, 344-347

⁹³ Snyder, Glenn H., "Alliances, balance, and stability", *International Organization* 45, 1, Winter 1991, σελ. 131

⁹⁴ Garfinkle, Adam, "Geopolitics: Middle Eastern Notes and Anticipations", Elsevier Science Limited, Foreign Policy Research Institute, 2003, Σελ. 268

⁹⁵ Bourttman, Ilya, "Putin and Russia's Middle Eastern Policy", *Middle East Review of International Affairs*, Vol. 10, No. 2, June 2006, 2006

2.5. ΠΕΡΙΛΗΨΗ ΙΣΤΟΡΙΚΟΥ ΠΛΑΙΣΙΟΥ

Τη δεκαετία του 1980, η σύγκρουση Ιράν- Ιράκ ήταν ο βασικός άξονας γύρω από τον οποίο περιστρέφονταν οι συμμαχίες. Κατά τη διάρκεια του πολέμου, οι κυριότεροι σύμμαχοι του Ιράκ ήταν η Ιορδανία, η Βόρεια Υεμένη, κι η Αίγυπτος (οι οποίες σχημάτισαν το Αραβικό Συμβούλιο Συνεργασίας) και τα μέλη του Συμβουλίου Συνεργασίας του Κόλπου (τα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα, το Κατάρ, το Κουβέιτ, το Μπαχρέιν, το Ομάν, και η Σαουδική Αραβία) Η ισχυροποίηση της Συρίας στο Λίβανο είχε πείσει τα αραβικά κράτη να ξαναδεχθούν την Αίγυπτο στους κόλπους τους.⁹⁶ Οι ΗΠΑ ήταν συνδεδεμένες με το φιλοираκινό σύμπλεγμα· οι ΗΠΑ φοβούνταν πως το επαναστατικό Ιράν θα κυριαρχούσε στον Κόλπο, ενώ είχαν στενές σχέσεις και με το Συμβούλιο Συνεργασίας του Κόλπου (ΣΣΚ.) Η Γαλλία και η ΕΣΣΔ ήταν οι κύριοι προμηθευτές όπλων του Ιράκ.⁹⁷

Οι σύμμαχοι του Ιράν συμπεριλάμβαναν τη Συρία και τη Λιβύη, που παρείχαν στο Ιράν διπλωματική υποστήριξη και όπλα φτιαγμένα στη Σοβιετική Ένωση.⁹⁸ Το Ιράκ ήταν πρωταρχικά μία χερσαία δύναμη που κατείχε μέτρια αεροπορική ισχύ και λίγες ναυτικές δυνάμεις. Έτσι η απειλή ήταν γενικά περιορισμένη στους άμεσους γείτονες του Ιράκ, όπως αναφέρει ο Garnham.⁹⁹ Το Ιράκ βγήκε αποδυναμωμένο από τον οκταετή πόλεμο σε οικονομικούς όρους, αλλά ενδυναμωμένο σε στρατιωτικούς, καθώς διέθετε έναν πολυάριθμο στρατό, εκπαιδευμένο σε πραγματική μάχη.

Το 1990, πιεσμένος από τα χρέη του στα κράτη του Κόλπου, και ειδικά προς το Κουβέιτ, ο Saddam Hussein αποφάσισε πως ήταν η κατάλληλη στιγμή να εκμεταλλευθεί την ενασχόληση των ΗΠΑ με την κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης. Επιχείρησε να αλλάξει την κατάσταση στην περιοχή με την προσάρτηση του Κουβέιτ με σκοπό να αυξήσει την ιρακινή ισχύ. Οι ΗΠΑ αντέδρασαν αμέσως, επεμβαίνοντας με ένα μεγάλο συνασπισμό χωρών. Έχοντας την νομιμοποίηση του Συμβουλίου Ασφαλείας του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών, αποκατέστησαν άμεσα

⁹⁶ Walt 1987, σελ. 271

⁹⁷ Garnham, David, "Explaining Middle Eastern Alignments During the Gulf War", *Jerusalem Journal of Middle Eastern Studies*, September 1992, σελ. 66-7

⁹⁸ Στο ίδιο

⁹⁹ Στο ίδιο

το status quo ante bellum¹⁰⁰. Οι ΗΠΑ επέτρεψαν στο Saddam Hussein να διατηρήσει την κυριαρχία του στο εσωτερικό, αν και επέβαλλαν αρκετούς περιορισμούς, όπως επιβολή ζωνών απαγόρευσης πτήσεων και οικονομικές κυρώσεις.

Μετά το αποκρουστικό τρομοκρατικό χτύπημα της 11^{ης} Σεπτεμβρίου του 2001, οι ΗΠΑ αποφάσισαν να επικεντρωθούν στην περιοχή της Μέσης Ανατολής, με σκοπό να επιτύχουν τη συνολική αναδιάταξη της δυναμικής της περιοχής. Θεωρώντας πως το Ιράκ βρισκόταν στο κατώφλι απόκτησης πυρηνικών όπλων και διατηρούσε σχέσεις με την τρομοκρατική οργάνωση αλ-Κάιντα,¹⁰¹ οι ΗΠΑ κινήθηκαν εναντίον του Ιράκ μονομερώς, προσκαλώντας όποιο πρόθυμο κράτος να συμμετάσχει. Τρία μόνιμα κράτη- μέλη του Συμβουλίου Ασφαλείας (ΣΑ) του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών (Γερμανία, Γαλλία, Ρωσία) αντέδρασαν απειλώντας με το δικαίωμα αρνησικυρίας τους στο Συμβούλιο Ασφαλείας του Ο.Η.Ε.¹⁰², (η Βρετανία συστρατεύθηκε με τις ΗΠΑ). Οι ΗΠΑ επιτέθηκαν στο Ιράκ με μία «Συμμαχία Προθύμων» κρατών, το κατέλαβαν, καθαίρεσαν το Saddam Hussein και επέβαλλαν κατοχικό καθεστώς με σκοπό την όσο το δυνατό γρηγορότερη μεταβίβαση της εξουσίας στους ιρακινούς, θέτοντας ως όρο τη λειτουργία ενός συστήματος αντιπροσωπευτικής δημοκρατίας.

¹⁰⁰ Η υπάρχουσα κατάσταση πριν από την έναρξη του πολέμου.

¹⁰¹ Papasotiriou, Harry- Levine, Paul, *America since 1945: The american moment*, New York: Palgrave McMillan, 2005, σελ. 249-252

¹⁰² βλ. Kelley, 2005

3. Η ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΟΥ ΙΡΑΝ

3.1. ΚΡΙΤΙΚΗ ΤΗΣ ΘΕΩΡΙΑΣ ΣΥΜΜΑΧΙΩΝ

Εξετάζοντας το δίλημμα εξισορρόπηση/ συστράτευση σε σχέση με την επίπτωση του στο κράτος, υπερτερεί η εξισορρόπηση. Καθώς η αναρχία σημαίνει πως κάθε κράτος μπορεί να χρησιμοποιήσει βία εναντίον του άλλου, το κάθε κράτος κινδυνεύει από την αύξηση της ισχύος των άλλων κρατών. Εξ' ορισμού θεωρείται πως το απειλητικό κράτος κερδίζει πολύ περισσότερα, αν το κράτος υπό πίεση συστρατευθεί μαζί του¹⁰³ τουλάχιστον κατά τη στιγμή της απόφασης. Οπότε, αν το υπό πίεση κράτος εξισορροπήσει το απειλητικό κράτος θα αποφύγει τη σχετική υποβάθμιση του σε σχέση με το απειλητικό κράτος, αφού δεν θα συμβεί η άνιση κατανομή των σχετικών κερδών.

Η εξισορρόπηση, όμως, σημαίνει κόστος χρημάτων, και κατάληξη σε πόλεμο αν αποτύχει η αποτροπή.¹⁰³ Η συστράτευση (κυρίως η επιθετική) περιλαμβάνει απόλυτα κέρδη, αν και σχετικές ζημίες. Τα αδύναμα κράτη κάνουν άνισες παραχωρήσεις στην ηγεμονική δύναμη και αποδέχονται έναν υποδεέστερο ρόλο.¹⁰⁴ Το ιδανικό για ένα κράτος υπό πίεση, θα ήταν να εξισορροπηθεί το απειλητικό κράτος από κάποιο άλλο κράτος, και το υπό πίεση κράτος να συστρατευθεί μαζί με το απειλητικό κράτος.

Ο Snyder έχει δίκιο πως η διχοτόμηση συστράτευσης/ εξισορρόπησης δεν είναι επαρκής αρκετές φορές για να εξηγήσει τη συμπεριφορά των κρατών. Τα κράτη μπορούν να παραμείνουν ουδέτερα, επισήμως ή ανεπίσημως.¹⁰⁵

Θεωρώ πως το προτιμότερο για ένα κράτος, και ειδικά στη Μέση Ανατολή, συνήθως είναι ούτε να εξισορροπήσει ούτε να συστρατευθεί. Η συστράτευση με μία απειλή συμπεριλαμβάνει, συνήθως, και προβλήματα εσωτερικής νομιμοποίησης. Το προτιμότερο για ένα κράτος θα ήταν να μην υποστεί κανένα κόστος και να απολαύσει τα οφέλη. Τα οφέλη μπορεί να είναι η αποδυνάμωση ενός αντιπάλου ή η συνέχιση μίας κατάστασης που το ευνοεί. Αν το κράτος επιδοθεί σε αυτό που ο Schweller

¹⁰³ Mearsheimer, 2001, σελ. 267-8

¹⁰⁴ Walt, 1988

¹⁰⁵ Snyder, 1991, σελ. 128

ονομάζει αρπακτική μετακύλιση κόστους¹⁰⁶, έχει οφέλη χωρίς να υποστεί κανένα κόστος. Άρα αυτή είναι η πιο συμφέρουσα επιλογή, αν και φυσικά ένα κράτος δεν βρίσκεται συχνά σε μία θέση, που να έχει ευχέρεια να μπορεί να κάνει αυτή την επιλογή.

Έτσι στο δίλημμα επιλογής ενός κράτους ανάμεσα στην εξισορρόπηση και συστράτευση, με συμμετοχή σε κάποια συμμαχία, υπάρχει και μία τρίτη ενδιάμεση επιλογή` η δυνατότητα της μη συμμετοχής, της μετακύλισης του κόστους της εξισορρόπησης σε περιφερειακό επίπεδο. Όπως αναφέρει ο Hans Morgenthau, ένα κράτος μπορεί να αποφύγει ηθελημένα τη συμμετοχή σε κάποια συμμαχία, αν πιστεύει πως είναι αρκετά ισχυρό να κρατήσει τη θέση του ή πιστεύει πως το βάρος των δεσμεύσεων υπερβαίνει τα πλεονεκτήματα που θα αποφέρει.¹⁰⁷

Ωστόσο, πολύ συχνά αυτή η επιλογή είναι πολύ δαπανηρή και γι' αυτό απορρίπτεται και προτιμάται η «ασφάλεια» μίας συμμαχίας. Όμως, αν ένα κράτος είναι σε θέση να υποστηρίξει αυτή την επιλογή, με την ισχύ του,¹⁰⁸ είναι μία πολύ επωφελής επιλογή πολιτικής. Οπότε, το κράτος δεν έχει να επιλέξει μόνο μεταξύ εξισορρόπησης και συστράτευσης` μπορεί να επιλέξει και τη μη ευθυγράμμιση/ μετακύλιση του κόστους.

¹⁰⁶ βλ. Schweller, 1994

¹⁰⁷ Morgenthau, 1967, σελ. 175

¹⁰⁸ Όπως περιφρούρησε η Σουηδία την ουδετερότητα της, βλ. Πλατιάς, 1986, σελ. 259-265

3.2. IPAN

Το 1946, το Ιράν εκμεταλλεύθηκε την αδυναμία της Βρετανίας να ελέγξει το σύνολο του Κόλπου, και μέσω της συμφωνίας μεταξύ ΗΠΑ και ΕΣΣΔ, επιβεβαίωσε την ανεξαρτησία του. Μετά το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, το Ιράν προσπάθησε να συνταχθεί με τις ΗΠΑ για να εξισορροπήσει την άμεση απειλή της Σοβιετικής Ένωσης προς την εδαφική του ακεραιότητα. Τα κατάφερε παρά την αρχική απροθυμία των ΗΠΑ να το στηρίξουν¹⁰⁹. Μέχρι το 1979, το Ιράν ήταν ένα σημαντικό κομμάτι της ανασχετικής πολιτικής των ΗΠΑ εναντίον της Σοβιετικής Ένωσης και σημαντικός συνεργάτης των ΗΠΑ στη Μέση Ανατολή.¹¹⁰

Το 1979 ένας συνασπισμός μέρους της θρησκευτικής ελίτ και κοινωνικοεμπορικών στρωμάτων περιθωριοποιημένων από το Σάχη, εκμεταλλεύθηκε κοινωνικές αναταραχές, με τον Ayatollah Ruhollah Khomeini επικεφαλής, και ανέτρεψε το καθεστώς του Σάχη Mohammad Reza Pahlavi.¹¹¹ Μετά από την Ισλαμική Επανάσταση, το νέο καθεστώς διέκοψε τις σχέσεις με τις ΗΠΑ και ανέπτυξε επιθετική δραστηριότητα εναντίον σχεδόν όλων των κρατών της περιοχής - σε ρητορικό επίπεδο, κατ' αρχάς, προσπαθώντας να διαβρώσει την εσωτερική τους νομιμοποίηση.

Ταυτόχρονα, το Ιράκ ήθελε να επανακτήσει τη θέση του στην υδάτινη δίοδο του Shatt al Arab, να δημιουργήσει μία ουδέτερη ζώνη στα σύνορα και να πείσει το Ιράν να σταματήσει την υποστήριξη του στους διαφωνούντες Σιίτες στο εσωτερικό του.¹¹² Η στρατιωτική ισορροπία φαινόταν να ευνοεί το Ιράκ, καθώς οι ιρανικές ένοπλες δυνάμεις είχαν αποδυναμωθεί από εκκαθαρίσεις και λιποταξίες.¹¹³ Το Ιράκ, υπό το Saddam Hussein, επίσης, ενώθε άμεσα απειλούμενο από την επιθετική ιδεολογία και

¹⁰⁹ Walt, 1988

¹¹⁰ Ο Henry Kissinger παραδέχεται πως εκτός από εκείνον, πολλοί αμερικάνοι πολιτικοί ένιωθαν βαθιά ευγνωμοσύνη για την υποστήριξη που παρείχε το Ιράν στις Ηνωμένες Πολιτείες κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου. Kissinger, 2002, σελ. 187. Για παράδειγμα το Ιράν δεν συμμετείχε στο αραβικό εμπάργκο πετρελαίου το 1973, αλλά αντίθετα προσπάθησε να εξομαλύνει την κατάσταση. Βλ. Grayson, 1981, σελ. 146-147

¹¹¹ Αναλυτικά, βλ. Walt, Stephen, *Revolution and War*, Ithaka and London: Cornell University Press, 1996, σελ. 210-222,

¹¹² Στο ίδιο, σελ. 240

¹¹³ Στο ίδιο, σελ. 239

τη ριζοσπαστική ρητορική του Homeini.¹¹⁴ Οι Ιρακινοί πίστευαν πως οι Άραβες του Κουζεστάν θα τους υποστήριζαν και, εφ' όσον συμφωνούσε ο πληθυσμός, θα μπορούσαν να προσαρτήσουν την περιοχή. Αν επιτυγχάνονταν αυτές οι επιδιώξεις, το Ιράκ θα μπορούσε στο μέλλον να αντιμετωπίζει ευκολότερα το Ιράν, έχοντας εκμεταλλευθεί την προσωρινή αδυναμία του. Ο πόλεμος Ιράν- Ιράκ διήρκεσε από το 1980 μέχρι το 1988, με τη Συρία να συμπαρατάσσεται με το Ιράν¹¹⁵ και όλα τα αραβικά κράτη -μαζί με τις ΗΠΑ- να δρουν, με τον ένα ή τον άλλο τρόπο, επικουρικά του Ιράκ. Ο πόλεμος έληξε χωρίς ξεκάθαρο νικητή.

Μετά την εισβολή του Ιράκ στο Κουβέιτ, το Ιράν παρέμεινε ουδέτερο και καταδίκασε τόσο την επιθετικότητα του Ιράκ όσο και την ανάπτυξη δυτικών στρατευμάτων στον Κόλπο. Το Ιράκ αποτελούσε την πρωταρχική απειλή, καθώς συνδύαζε και τους τέσσερις παράγοντες της απειλής. Η περίοδος από το 1975 (Συμφωνία του Algiers) μέχρι το 1979 (Ισλαμική επανάσταση) είναι η μόνη αρμονική στις ιρανοιρακινές σχέσεις.

Ωστόσο, στον πρώτο Πόλεμο του Κόλπου το Ιράν ήταν στη ζηλευτή θέση να συγκρούονται οι δύο μεγάλοι του αντίπαλοι. Οι ΗΠΑ είχαν βοηθήσει το Ιράκ στον πόλεμο, ενώ το Ιράν είχε κάθε λόγο να φοβάται πως μία μεγάλη αμερικανική παρουσία θα απειλούσε την αυτονομία του και θα εμποδίζε την κυριαρχία του στον κόλπο. Αν κι υπήρχαν φωνές στο εσωτερικό για δημιουργία μετώπου Ιράκ- Ιράν για «ιερό» πόλεμο, το Ιράν έμεινε ουδέτερο. Εξ' άλλου, μπόρεσε να αποκομίσει οφέλη χωρίς να παραταχθεί, όπως αποδείχθηκε. Το Ιράκ σε μία προσπάθεια κατευνασμού κατέφυγε σε μία ευνοϊκή συμφωνία των εδαφικών διαφορών του.

Το Ιράν αποφάσισε να μην συνταχθεί με κανέναν. Αυτό ήταν μία λογική αντίδραση στις δύο απειλές από Ιράκ και ΗΠΑ. Το Ιράν θεώρησε επωφελέστερο να μη συνταχθεί με κανέναν, καθώς ήξερε πως η διαμάχη μεταξύ των δύο μεγαλύτερων εχθρών του θα έβγαινε προς όφελος του, καθώς θα αποδυναμώνονταν τουλάχιστον ένας από τους εχθρούς του. Οι ΗΠΑ είχαν διαβεβαιώσει τη διεθνή κοινωνία πως ο μόνος στόχος τους ήταν η απελευθέρωση του Κουβέιτ. Η πιθανότερη εξέλιξη ήταν η

¹¹⁴ Mearsheimer- Walt, Stephen M., "An Unnecessary War", Foreign Policy, 2002, Jan/ Feb 2003, Σελ. 2

¹¹⁵ Για τη συμμαχία Ιράν- Συρίας βλ. Walt, 1996, 249-250, Η Αλγερία, η Λιβύη και η Νότια Υεμένη, επίσης, είχαν καλές σχέσεις με το Ιράν,

εξισορρόπηση του Ιράκ που δεν θα συνδυαζόταν με παραμονή των ΗΠΑ στην περιοχή.¹¹⁶

Ο Abraham Karawan παρατηρεί πως η συγκράτηση του Ιράν απεικόνιζε την ανησυχία των ηγετών του πως μία φανερή και τεράστια επέμβαση του Ιράν θα αύξανε και θα επιμήκυνε την αμερικανική στρατιωτική παρουσία στην περιοχή ή θα οδηγούσε σε μία αναμέτρηση με το Ιράν. Αυτός ήταν ένας από τους λόγους που το Ιράν ούτε συστρατεύθηκε με το Ιράκ εναντίον των ΗΠΑ, ούτε υποστήριξε την επανάσταση των Σιιτών του Ιράκ.¹¹⁷

Αρα το Ιράν μπορούσε να μην παραταχθεί με καμία από τις απειλές, να μην έχει κάποιο κόστος αλλά να καρπωθεί οφέλη. Το κυριότερο όφελος του ήταν η διατήρηση της ισορροπίας ισχύος στον Κόλπο και μακροπρόθεσμα¹¹⁸ η λειτουργία του μηχανισμού άνισης ανάπτυξης υπέρ του.

Αλλά όπως επισημαίνει ο Garnham η αντίδραση από το Ιράν θα ήταν διαφορετική αν δεν επενέβαιναν οι ΗΠΑ.¹¹⁹ Το Ιράν θα έπρεπε να εξισορροπήσει το Ιράκ, καθώς η μετατροπή του Κουβέιτ στη 19^η Επαρχία του Ιράκ θα άλλαζε την ισορροπία ισχύος υπέρ του Ιράκ. Η επέμβαση των ΗΠΑ επέτρεψε στο Ιράν να αποφύγει αυτό το κόστος.

Οι ΗΠΑ δεν συμπεριέλαβαν το Ιράν στο περιφερειακό πλαίσιο ασφαλείας μετά τον πόλεμο, αλλά αντίθετα ξεκίνησαν την πολιτική της «Διπλής Ανάσχεσης» του Ιράν και του Ιράκ επί διοίκησης Κλίντον, πολιτική η οποία επικεντρώθηκε στο Ιράν με την Πράξη Κυρώσεων σε Ιράν και Λιβύη (Iran-Libya Sanctions Act) το 1996.¹²⁰ Οι ΗΠΑ βασίστηκαν σε ένα πλέγμα οικονομικών κυρώσεων, μονομερούς κυρίως εφαρμογής.

Παρά το γεγονός των ψυχρών ιρανοαμερικανικών σχέσεων τη δεκαετία του 1990, οι σχέσεις μεταξύ Ιράν και ΗΠΑ βελτιώθηκαν μετά τα γεγονότα της 11^{ης}

¹¹⁶ Kissinger, H., *Does America Need a Foreign Policy? Towards a Diplomacy for the 21st Century*, Simon & Schuster Inc, London, 2002, σελ. 294

¹¹⁷ Karawan, Ibrahim A., "Arab Dilemmas in the 1990s: Breaking Taboos and Searching for Signposts", *Middle East Journal*, Volume 48, No 3 Summer 1994, σελ. 440

¹¹⁸ Όπως φαίνεται από τους δείκτες οικονομικής ανάπτυξης των κρατών της περιοχής, *World Development Indicators database*, April 2005 και *Stockholm International Peace Research Institute (SPIRE)*, www.sipri.org

¹¹⁹ Garnham, 1992, σελ. 69-70

¹²⁰ Estelami, Hooman, "A Study of Iran's Responses to U.S. Economic Sanctions", *Middle East Review of International Affairs*, Volume 3, No.3, September 1999

Σεπτεμβρίου και υπήρξε κάποια μικρή συνεργασία μεταξύ τους.¹²¹ Ωστόσο η συνεχιζόμενη παρουσία των ΗΠΑ στην περιοχή αύξησε τους φόβους του Ιράν, το οποίο άρχισε να προσεταιρίζεται τοπικούς πολέμαρχους του Αφγανιστάν, κυρίως στις δυτικές επαρχίες, ώστε να τους εκτρέψει από τη φιλοδυτική πορεία τους. Η διοίκηση Bush προειδοποίησε το Ιράν να σταματήσει να συνεργάζεται με τις τρομοκρατικές οργανώσεις στην περιοχή, καλώντας το να λογοδοτήσει για τις ενέργειες του εναντίον της αμερικανικής αντιτρομοκρατικής εκστρατείας. Το Ιράν κλιμάκωσε την αντιπαράθεση τονίζοντας πως η παρουσία των ΗΠΑ στο Αφγανιστάν αποσταθεροποιεί την χώρα, δείχνοντας τη σαφή του επιθυμία προς αποχώρηση των αμερικανικών στρατευμάτων. Μετά από τις περιπλοκές της συνεργασίας τους στο Αφγανιστάν¹²² και τις «πυρηνικές φιλοδοξίες» της Τεχεράνης, ο πρόεδρος των ΗΠΑ το 2002, ενέταξε το Ιράν μαζί με το Ιράκ και τη Βόρειο Κορέα, σε ένα σύμπλεγμα χωρών που συγκροτούν τον «άξονα του κακού»¹²³ χώρες που υποθάλουν την τρομοκρατία και επιζητούν την απόκτηση πυρηνικών όπλων.

Ο Mearsheimer παρατηρεί πως ο αρχικός στόχος του εξισορροπητή είναι να αποτραπεί ο επιτιθέμενος να επιχειρήσει τον σκοπό του. Υπάρχουν τρεις τρόποι για να γίνει εμφανής η εξισορρόπηση. Το κράτος μπορεί να εξισορροπήσει στέλνοντας καθαρά σήματα μέσω διπλωματικών καναλιών, να δημιουργήσει μία αμυντική συμμαχία και να κινητοποιήσει εσωτερικούς πόρους.¹²³

Το Ιράν αντιστάθηκε σθεναρά στην αμερικανική εισβολή στο Ιράκ και με τους τρεις τρόπους. Κατ' αρχάς εξισορρόπησε μέσω της διπλωματίας. Προσπάθησε να δείξει πως είναι αντίθετο με κάθε ιδέα εισβολής από τις αρχές του 2002, όταν άρχισε να γίνονται εμφανείς οι σκοποί των ΗΠΑ.¹²⁴ Το Ιράν αντέκρουσε τους λόγους εισβολής των ΗΠΑ στο Ιράκ. Αναφορικά με τα πυρηνικά, η Τεχεράνη εστίαστηκε στο γεγονός της σιωπηρής αποδοχής της πυρηνικοποίησης του Ισραήλ. Για τα Όπλα Μαζικής Καταστροφής του Ιράκ, το Ιράν υποστήριξε πως το Ιράκ τα είχε προμηθευτεί από τη Δύση για να πολεμήσει το Ιράν. Για τις σχέσεις με την αλ-

¹²¹ Το Ιράν επέτρεψε στις ΗΠΑ να χρησιμοποιήσουν τον εναέριο χώρο για διάθεση ανθρωπιστικής βοήθειας και συμφώνησε να σώσει αμερικανού πιλότους που βρέθηκαν στο έδαφος του.

¹²² Maloney, Suzanne (Project Director), Zbigniew Brzezinski and Robert M. Gates, Co-Chairs, 'Iran: Time for a New Approach', Report of an Independent Task Force, www.cfr.org

¹²³ βλ. Mearsheimer, 2001, σελ. 156-7

¹²⁴ Taremi, Kamran, "Iranian Foreign Policy Towards Occupied Iraq, 2003-05", Middle East Policy, Vol. XII, no. 4, Winter 2005, Σελ. 32

Κάιντα, οι Ιρανοί δήλωσαν πως η οργάνωση μεγάλωσε μέσω της συνεργασίας με τις ΗΠΑ, ενώ παράλληλα κατηγόρησαν τις ΗΠΑ για συνεργασία με μία τρομοκρατική οργάνωση στο Ιράκ, τη Mujahedine Khalq Organization, με σκοπό την ανατροπή του καθεστώτος στο Ιράν.

Παράλληλα, το Ιράν προσπάθησε να επιδείξει τη στρατιωτική του ισχύ και την ικανότητα απώθησης μίας πιθανής αμερικανικής επίθεσης, παρατάσσοντας δυνάμεις στα σύνορα με το Ιράκ και θέτοντας τις ένοπλες δυνάμεις του σε επιφυλακή.¹²⁵ Το Ιράν προσπάθησε να ενισχύσει το κύρος του κάνοντας οπλικές δοκιμές και ανακοινώσεις για απόκτηση νέων σημαντικών όπλων. Δεν λησμόνησε να προσπαθήσει να εδραιώσει και να ενδυναμώσει τη θέση του στο Ιράκ μέσω της ενεργοποίησης και χρηματοδότησης σιτικών ομάδων στο εσωτερικό του Ιράκ. Τις προηγούμενες δεκαετίες το Ιράν είχε επενδύσει σημαντικά στη δημιουργία ισλαμικών, κυρίως, αντιπολιτευτικών ομάδων στο Ιράκ,. Ο Taremi αναφέρει πως η στρατιωτική πτέρυγα του Supreme Council of the Islamic Revolution in Iraq (SCIRI) διέθετε 16 χιλιάδες ετοιμοπόλεμους ένοπλους μαχητές όταν οι ΗΠΑ εισέβαλλαν στο Ιράκ. Ένοπλες ισλαμικές ομάδες συμπεριλάμβαναν και το -με μικρότερο αριθμό μαχητών- Islamic Dawa Party (IDP),. Καθώς οι ΗΠΑ ετοιμαζόταν για εισβολή το Ιράν άρχισε να αυξάνει τη συνεργασία του με αυτές τις ομάδες στο Ιράκ, όχι για να αντιπαρατεθούν με τις ΗΠΑ, αλλά για να παίζουν ρόλο στην οποιαδήποτε μεταπολεμική κατάσταση.

Τέλος, με σημαία το γεγονός πως οι ΗΠΑ είχαν δράσει εκτός του πλαισίου του ΟΗΕ, αλλά και μονομερώς¹²⁶, το Ιράν προσπάθησε να οργανώσει μία συμμαχία με τις Ρωσία, Κίνα, τα κράτη της ΕΕ και περιφερειακές χώρες.

Η ιρανική στάση εναντίον των ΗΠΑ πήγαζε από το φόβο της δημιουργίας προηγούμενου από την άσκηση της αμερικανικής ισχύος εναντίον μίας περιφερειακής δύναμης. Το Ιράν θεωρούνταν, μαζί με τη Συρία, ο επόμενος στόχος των ΗΠΑ.¹²⁷ Αυτές οι επιθέσεις θεωρούνταν πως ήταν μία προσπάθεια να καταπολεμηθεί κάθε προσπάθεια ηγεμονίας στη Μέση Ανατολή.

¹²⁵ Αναλυτικά βλ. Taremi, 2005, Σελ. 32, και παραπομπή No 24 σελ. 46

¹²⁶ Taremi, 2005, Σελ. 32

¹²⁷ O Khatami δήλωσε “They tell us Syria is the next target, but according to our reports, Iran could well follow”. Παρατίθεται στο Walt, 2006, σελ. 139

Το Ιράν εξισορρόπησε τις ΗΠΑ γιατί μετεβλήθησαν οι εξής παράγοντες σε σχέση με το 1991: α) οι επιθετικές προθέσεις β) η γεωγραφική εγγύτητα γ) η επιθετική ισχύς τους.¹²⁸

Η τοποθέτηση του Ιράν στη λίστα του άξονα του κακού ήταν ένα σαφές μήνυμα πως θα έπρεπε να διακόψει τις σχέσεις με τη Χεζμπολά και τη Χαμάς, αλλά και το πυρηνικό του πρόγραμμα. Σε διαφορετική περίπτωση θα είχε την τύχη του Ιράκ.

Το Ιράν φοβούνταν πως οι ΗΠΑ θα εγκαθιστούσαν ένα κράτος προστατευόμενο του στο Ιράκ, όπως στο Αφγανιστάν. Αυτό θα αποτελούσε μέρος του τοίχους ανάσχεσης του Ιράν, ενώ θα μπορούσε να αποτελέσει και μελλοντική βάση επίθεσης. Παράλληλα, ένα τέτοιο Ιράκ θα μπορούσε να αποσυρθεί από τον Οργανισμό Πετρελαιοπαραγών Κρατών και να χρησιμοποιήσει τα τεράστια αποθέματα του για να επηρεάσει τις παγκόσμιες τιμές πετρελαίου υπέρ των αμερικανικών συμφερόντων. Μία συμμαχία του Ιράκ με τα κράτη του Κόλπου θα δημιουργούσε μία περιφερειακή ισορροπία εναντίον του Ιράν. Αν αναδυόταν μία φιλοαμερικανική κυβέρνηση στο Ιράκ, το αντισραηλινό μέτωπο θα αποδυναμωνόταν, γέρνοντας τη γενική περιφερειακή ισορροπία ισχύος υπέρ του Ισραήλ. Αυτό θα αποδυνάμωνε και τη Συρία, αλλά και το Λίβανο, σε μία μελλοντική διαπραγμάτευση με το Ισραήλ.

Περαιτέρω, μία αμερικανική επέμβαση θα μπορούσε να οδηγήσει σε αποσύνθεση το Ιράκ, με αποτέλεσμα την πιθανότητα ξεσπάσματος γενικής σύγκρουσης με έπαθλο τα εδάφη του. Μία εισβολή των ΗΠΑ θα δημιουργήσει ένα κύμα προσφύγων στα σύνορα με το Ιράκ όπως το 1991, όπου γύρω στις 200 χιλιάδες Ιρακινούς κατέφυγαν στο Ιράν.

Ο Αγιατολά Khamenei δήλωσε πως ήταν εναντίον και των δύο εμπολέμων. Οι Ιρανοί ωστόσο προτιμούσαν έναν αδύναμο Saddam Hussein από ένα φιλοαμερικανικό καθεστώς.¹²⁹

¹²⁸ ο.π σελ. 29

¹²⁹ βλ. Taremi, 2005, Σελ. 33

4. Η ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΗΣ ΙΟΡΔΑΝΙΑΣ

4.1. ΑΥΤΟΕΞΙΣΟΡΡΟΠΗΣΗ

Η θεωρία της αυτοεξισορρόπησης αναφέρει πως οι απειλές θα εξισορροπηθούν από την κυβέρνηση του κράτους. Ωστόσο, η εσωτερική απειλή τοποθετείται στο ίδιο επίπεδο με την εξωτερική. Σύμφωνα με αυτή την θεωρία, οι ηγέτες των χωρών του Τρίτου Κόσμου πρέπει να αντιμετωπίσουν όλες τις υπάρχουσες απειλές, όταν πρόκειται να λάβουν αποφάσεις συμμαχίας με εξωτερικούς δρώντες. Με αυτόν τον τρόπο, ενώ η θεωρία της εξισορρόπησης της απειλής επικεντρώνεται στην ανάγκη ενός κράτους να αντιμετωπίσει τις απειλές από άλλα κράτη, η θεωρία της αυτοεξισορρόπησης εξετάζει τις εξωτερικές, αλλά και τις εσωτερικές απειλές στην ηγεσία, ως παράγοντα διάταξης των κρατών του Τρίτου Κόσμου.¹³⁰ Η επιλογή συμμάχων γίνεται με βάση το ποιος θα βοηθήσει το καθεστώς να παραμείνει στην εξουσία. Αυτό συμβαίνει λόγω της ασταθούς, επικίνδυνης, και συχνά θανάσιμης φύσης όχι μόνο της διεθνούς, αλλά και της εσωτερικής πολιτικής, στον Τρίτο Κόσμο.¹³¹ Όπως συμφωνεί κι ο Snyder, ένα κίνητρο των συμμαχιών είναι η αύξηση της ασφάλειας στο εσωτερικό ή η καταπολέμηση της εσωτερικής πολιτικής αστάθειας, καθώς ο σύμμαχος μπορεί να παράσχει βοήθεια για να καταπολεμηθεί η εσωτερική αντιπολίτευση.¹³²

Η αυτοεξισορρόπηση συνεπάγεται πως οι λήπτες αποφάσεων κάνουν επιλογές συμπαράταξης που βασίζονται σε προσωπικά και καθεστωτικά συμφέροντα, παράλληλα με τα εθνικά συμφέροντα. Σύμφωνα με το Steven David, τέτοιες καταστάσεις είναι πολύ διαδεδομένες σε κράτη του Τρίτου Κόσμου, που μπορεί είναι συχνά διατηρούμενα λόγω της διεθνούς τάξης. Οι ηγέτες αυτών των κρατών φοβούνται τους εσωτερικούς αντιπάλους περισσότερο από τους εξωτερικούς εχθρούς. Υπό αυτές τις περιστάσεις, η έννοια της εξισορρόπησης χάνει την επαρκή

¹³⁰ βλ. David, 1991, σελ. 233, Επίσης, βλ. Larson, Deborah Welch, “Bandwagon Images in American Foreign Policy: Myth or Reality?” στο Jervis, Robert- Snyder, Jack, *Dominoes and Bandwagons: strategic beliefs and great power competition in the Eurasian rimland*, New York: Oxford University Press, 1991, σελ. 89

¹³¹ David, 1991, σελ. 235

¹³² Snyder, Glenn, 1997, σελ. 13

ερμηνευτική και προβλεπτική της δύναμη, καθώς παραβλέπει τη στρατηγική της υπονόμευσης των εσωτερικών αντιπάλων μέσω του κατευνασμού των ξένων υποστηρικτών.¹³³

Οι Michael Barnett και Jack Levy εξετάζουν τις εσωτερικές πηγές των συμμαχιών, υποστηρίζοντας πως εσωτερικοί πολιτικοί και οικονομικοί περιορισμοί επηρεάζουν τις επιλογές των συμμαχιών.¹³⁴ Έπειτα αναφέρουν πως τα αδύναμα κράτη έχουν λίγους πόρους στη διάθεση τους για να προβούν σε εσωτερική εξισορρόπηση, και έτσι στρέφονται στις εξωτερικές συμμαχίες για να αντιμετωπίσουν αυτή τη δυσκολία. Επιπλέον, η συνεχής απόσπαση πόρων από την κοινωνία είναι πολύ δύσκολη, γεγονός που δυσχεραίνει την οικονομική ανάπτυξη και την εσωτερική ευμάρεια. Καθώς η απόσπαση πόρων υποβιβάζει τη νομιμοποίηση ενός καθεστώτος, τα κράτη τείνουν να στηρίζονται στις εξωτερικές συμμαχίες για να επιτύχουν εσωτερικούς στόχους. Παράλληλα επισημαίνουν πως η εσωτερική εξισορρόπηση μπορεί να υποσκάψει τη δυνατότητα να «εξαγοραστεί» η εσωτερική αντιπολίτευση, της οποίας το καθεστώς δεν έχει τη νομιμοποίηση.¹³⁵

Αυτό σημαίνει πως ο κυρίαρχος σκοπός των ηγετών του Τρίτου Κόσμου είναι να διατηρήσουν την εξουσία τους. Μερικές φορές θα προστατέψουν τους εαυτούς

¹³³ Garnham, 1992, σελ. 65-66

¹³⁴ Αναφέρουν πως η επιβίωση του κράτους τίθεται σπάνια σε κίνδυνο, ενώ η σταθερότητα του καθεστώτος ή της επιβίωσης είναι πολύ συχνότερα. Γι' αυτό το λόγο, δεν είναι απαραίτητο πως οι θεωρήσεις για εξωτερικούς κινδύνους, επηρεάζουν τις αποφάσεις συμμαχιών. Barnett, 1991, σελ. 372-373. Αυτό δεν ισχύει για ένα βασικό λόγο. Η ακεραιότητα των συνόρων στην περιοχή διατηρείται από το σύστημα που έχει επιβληθεί από τα δυτικά κράτη κι εσχάτως από τις ΗΠΑ. Lustick, Ian S., "The Absence of Middle Eastern Great Powers: Political "Backwardness" in Historical Perspective", International Organization 51, 4, Autumn 1997, pp. 653-83. Ωστόσο, τα κράτη της περιοχής δεν μπορούν να είναι σίγουρα για τις προθέσεις, όσο και την αποφασιστικότητα των ΗΠΑ να διατηρήσουν αυτή την τάξη στο μέλλον. Παρά την εναπόθεση των ελπίδων τους στην εξωτερική δύναμη, τα κράτη πρέπει να είναι σε θέση να φροντίσουν τον εαυτό τους, ακόμα κι αν δεν χρειάζεται συχνά να χρησιμοποιήσουν αυτή την ικανότητα. Άλλωστε, ανά πάσα στιγμή δρα ο νόμος της άνισης ανάπτυξης των χωρών, ενώ η εξέλιξη της διεθνούς πολιτικής είναι απρόβλεπτη. Κανείς δεν ξέρει κατά πόσο οι ΗΠΑ θα διατηρήσουν την ισχύ τους στο μέλλον και τη δυνατότητα να διαφυλάσσουν την εδαφική ακεραιότητα μακρινών κρατών. Κράτη που βασίζουν την πολιτική κυριαρχία τους και την εδαφική ακεραιότητα τους αποκλειστικά σε μακρινές δυνάμεις, χωρίς να φροντίζουν ταυτόχρονα την αμυντική τους προετοιμασία βρίσκονται πολύ συχνά σε δυσμενή θέση.

¹³⁵ Barnett, 1991, σελ. 375-378

τους, εις βάρος του εθνικού συμφέροντος.¹³⁶ Οι υποστηρικτές αυτής της θεωρίας διατείνονται πως αρκετά κράτη του Τρίτου Κόσμου άρχισαν και παραμένουν περισσότερο «τεχνητές» κατασκευές παρά ένα ομοιογενές σύνολο. Έχει δημιουργηθεί μία κατάσταση, όπου ύποεθνικές ομάδες δεν έχουν νομιμοφροσύνη στο κράτος και δρουν εξ' ολοκλήρου υπέρ των συμφερόντων τους, μη αναλογιζόμενες το εθνικό συμφέρον στο ελάχιστο. Αντί να ταυτίζονται με το κράτος, τα άτομα ταυτίζονται με εθνικές, θρησκευτικές ή περιφερειακές ομαδοποιήσεις. Η αδυναμία του κράτους να επιβληθεί σε αυτές τις ομάδες έχει ως αποτέλεσμα την ενίσχυση της διαφορετικότητας τους. Πολύ συχνά το κράτος διατηρεί την εξουσία στην πρωτεύουσα και είναι απλά μια ομάδα που παλεύει για την εξουσία.¹³⁷

Τα καθεστώτα στον Τρίτο Κόσμο έχουν έρθει στην εξουσία μέσω της ισχύος και διατηρούν την εξουσία τους μέσω της καταπίεσης, απολαμβάνοντας περιορισμένη ή και καθόλου νομιμοφροσύνη. Η συνέπεια της απώλειας της εξουσίας στον Τρίτο Κόσμο είναι συχνά η απώλεια της ζωής των ηγετών. Συνεπώς, οι ηγέτες των χωρών είναι περισσότερο επικεντρωμένοι στη διατήρηση της εξουσίας τους.¹³⁸

Το σημαντικό κομμάτι αυτής της κριτικής είναι πως στρέφεται στο θεμέλιο της θεωρίας του Walt, την αναρχία. Δεν την απορρίπτει, αλλά αντίθετα την επεκτείνει στο εσωτερικό. Σύμφωνα με το μοντέλο η αναρχία προκαλεί εξωτερικές απειλές. Ο David ισχυρίζεται πως όταν δεν υπάρχει ισχυρή συναίνεση ή ενσωματωμένη κοινωνία, το μονοπώλιο της νομιμοποιημένης ένοπλης βίας στο εσωτερικό δεν ανήκει στο κράτος.¹³⁹ Αυτό σημαίνει πως στο εσωτερικό του κράτους δεν υπάρχει ιεραρχία, αλλά αναρχία. Δηλαδή ανταγωνισμός συλλογικοτήτων με απουσία μονοπωλίου νομιμοποιημένης βίας και παρόντα τον κίνδυνο της φυσικής εξόντωσης. Οπότε, η εσωτερική απειλή είναι- το λιγότερο- ισοδύναμη με την εξωτερική απειλή. Η αυτοεξισορρόπηση είναι το ίδιο απαραίτητη όσο και η εξωτερική εξισορρόπηση.

Η προηγούμενη ανάλυση σημαίνει πως υπάρχει μία διαφοροποίηση στο μοντέλο που δημιούργησε ο Walt. Αν ενεργοποιηθεί η παρεμβαίνουσα μεταβλητή της ανυπαρξίας εσωτερικής συναίνεσης για το μονοπώλιο της νομιμοποιημένης βίας, η αυτοεξισορρόπηση αναβιβάζεται στο ίδιο επίπεδο με την εξωτερική εξισορρόπηση. Αυτή η παρεμβαίνουσα μεταβλητή ενεργοποιείται στην περίπτωση της Ιορδανίας.

¹³⁶ David, 1991, σελ. 236

¹³⁷ David, 1991, σελ. 239-240

¹³⁸ Στο ίδιο, σελ. 240

¹³⁹ Στο ίδιο, σελ. 242-243

4.2. ΙΟΡΔΑΝΙΑ

Το βασίλειο της Ιορδανίας δημιουργήθηκε από τη Βρετανία μετά το τέλος του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου. Η Δυναστεία των Χασεμιτών¹⁴⁰ συνεργάστηκε με τους Βρετανούς εναντίον της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας με αντάλλαγμα την υπόσχεση αυτοκυβέρνησης σε όλα τα αραβικά εδάφη.¹⁴¹ Ωστόσο, μετά τον πόλεμο η «υπόσχεση» δεν τηρήθηκε. Η περιοχή μοιράστηκε σε πολλά νεοδημιουργθέντα κράτη, υπό την επίβλεψη της Γαλλίας και της Βρετανίας. Οι Βρετανοί τοποθέτησαν ένα μέλος της Χασεμιτικής δυναστείας, στο θρόνο της Βαγδάτης, σκοπεύοντας να εξισορροπήσουν τη γαλλική επιρροή, να μειώσουν τις αγγλογαλλικές εντάσεις¹⁴² και να κατευνάσουν τους Χασεμίτες, οι οποίοι ξεσήκωναν τις μάζες των Αράβων σε διαμαρτυρίες, ειδικά μετά την αποκάλυψη της υπόσχεσης μίας εβραϊκής εθνικής εστίας (Διακήρυξη Balfour) στα αραβικά εδάφη. Παράλληλα, αποσπώντας ένα κομμάτι από την περιοχή της ιστορικής Παλαιστίνης, δημιούργησαν μία νέα οντότητα, το εμιράτο της Υπεριορδανίας, υπό την εξουσία ενός άλλου Χασεμίτη. Το εμιράτο δεν θα υπόκειντο στις επιπτώσεις της διακήρυξης Balfour για την εβραϊκή εστία.

Οι Χασεμίτες θεώρησαν αυτή την κατάσταση ως προσωρινή, προσδοκώντας επέκταση της κυριαρχίας τους. Η ευκαιρία παρουσιάστηκε το 1948 στον ισραηλινό αγώνα ανεξαρτησίας, όπου οι Χασεμίτες «έσωσαν» τη Δυτική Όχθη από το Ισραήλ, προσαρτώντας την. Αυτό το γεγονός είχε μεγάλες συνέπειες, καθώς ακολουθήθηκε από την απόκτηση ιορδανικής υπηκοότητας από τους Παλαιστίνιους.¹⁴³ Οι Παλαιστίνιοι, απόκτησαν ισχύ και επιρροή στην Ιορδανία, καθώς έφτασαν να

¹⁴⁰ Οι Χασεμίτες είναι μία Αραβική δυναστεία που αναδύθηκε μέσα από ένα δίκτυο συμμαχιών με τις φυλές στην Αραβία και κυρίως στην περιοχή της Χιτζάζ πριν εκδιωχθεί από τους Ουαχαμπίτες. Στήριζαν τη νομιμοποίησή τους στη βάση της καταγωγής τους από τους προγόνους του Μωάμεθ και διεκδικούσαν την πατρότητα της Μεγάλης Αραβικής Εξέγερσης κατά τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο.

¹⁴¹ Βλ. Mufti, Malik. *Sovereign Creations: Pan-Arabism and Political Order in Syria and Iraq*, Ithaca: Cornell University Press, 1996, σελ. 17-23

¹⁴² Rogan, Eugene L., “The emergence of the Middle East into the Modern State System”, στο Fawcett, Louise, *International Relations of the Middle East*, Oxford: Oxford University Press, 2005, σελ. 29

¹⁴³ Dessouki, Ali E. Hillal- Kheir, Karen Aboul, “The Politics of Vulnerability and Survival: The Foreign Policy of Jordan” στο Korany, Bahgat- Dessouki, Ali E. Hillal, *The Foreign Policies of Arab States, The Challenge of Change*, Second Edition, Oxford- Colorado: Westview Press Inc, 1991, σελ. 216-217

αποτελούν την πλειοψηφία του πληθυσμού, αν και δεν απολαμβάνουν όλα τα δικαιώματα των Ιορδανών πολιτών.

Η Ιορδανία έκανε μία προσπάθεια για να επεκτείνει την ισχύ, το μέγεθός και την επιρροή της, ωστόσο απέτυχε παταγωδώς. Ο πόλεμος του 1967 οδήγησε στην απώλεια του ελέγχου των παλαιστινιακών εδαφών και στη δημιουργία ενός νέου κύματος Παλαιστινίων προσφύγων προς την Ιορδανία. Το αποτέλεσμα ήταν να απειλείται το καθεστώς στο εσωτερικό, μετά την εγκόλπωση ενός παλαιστινιακού πληθυσμού, του οποίου δεν μπορούσε να διασφαλίσει τη νομιμοφροσύνη. Πλέον ήταν σαφές πως το καθεστώς αντιμετώπιζε προβλήματα εσωτερικής συνοχής, τα οποία έγιναν εμφανή με το «Μαύρο Σεπτέμβρη» του 1970, όπου ο Ιορδανικός Στρατός αναμετρήθηκε και εκδίωξε την παλαιστινιακή ηγεσία από την Ιορδανία.

Παράλληλα με τα πολιτικά προβλήματα, η οικονομική στασιμότητα έχει μετατρέψει την Ιορδανία σε ένα «κράτος- πρόβατο» που προσπαθεί να διασφαλίσει την ύπαρξη του μέσω συνεχών παραχωρήσεων. Πριν από τον πόλεμο του 1991, η Ιορδανία συνετέλεσε στη δημιουργία του Αραβικού Συμβουλίου Συνεργασίας για να εξισορροπήσει την αυξανόμενη απειλή του Ισραήλ (και της Συρίας¹⁴⁴) μέσω αραβικών δεσμεύσεων. Η Ιορδανία σκόπευε να αυξήσει την επιρροή της στο αραβικό κόσμο και την αραβική οικονομική συνεργασία δρώντας σαν γέφυρα μεταξύ Ιράκ και Αιγύπτου.¹⁴⁵ Παράλληλα, η Ιορδανία είχε εξισορροπήσει και τη Σαουδική Αραβία σχηματίζοντας μία κοινή ιρακινιοιορδανική αεροπορική μοίρα στις αρχές του 1990.¹⁴⁶

Η εισβολή του Ιράκ στο Κουβέιτ έφερε το Βασιλιά της Ιορδανίας, Hussein, σε δύσκολη θέση. Η εσωτερική και εξωτερική ασφάλεια της Ιορδανίας ήταν εξαιρετικά ασταθής. Η Ιορδανία βρισκόταν ανάμεσα στο Ισραήλ, στη Συρία, στο Ιράκ και στη Σαουδική Αραβία κι εκείνη τη στιγμή απειλούταν συγχρόνως από όλα αυτά τα κράτη.

Η απειλή από το Ισραήλ αυξανόταν, καθώς ο δημογραφικός παράγοντας της αραβικής υπεροπλίας στο έδαφος της ιστορικής Παλαιστίνης, στον οποίο ήλπιζαν οι Άραβες για μεταστροφή της υπάρχουσας κατάστασης, εξισορροπούνταν από τον ερχομό Σοβιετικών Εβραίων στο Ισραήλ μετά την κατάρρευση της Σοβιετικής

¹⁴⁴ Η Συρία αγνοήθηκε κατά τη δημιουργία του ΑΣΣ.

¹⁴⁵ Baram, Amatzia, "Baathi Iraq and Hashemite Jordan: From Hostility to Alignment", *Middle East Journal*, Volume 45, No 1, Winter 1991

¹⁴⁶ βλ. Ryan, Curtis, "Jordan and the Rise and Fall of the Arab Cooperation Council", *Middle East Journal*, Volume 52, No 3, Summer 1998

Ένωσης. Αυτό θα οδηγούσε σε περαιτέρω αύξηση των εποικισμών.¹⁴⁷ Οι σχέσεις με τη Συρία ήταν πολύ κακές, καθώς η Δαμασκός ήγειρε εδαφικές αξιώσεις στην Ιορδανία. Η απειλή από τη Σαουδική Αραβία ήταν περισσότερο οικονομική, καθώς τα εισοδήματα που αποστέλλονται από εργάτες στη Σαουδική Αραβία πίσω στην Ιορδανία ήταν πολύ σημαντικά για την ιορδανική οικονομία, ενώ υπήρχε ο κίνδυνος της παύσης των επενδύσεων.

Ο Garnham αναφέρει και άλλους παράγοντες που ενίσχυαν την τάση του Αμμάν να συστρατευθεί με το Ιράκ και να εξισορροπήσει τη Συρία και το Ισραήλ. Εκτός από το Ισραήλ, η Συρία θα μπορούσε να απειλήσει ευκολότερα την Ιορδανία, καθώς έχει καλύτερη στρατιωτική πρόσβαση στο Αμμάν από ότι το Ιράκ. Το Αμμάν και η Δαμασκός χωρίζονται από μόνο 200 χλμ. καλού δρόμου, ενώ το Αμμάν κι η Βαγδάτη από 800 χλμ. κακού δρόμου.¹⁴⁸

Οικονομικά η Ιορδανία ήταν περισσότερο εξαρτημένη από το Ιράκ, καθώς τα $\frac{3}{4}$ των εξαγωγών γίνονταν στο Ιράκ, ενώ γίνονταν και επιδοτήσεις πετρελαίου. Ωστόσο, αυτό δεν εξηγεί τη συμπεριφορά της, καθώς η εξάρτηση της Ιορδανίας ήταν αρκετά μεγάλη κι από τον αντιρακινό συνασπισμό.¹⁴⁹ Αν και τα πόσα επιχορήγησης από τα πλούσια κράτη του Κόλπου και από την Αμερική ήταν μικρότερα από το παρελθόν, το διακύβευμα ήταν ακόμα μεγάλο, αν αναλογισθεί κανείς πως τα $\frac{2}{3}$ της Ιορδανικής οικονομίας προέρχονταν από επιχορηγήσεις των κρατών του Κόλπου και εμβάσματα από Ιορδανούς εργάτες σε αυτές τις χώρες.¹⁵⁰

Βάσει του μοντέλου του Walt, η αντίδραση της Ιορδανίας θα έπρεπε να ήταν είτε η εξισορρόπηση της απειλής του Ιράκ είτε η συστράτευση με αυτήν. Όταν άρχισε ο πόλεμος, η πρώτη αντίδραση της Ιορδανίας ήταν να καταδικάσει την εισβολή του Ιράκ, να αντιταχθεί στην εισαγωγή ξένων στρατευμάτων, και να ψάξει μία «αραβική λύση». Αργότερα, όμως, ο Hussein στράφηκε περισσότερο φανερά προς το Ιράκ και κλιμάκωσε την κριτική του στις συμμαχικές καταστροφικές αεροπορικές επιθέσεις.

Όπως αναλύει ο Garnham, αυτό είναι μία περιπλοκή στη θεωρία. Αυτή η αλλαγή δεν μπορεί να θεωρηθεί ως αμυντική συστράτευση, καθώς η αεροπορική εκστρατεία είχε εξολοθρεύσει την υποθετική ιρακινή απειλή εναντίον της Ιορδανίας.

¹⁴⁷ Brand, Laurie, "Liberalization and Changing Political Coalitions: The Bases of Jordan's 1990-1991 Gulf Crisis Policy," *The Jerusalem Journal of International Relations*, vol. 13, no. 4, 1991, σελ. 23

¹⁴⁸ Garnham, 1992, σελ. 73

¹⁴⁹ Βλ. Brand, 1991, σελ. 7-10

¹⁵⁰ Garnham, 1992, σελ. 73

Επίσης δεν ήταν επιθετική συστράτευση καθώς κάθε πιθανότητα απόκτησης «λείας» είχε εξαφανιστεί. Ωστόσο, δεν ήταν ούτε εξισορρόπηση, γιατί το Ιράκ δεν ήταν πλέον μία σημαντική δύναμη που θα μπορούσε να προστατεύσει την Ιορδανία από το Ισραήλ, τη Συρία, ή άλλες εξωτερικές απειλές. Παράλληλα το κόστος ήταν πολύ μεγάλο για την Ιορδανία. Η Ιορδανία ως αραβικό κράτος, δεν θα μπορούσε να συνταχθεί με την επιθετικότητα του Ιράκ εναντίον ενός άλλου κυρίαρχου αραβικού κράτους, χωρίς να αποξενώσει τα αραβικά κράτη. Μόνο η αυτοεξισορρόπηση κι η ισχυρή υποστήριξη στο εσωτερικό προς το Saddam Hussein, φαίνεται να εξηγεί την περαιτέρω υποστήριξη του Βασιλιά Hussein σε ένα χαμένο σκοπό.¹⁵¹

Πολύ ισχυρές εσωτερικές πιέσεις ανάγκασαν το Βασιλιά Hussein να συνταχθεί με το Ιράκ και να εξισορροπήσει τους Συμμάχους. Οι Παλαιστίνιοι υποστήριζαν το Saddam Hussein, πιστεύοντας πως ήταν εκείνος που θα μπορούσε να τους βοηθήσει να ανακτήσουν τα εδάφη της ιστορικής Παλαιστίνης. Ο Βασιλιάς Hussein πίστευε πως οι μάζες θα αποκήρυσσαν τους Άραβες ηγέτες που αντιτάσσονταν στο Saddam Hussein. Γι' αυτό εξυπηρετούσε τα συμφέροντα του να διαχωρίσει τη θέση του από τις αραβικές κυβερνήσεις που πολεμούσαν μαζί με τους «απίστους». Η προσπάθεια φιλελευθεροποίησης του πολιτικού συστήματος της Ιορδανίας είχε ενδυναμώσει επίσης και τη πολιτική ομάδα των Μουσουλμάνων Αδερφών, καθώς και ανεξάρτητους Μουσουλμάνους.¹⁵² Ο Βασιλιάς Hussein περίμενε πως οι ΗΠΑ, και τα άλλα μέλη της συμμαχίας, θα κατανοούσαν το δίλημμα του και θα συγχωρούσαν τις δηλώσεις του, εκτιμώντας την μετριοπάθεια του καθεστώτος του.¹⁵³

Μετά τον πόλεμο του 1990 η Ιορδανία όντως απομακρύνθηκε από το Ιράκ και προσέγγισε περισσότερο τη Δύση. Συμμετείχε στις συνομιλίες της Μαδρίτης. Μετά από τη ισραηλινόπαλαιστινιακή συμφωνία του Όσλο, η Ιορδανία μπόρεσε να υπογράψει συμφωνία ειρήνης με το Ισραήλ δρέποντας μεγάλα οικονομικά οφέλη.¹⁵⁴ Ο ρόλος της Ιορδανίας ως μετριοπαθούς αραβικού καθεστώτος είναι πολύτιμος για τη Δύση και τους συμμάχους της. Μετά την έναρξη της δεύτερης παλαιστινιακής Ιντιφάντα το 2000, η Ιορδανία ήταν η μόνη χώρα μαζί με την Αίγυπτο που προσπάθησε να καταλαγιάσει τις αντιδράσεις των αραβικών κρατών, ισχυριζόμενη

¹⁵¹ Στο ίδιο, σελ. 73-74

¹⁵² Brand, 1991, σελ. 7-10

¹⁵³ Garnham, 1992, σελ. 73-74

¹⁵⁴ Sasley, Brent E., "Changes and Continuities in Jordanian Foreign Policy", Middle East Review of International Affairs, Volume 6, No. 1, March 2002, σελ. 7

πως δεν φταίει μόνο το Ισραήλ.¹⁵⁵ Η Ιορδανία είναι μία από τις τέσσερις χώρες στον κόσμο που έχουν συμφωνία ελεύθερου εμπορίου με τις ΗΠΑ¹⁵⁶

Συντασσόμενος με τις ΗΠΑ εναντίον του Αφγανιστάν το 2001, ο Abdullah, φαινόταν να ενέτασσε την Ιορδανία στον μικρό κατάλογο κρατών που υποστήριζαν την αμερικανική εισβολή του 2003 στο Ιράκ. Η σύρριρακινη προσέγγιση ανησυχούσε την Ιορδανία, καθώς θα μπορούσε να στραφεί εναντίον της. Και τα δύο κράτη επέκριναν την Ιορδανία για την υποστήριξη της στο Ισραήλ και τη συνέχιση της συμφωνίας ειρήνης. Το γεγονός αυτό ήταν πολύ ανησυχητικό καθώς, στο παρελθόν, η εχθρότητα μεταξύ των δύο αυτών χωρών επέτρεπε στην Ιορδανία να συντάσσεται με τη μία εναντίον της άλλης και με αυτό τον τρόπο να διατηρεί την ανεξαρτησία της.

Σύμφωνα με τη θεωρία, η Ιορδανία θα έπρεπε να έπρεπε να εξισορροπήσει το Ιράκ, το οποίο την απειλούσε μαζί με τη Συρία. Αναφορικά με τις ΗΠΑ, θα περιμέναμε να συστρατευθεί μαζί τους, εναντίον της κύριας απειλής. Αν κι οι προθέσεις των ΗΠΑ ήταν επιθετικές, δεν στρέφονταν εναντίον της Ιορδανίας. Η συμμαχία ήταν καθησυχαστική για την Ιορδανία.

Αν κι ο βασιλιάς Abdullah, όντως στην αρχή του πολέμου προσπάθησε να μεταπείσει τον αμερικάνο πρόεδρο να αποφύγει τον πόλεμο με το Ιράκ, η Ιορδανία επέτρεψε στις ΗΠΑ να τοποθετήσουν πυραύλους Patriot, καθώς και να αναπτύξουν έναν περιορισμένο αριθμό στρατιωτών στα σύνορα με το Ιράκ. Επίσης, η Ιορδανία εκδίωξε τρεις ιρακινούς διπλωμάτες λίγο πριν την έναρξη του πολέμου. Αν και η επίσημη κυβέρνηση δήλωσε πως η πράξη οφειλόταν σε λόγους ασφαλείας, η εκδίωξη συνέπεσε με την απαίτηση των ΗΠΑ να κλείσουν οι ιρακινές αποστολές σε όλες τις χώρες του κόσμου.

Μέχρι στιγμής το μοντέλο εξηγεί πλήρως τη συμπεριφορά της Ιορδανίας, η οποία εξισορροπεί το Ιράκ και συντάσσεται με τις ΗΠΑ. Ωστόσο, στις 2 Απριλίου ο Abdullah άλλαξε άρδην τη στάση του. Σε συνέντευξη του στο Petra News Agency, δήλωσε πως ο εναέριος χώρος της Ιορδανίας δεν θα χρησιμοποιηθεί για επίθεση εναντίον του Ιράκ. Ακόμη κι αν χρησιμοποιούταν, η Ιορδανία θα τον έκλεινε, απαγορεύοντας κάθε χρήση του εναέριου χώρου της, ακόμα και για αεροπλάνα της πολιτικής αεροπορίας. Ο Abdullah δήλωσε πως του ζητήθηκε να ανοίξει τον εναέριο χώρο για επίθεση (προφανώς από τις ΗΠΑ), αλλά εκείνος αρνήθηκε ρητά. Δήλωσε,

¹⁵⁵ Στο ίδιο, σελ. 10

¹⁵⁶ Οι άλλες τρεις είναι ο Καναδάς, το Μεξικό και το Ισραήλ. Sasley, 2002, σελ. 11

επίσης, πως δεν θα επέτρεπε να χρησιμοποιηθεί το έδαφος για χερσαίες επιχειρήσεις, αν κι αυτό ουδέποτε του ζητήθηκε, όπως ανέφερε. Έπειτα χαρακτήρισε πρώτη φορά την επιχείρηση ως εισβολή, στην οποία ήταν κατηγορηματικά αντίθετος.¹⁵⁷ Η κυβέρνηση επίσης βεβαίωνε πως η παρουσία των αμερικανικών δυνάμεων ήταν για αμυντικούς σκοπούς και ο αριθμός τους δεν θα αυξηθεί. Ενώ οι συμμαχικές δυνάμεις κατευθύνονταν προς τη Βαγδάτη, και φαινόταν κερδίζουν τον πόλεμο, η Ιορδανία αρχίζει να εξισορροπεί τις ΗΠΑ και να απομακρύνεται από τη συμμαχία!

Η εξισορρόπηση ήταν σε μεγάλο βαθμό στο πολιτικόδιπλωματικό επίπεδο, ενώ στο στρατιωτικό επίπεδο υπάρχει μία μεταστροφή προς την ουδετερότητα. Ύστερα από την ήττα του Saddam Hussein, ο Abdullah ζήτησε την ολοκληρωτική απομάκρυνση των συμμαχικών δυνάμεων, το συντομότερο δυνατό από το Ιράκ.

Πρέπει να σημειωθεί πως η εξισορρόπηση στο πολιτικό επίπεδο ήταν πολύ σημαντική. Η Ιορδανία έχει καταφέρει να ασκήσει πολύ μεγαλύτερη επιρροή από την πραγματική ισχύ της. Η αποδοκιμασία της αμερικανικής επέμβασης στον Κόλπο ήταν ένα ακόμα χτύπημα της εικόνας των ΗΠΑ στον αραβικό κόσμο.

Αυτή η συμπεριφορά της δεν μπορεί να εξηγηθεί από τη θεωρία εξισορρόπησης της απειλής. Η Ιορδανία ενώ δεν έχει κάποιο εναλλακτικό ισχυρό σύμμαχο κι οι ΗΠΑ φαίνονταν να κερδίζουν τον πόλεμο, αντί να συνταχθεί μαζί τους, την εξισορροπεί.

Η συμπεριφορά της Ιορδανίας μοιάζει πάρα πολύ με τη συμπεριφορά της στον πρώτο Πόλεμο του Κόλπου. Οι δηλώσεις του Βασιλιά έγιναν μία μέρα αφού ο Abdullah είχε λάβει ένα μήνυμα από περίπου 100 εξέχουσες προσωπικότητες της Ιορδανίας, που τον προέτρεπαν να αποκηρύξει την νομιμότητα του πολέμου, επισημαίνοντας την οργή του πληθυσμού για τη στάση της κυβέρνησης. Ο Abdullah είχε αρχίσει να αισθάνεται την πίεση από το εσωτερικό, όπου οι αιτιάσεις εναντίον του πολέμου και εναντίον των Αμερικανών κόντευαν να ξεφύγουν από τον έλεγχο. Γι' αυτό το λόγο έπρεπε να προβεί στην αυτοεξισορρόπηση. Αποκηρύσσοντας τη σχέση του με τις ΗΠΑ, κατάφερε να ξεφύγει από την πίεση στο εσωτερικό, ενώ ήξερε πως οι ΗΠΑ θα συγχωρούσαν τη στάση του, όπως είχαν κάνει με τον πατέρα του. Όντως, το 2004 οι σχέσεις με τις ΗΠΑ είχαν αποκατασταθεί πλήρως. Η Ιορδανία επανασύναψε σχέσεις με το Ιράκ μετά τη μεταβίβαση της εξουσίας στους Ιρακινούς.

¹⁵⁷ www.jordanembassyus.org/hmka04022003.htm

5. Η ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΗΣ ΣΥΡΙΑΣ

5.1. ΤΟ ΚΡΑΤΟΣ ΣΤΗ ΜΕΣΗ ΑΝΑΤΟΛΗ

Τα κράτη της Μέσης Ανατολής δεν κατάφεραν να ρυθμίσουν τις σχέσεις με τις κοινωνίες του σε έναν αποδεκτό βαθμό και παράλληλα να αποσπάσουν πλουτοπαραγωγικούς πόρους από την κοινωνία με αποδοτικό τρόπο. Σε πολλές περιπτώσεις, το κράτος στη Μέση Ανατολή παρέμεινε ένα από τα πολλά ανταγωνιστικά κέντρα ισχύος.¹⁵⁸

Η διαμόρφωση των κρατών στη Μέση Ανατολή υπήρξε διαφορετική από την περίπτωση των κρατών της Δυτικών Ευρώπης. Το αραβικό κράτος υπήρξε κυρίως ένα εδαφικό κράτος. Μόλις μετά το Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο και στην περίοδο των εντολών αναπτύχθηκε μία εκπαιδευτική γραφειοκρατία στις αραβικές χώρες, η οποία συνετέλεσε στη δημιουργία μίας εθνικής συνείδησης στις κοινωνίες, του Ιράκ και της Συρίας ιδιαίτερα.

Ο διαφορετικός τρόπος δημιουργίας των νέων κρατών κατέληξε σε απειλές για μεταβολές της πολιτικής νομιμοφροσύνης των λαών τους προς άλλα κράτη.¹⁵⁹ Ωστόσο, τα κράτη επέδειξαν αξιοπρόσεκτη εδαφική σταθερότητα αυτά τα χρόνια, παρά την αντίληψη πως οι πολίτες των κρατών αυτών είναι μέρος ενός ευρύτερου αραβικού έθνους. Οι κάτοικοι των αραβικών κρατών πιστεύουν, ανάλογα με τις περιστάσεις, πως έχουν έναν υψηλό βαθμό πολιτιστικής συνέχειας με τους κατοίκους γειτονικών χωρών και θεωρούνται μέρος της ίδιας κοινότητας.¹⁶⁰

Ένας σημαντικός παράγοντας είναι η σχέση μεταξύ κοινωνίας και κράτους, η οποία κυμαίνεται από αδύναμη έως πολύ ισχυρή. Ένα ισχυρό κράτος είναι αυτό όπου μπορεί να υπερβεί τις αντιστάσεις και να επιβάλει τις πολιτικές του στην κοινωνία. Ένα αδύναμο κράτος είναι αυτό το οποίο τα συμφέροντα των κυρίαρχων κοινωνικών

¹⁵⁸ Χουλιάρας, Αστέρης- Ρούσσος, Σωτήρης, «Ο Τρίτος Κόσμος Σήμερα: Πολιτική Αλλαγή, Αναπτυξιακές Επιλογές και το Διεθνές Σύστημα» στο Σωτηρόπουλος, Δ.- Χουλιάρας Α.- Ρούσσος Σ.- Σκλιάς Π., *Ο Τρίτος Κόσμος: Πολιτική, Κοινωνία, Οικονομία, Διεθνείς Σχέσεις*, Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση, 2005, σελ. 57-58

¹⁵⁹ Kienle, 1993, σελ. 2

¹⁶⁰ Στο ίδιο, σελ. 17

συνασπισμών μπορεί να επηρεάσουν άμεσα την κατεύθυνση της εξωτερικής πολιτικής.¹⁶¹

Βάσει της βιβλιογραφίας, οι δυσκολίες που αντιμετώπισε το κράτος στη Μέση Ανατολή οφείλονται σε διάφορους παράγοντες. Ο κύριος λόγος, κατά πολλούς, είναι η αυτονομία του κράτους. Για το Mufti, η αυτονομία σημαίνει πως το κράτος έχει αρκετούς εξαναγκαστικούς και πλουτοπαραγωγικούς πόρους στη διάθεση του για να παρέχει στις ελίτ ένα λογικό βαθμό απομόνωσης από εξωτερικές πιέσεις, επιτρέποντας τους να εφαρμόσουν πολιτικές που δεν απεικονίζουν τα συμφέροντα ξένων κυβερνήσεων ή εσωτερικών πολιτικών ομάδων.¹⁶² Άρα, ο λόγος αποτυχίας ήταν η έλλειψη αυτονομίας, με την έννοια της απουσίας της εσωτερικής κυριαρχίας. Για τον Kienle, η αυτονομία του κράτους είναι η ικανότητα του να μεγιστοποιεί τη διείσδυση και την κυριαρχία του στην κοινωνία, ελαχιστοποιώντας την επιρροή της κοινωνίας σε αυτό.¹⁶³ Στην πραγματικότητα, υποστηρίζει το αντίθετο από το Mufti. Η αποτυχία οφείλεται στην υπερβολική άσκηση της κυριαρχίας λόγω της εξωτερικής επιβολής των συνόρων και του κράτους και λόγω της αδυναμίας της περιοχής να προστατέψει τον εαυτό της αυτής σε σχέση με τα άλλα κράτη.¹⁶⁴ Η χάραξη συνόρων από εξωτερικές δυνάμεις και η δημιουργία κρατών αποτελούμενα από ετερογενείς πληθυσμούς μπορεί να μην είναι η μοναδική αιτία αυτού του φαινομένου, καθώς μία παρόμοια κατάσταση επικρατούσε στην Ευρώπη την εποχή δημιουργίας των κρατών.

Ο Schweller θίγει ένα σημαντικό ζήτημα αναφέροντας πως όλα τα κράτη δεν έχουν την ίδια δυνατότητα εκμετάλλευσης των πόρων τους. Αυτές εξαρτώνται από τη συναίνεση των ελίτ, τη συνοχή των ελίτ, το πόσο ευάλωτο είναι το καθεστώς, και την κοινωνική συνοχή.¹⁶⁵

Η ανάπτυξη παραγωγικών δυνάμεων παρέμεινε μέτρια και σε αντίθεση με τη Δυτική Ευρώπη δεν αναδύθηκε κάποια ισχυρή, κυρίαρχη αστική τάξη που θα μπορούσε να ενώσει οικονομικά μία συγκεκριμένη γεωγραφική περιοχή, και να αναλάβει το κράτος και μετά να αμφισβητηθεί από το προλεταριάτο της- στο οποίο μετέπειτα να μπορέσει να δώσει κάποια μορφή συμμετοχής στα κοινά.¹⁶⁶

¹⁶¹ Βλ. Platias, 1986, σελ. 98-99

¹⁶² Mufti, 1996 σελ. 12

¹⁶³ Kienle, 1993, σελ. 20-21

¹⁶⁴ Στο ίδιο, σελ. 21

¹⁶⁵ Schweller, 2002, σελ. 12

¹⁶⁶ Kienle, 1993, σελ. 21-22

Ταυτόχρονα, τα καθεστώτα δεν ακολούθησαν πολιτικές καπιταλιστικής επένδυσης, οικονομικής ανάπτυξης και ενεργής δημιουργίας κερδών` αντίθετα στηρίχθηκαν στην εκμετάλλευση των διαθέσιμων φυσικών πόρων. Αυτό δεν σημαίνει πως το κράτος παρέμεινε ανενεργό. Όμως, η επένδυση του κράτους, τις τελευταίες δεκαετίες ιδιαίτερα, κατέληξε να είναι έμμεση κρατική επιχορήγηση κερδοσκοπών επιχειρηματιών.¹⁶⁷ Ο Kienle υποστηρίζει πως αυτή η δομή της κοινωνίας μπορεί να εξηγήσει την απουσία των εθνών- κρατών, καθώς αντίθετα από τις κοινωνίες της Ευρώπης του 19^{ου} και 20^{ου} αιώνα, υπήρχε μία απλή και όχι δυναμική οικονομία, η οποία δεν απαιτούσε πολιτιστική και κοινωνική ομοιογένεια ώστε να λειτουργήσει. Παράλληλα, δεν απαιτούνταν να διευκολυνθεί η περίπλοκη επικοινωνία, και να αυξηθεί η κοινωνική κινητικότητα, ώστε να αυξηθεί η παραγωγικότητα.¹⁶⁸

Ο Mufti αναγνωρίζει τρεις στιγμές στην εξέλιξη της πολιτικής ιστορίας της Συρίας (και του Ιράκ): τη μοναρχική στιγμή, την πραιτοριανή στιγμή, και τη βοναπαρτική στιγμή. Αυτό συνεπάγεται μία αλληλεπίδραση του εσωτερικού επίπεδο με το επίπεδο της εξωτερικής πολιτικής, δηλαδή ταυτόχρονη δημιουργία μίας πολιτικής τάξης στο εσωτερικό με τον καθορισμό του εθνικού συμφέροντος στο εξωτερικό. Σε κάθε στάδιο, τα προβλήματα που συνεπάγονται στη δημιουργία πολιτικής τάξης εντός του κράτους απεικονίζονται σε ένα χαρακτηριστικό μοντέλο εξωτερικής πολιτικής.¹⁶⁹

Ο Mufti θεωρεί πως το μοντέλο του Walt δεν καλύπτει τις περιπτώσεις πιέσεων για ένωση μεταξύ τους στη βάση του παναραβισμού` αντίθετα τα κράτη κατέφευγαν σε αυτή τη βραχυπρόθεσμη λύση του ενωτισμού για την εδραίωση του καθεστώτος τους στο εσωτερικό.¹⁷⁰ Ο Walt δεν υπολόγισε πως το κράτος δεν έχει αναπτυχθεί ακόμα επαρκώς.¹⁷¹ Στον αραβικό κόσμο, οι κυρίαρχες ελίτ αντιμετώπιζαν τον παναραβισμό ως τρόπο αντιμετώπισης των εσωτερικών προβλημάτων σταθεροποίησης των καθεστώτων τους. Μία μεγάλη ώθηση πίσω από το ριζοσπαστικό ενωτισμό ήταν η επιθυμία των πολιτικών στη Συρία και στο Ιράκ να

¹⁶⁷ Ρούσσος, Σωτήρης, «Η Μέση Ανατολή» στο Σωτηρόπουλος, Δ.- Χουλιάρας Α.- Ρούσσος Σ.- Σκλιας Π., *Ο Τρίτος Κόσμος: Πολιτική, Κοινωνία, Οικονομία, Διεθνείς Σχέσεις*, Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση, 2005, σελ. 215

¹⁶⁸ Kienle, 1993, σελ. 21-22

¹⁶⁹ Mufti, 1996, σελ. 253

¹⁷⁰ Στο ίδιο, σελ. 8

¹⁷¹ Στο ίδιο, σελ. 6

ψάξουν εξωτερική υποστήριξη εναντίον των εσωτερικών πολιτικών δυνάμεων.¹⁷² Ο αμυντικός ενωτισμός δεν μείωσε την αστάθεια των καθεστώτων, αντίθετα μεγέθυσε το πρόβλημα, διευκολύνοντας την παρέμβαση εξωτερικών δυνάμεων.¹⁷³

Τα παλιά μοναρχικά καθεστώτα με την ασταθή εξωτερική υποστήριξη και τις αδύναμες αστικές τάξεις ήταν εύκολος αντίπαλος για τις αναδυόμενες αραβικές «σοσιαλιστικές» ή εθνικιστικές ομάδες.¹⁷⁴ Ο επεκτατικός ενωτισμός κατά τη διάρκεια της μοναρχικής στιγμής δεν έφερε καρπούς. Η πολιτική νομιμοφροσύνη φαινόταν να βρισκόταν σε εξωτερικούς του κράτους δρώντες, γεγονός που εμπόδιζε την ανάπτυξη ενός έθνους- κράτους.¹⁷⁵

Ο πραιτοριανισμός επίσης παρήγε το δικό του χαρακτηριστικό τρόπο εξωτερικής πολιτικής που ήταν ο αμυντικός ενωτισμός. Οι περισσότεροι πραιτοριανοί ηγέτες δεν διέθεταν τη νομιμοποίηση της ηγεσίας των βασιλικών προκατόχων τους και χρησιμοποίησαν την ιδεολογία του παναραβισμού για να φτάσουν στην κορυφή της ιεραρχίας.¹⁷⁶ Οι πραιτοριανές ελίτ κατέφυγαν σε επιθετικό ενωτισμό γιατί εξέλιπαν οι κρατικοί θεσμοί που θα μπορούσαν να ελέγξουν τους στρατιωτικούς και να δημιουργήσουν μία αρχή ικανή να επιβάλλει τάξη και να κερδίσει τη πίστη των πολιτών.¹⁷⁷

Ο πραιτοριανισμός τέλειωσε με την άνοδο της ισχύος του Hafiz al Assad (και του Saddam Hussein στο Ιράκ). Ο Assad ήταν ένας ηγέτης με την απαραίτητη ικανότητα, αλλά και αναλγησία τονίζει ο Mufti, για να εγκαθιδρύσει ένα εφαρμόσιμο μείγμα δεσποτικής κρατικής ισχύος και δύναμης υποδομών, έτσι ώστε να γίνει εργαλείο κεντρικής εξουσίας. Η άνοδος των προσόδων από το πετρέλαιο επέτρεψε στο καθεστώς να ενδυναμώσει τους θεσμούς εξουσίας τους.¹⁷⁸ Ο Βοναπαρτισμός¹⁷⁹ είχε το δικό του χαρακτηριστικό στυλ εξωτερικής πολιτικής, όπου ο ενωτισμός παίζει ένα πολύ μικρό ρόλο.¹⁸⁰

¹⁷² Στο ίδιο, σελ. 168

¹⁷³ Mufti, 1996 σελ. 194

¹⁷⁴ Kienle, 1993, σελ. 22

¹⁷⁵ Στο ίδιο, σελ. 25

¹⁷⁶ Στο ίδιο, σελ. 256

¹⁷⁷ Mufti, 1996, σελ. 253

¹⁷⁸ Στο ίδιο, σελ. 257

¹⁷⁹ Ο Βοναπαρτισμός αναφέρεται στη μεγάλη ελευθερία δράσης του ηγέτη. Στο ίδιο.

¹⁸⁰ Στο ίδιο, σελ. 258

Κατά τη διάρκεια του βοναπαρτικού σταδίου, το κράτος συμπεριφέρεται βάσει της ρεαλιστικής θεωρίας διεθνών σχέσεων, εξισορροπώντας και αντιμετωπίζοντας τις εξωτερικές απειλές που προκύπτουν.¹⁸¹ Η Συρία σταμάτησε να βλέπει τον αραβικό κόσμο ως μία δεξαμενή πιθανών πατρώνων, αρχίζοντας να το θεωρεί ως ένα στρατηγικό περιβάλλον που μπορεί να ασκήσει επιρροή και να αναχαιτίσει τους εχθρούς της.¹⁸²

Ο Mufti φαίνεται να βασίζει την ανάλυση του σε μία φράση του Hintze, ο οποίος έχοντας στο νου του τις περιπτώσεις της Γερμανίας και της Γαλλίας κατέληξε στο συμπέρασμα πως «τα σύνθετα εδαφικά κράτη που μεταμορφώθηκαν σε ενιαία κράτη, συχνά υποβάλλονται σε μία εποχή απολυταρχισμού»¹⁸³

¹⁸¹ Στο ίδιο, σελ.253

¹⁸² Mufti, 1996 σελ. 231

¹⁸³ Gilbert, Felix, *The Historical Essays of Otto Hintze*, New York: Oxford University Press, 1975, σελ.

5.2. ΣΥΡΙΑ

Η Συρία κέρδισε την ανεξαρτησία της από τη Γαλλία το 1936, αν και τη διασφάλισε μετά το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, χωρίς όμως να αποκτήσει μεγάλη πολιτική σταθερότητα στο εσωτερικό. Η ιστορία της είναι συνδεδεμένη με τον παναραβισμό, σε σημείο που μπορεί κάποιος να πει πως η Συρία είναι μία χώρα που ποτέ δεν ήθελε να υπάρξει, στα όρια του κράτους που της επιβλήθηκαν.¹⁸⁴ Οι Σύροι, πάντα έβλεπαν την χώρα τους ως τεχνητά διαχωρισμένη, μέρος της οποίας εκχωρήθηκε στο Ισραήλ, στο Λίβανο και στην Ιορδανία. Η Συρία μαζί το Ιράκ διεκδίκησε την πρωτοκαθεδρία στον αραβικό κόσμο, μετά τη συμφωνία ειρήνης της Αιγύπτου με το Ισραήλ το 1979.

Η συμμαχία Ιράν- Συρίας ήταν αποτέλεσμα της διπλωματικής απομόνωσης των δύο χωρών κατά την περίοδο 1979-1980. Η ισχυροποίηση της θέσης της Συρίας στο Λίβανο έστρεψε τα αραβικά κράτη εναντίον της, με αποτέλεσμα τα κράτη του αραβικού κόσμου να εξισορροπήσουν και να απομονώσουν διπλωματικά τη Συρία.¹⁸⁵ Η Συρία έμεινε χωρίς συμμάχους στον αραβικό κόσμο μετά από την προσέγγιση της Σαουδικής Αραβίας και της Ιορδανίας από το Ιράκ, στην προσπάθεια του τελευταίου να αντιμετωπίσει την ιρανική απειλή και να αναλάβει την πρωτοκαθεδρία του αραβικού κόσμου. Γι' αυτό το λόγο, η Συρία αναγκάστηκε να αναθερμάνει τις σχέσεις με τη Σοβιετική Ένωση και να προσεταιριστεί το Ιράν που επίσης είχε απομονωθεί, λόγω της Ισλαμικής Επανάστασης. Η προσέγγιση με το Ιράν στηρίχθηκε στη βάση της κοινής έχθρας με το Ιράκ. Επιπλέον, η Συρία ήταν αναγκασμένη να βρει κάθε διαθέσιμο σύμμαχο, καθώς μετά τη συμφωνία ειρήνης της Αιγύπτου, η απειλή του Ισραήλ ήταν μεγαλύτερη.

Καθώς η Συρία ήδη εξισορροπούσε το Ιράκ, από τον πόλεμο του Ιράκ με το Ιράν, η εξισορρόπηση στο πρώτο πόλεμο του Κόλπου ήταν αναμενόμενη. Οι βασικοί ιστορικοί λόγοι εχθρότητας μεταξύ Ιράκ και Συρίας αφορούσαν την πρωτοκαθεδρία στον αραβικό κόσμο αλλά εκτεινόταν μέχρι και την ιστορική σύγκρουση για τη διαχείριση του νερού στον Ευφράτη, τον ανταγωνισμό για ηγεσία του μπασαθικού

¹⁸⁴ Humpheys, Stephen, "The Strange Career of Pan-Arabism" στο Hourani, Albert- Khoury, Philip-Wilson, Mary C., (Editorship), *The Modern Middle East*, 2nd Edition, I.B. Tauris, New York, 2004, σελ. 586

¹⁸⁵ Walt 1987, σελ. 271

κινήματος, αλλά και την προσωπική έχθρα μεταξύ των προέδρων Hafiz al- Assad και Saddam Hussein.¹⁸⁶ Ταυτόχρονα, όμως η Συρία συνεργάστηκε με τις ΗΠΑ αλλά και με τα μετριοπαθή αραβικά καθεστώτα.¹⁸⁷ Η Συρία ήταν ένα επίσημο μέλος της Συμμαχίας που ηγήθηκαν οι ΗΠΑ και ανέπτυξε 15 με 17 χιλιάδες στρατιώτες στη Σαουδική Αραβία. Σύμφωνα με τη θεωρία της εξισορρόπησης της απειλής, καθώς η Συρία απειλούταν από την αύξηση της ισχύος του Ιράκ σε τοπικό επίπεδο, προσεταιρίστηκε μία μακρινή δύναμη.

Όμως οι ΗΠΑ προσέφεραν στη Συρία οφέλη για να ενταχθεί στη συμμαχία τους. Καθώς η συροϊρακινή διαμάχη διαχύθηκε και στο Λίβανο, όπου το Ιράκ υποστήριζε το Στρατηγό Michel Aoun ο οποίος σκόπευε να εμποδίσει τις προσπάθειες της Δαμασκού να εξασφαλίσει τον έλεγχο του Λιβάνου, μία ανταμοιβή για τη Συρία ήταν η ελευθερία της να εξοντώσει την απειλή του Aoun στο Λίβανο.

Η πτώση της Σοβιετικής Ένωσης από τη βαθμίδα των υπερδυνάμεων και κατ' επέκταση η αναδιαμόρφωση της σύροσοβιετικής σχέσης¹⁸⁸, ανάγκασαν τη Συρία να προσεταιριστεί τις ΗΠΑ για να επανέλθει στη κεντρική διπλωματική σκηνή. Καθώς φαινόταν πως οι ΗΠΑ θα είναι ο μεγάλος νικητής του Ψυχρού Πολέμου, η ένταξη στην αμερικανική συμμαχία θεωρούταν για τη Συρία ως ο μόνος τρόπος για να προωθήσει το σκοπό της επανάκτησης των Υψωμάτων Γκολάν και να αντιπαρατεθεί στο Ισραήλ. Με αυτό τον τρόπο θα μπορούσε να πιέσει το Ισραήλ ώστε να εξαναγκαστεί να διαπραγματευθεί, με τις ΗΠΑ ως μεσολαβητή.¹⁸⁹

Ο Garnham αναλύει την αντίδραση της Συρίας ως εξισορρόπηση του Ιράκ με επιθετική συστράτευση με τις ΗΠΑ.¹⁹⁰ Η Συρία εξισορρόπησε την περισσότερη άμεση ιρακινή απειλή, παρόλο που το Ισραήλ παρέμεινε η κύρια μακροπρόθεσμη απειλή κι η Συρία φοβόταν μία μεγάλη και μόνιμη αμερικανική παρουσία. Με το

¹⁸⁶ Η έχθρα ήταν τόσο ισχυρή που ο Saddam προσωπικά έστειλε δολοφόνους να δολοφονήσουν τον Assad. Βλ. Garnham, 1992, σελ. 68

¹⁸⁷ Στο ίδιο, σελ. 68-69

¹⁸⁸ Ο Gorbachev ήθελε να μετατρέψει το συροσοβιετικό εμπόριο σε καθαρά εμπορική βάση. Garnham, 1992, σελ. 68

¹⁸⁹ Hinnebusch, Raymond, "Defying the Hegemon: Syria and the Iraq War", Paper given at the conference of the European Consortium on Political Research conference, Budapest, September 2005, σελ. 3

¹⁹⁰ Δεν συμπεριλάμβανε αυτόεξισορρόπηση, καθώς η κυβέρνηση απλά αδιαφόρησε για τη υπολογίσιμη δημόσια υποστήριξη στο Saddam Hussein, παρατηρεί ο Garnham. Βλ. Garnham, 1992, σελ. 69.

τέλος του Ψυχρού Πολέμου και την εξάλειψη της Σοβιετικής επιλογής, η Συρία άρχισε να συντάσσεται με τις ΗΠΑ, ώστε να εξισορροπήσει τη μεγαλύτερη απειλή για αυτή, το Ισραήλ.¹⁹¹

Μετά το τέλος του πρώτου πολέμου του Κόλπου, οι ΗΠΑ βρέθηκαν στην περίεργη θέση να έχουν στη συμμαχία τους δύο χώρες που τα συμφέροντα τους ήταν εκ διαμέτρου αντίθετα, και οι οποίες είχαν πολύ μικρές πιθανότητες συμβιβασμού. Η Συρία είχε ως μεγάλο στόχο την πρωτοκαθεδρία στον αραβικό κόσμο έχοντας απομείνει το ισχυρότερο αραβικό κράτος αφοσιωμένο στον παλαιστινιακό ζήτημα. Ως ελάχιστος στόχος είχε τεθεί η επαναφορά του status quo προ του πολέμου του 1967, ή έστω η επανάκτηση των Υψωμάτων Γκολάν.

Η κατοχή των Υψωμάτων Γκολάν είναι ένα ουσιαστικότατο πλεονέκτημα για το Ισραήλ, καθώς θέτει σε απόσταση μόνο 35 χλμ. την πρωτεύουσα της Συρίας, ενώ το Ισραήλ μπορεί να εγκαταστήσει κατασκοπευτικά μηχανήματα για άμεση προειδοποίηση επίθεσης, καθώς και να ελέγξει τις πηγές υδάτων. Για τη Συρία, η απώλεια των Υψωμάτων Γκολάν σήμαινε τη στρατηγική τρωτότητα της απέναντι στο Ισραήλ, καθώς δεν απολάμβανε πλέον τη φυσική προστασία που τα Υψώματα της προσέφεραν.

Η Αμερική δεν κατάφερε να συμβιβάσει τις σχέσεις μεταξύ Ισραήλ και Συρίας και να τα διατηρήσει στην ίδια συμμαχία μετά τον πόλεμο του Κόλπου, όπως κι η Γερμανία δεν κατάφερε να διατηρήσει στη συμμαχία της δύο δυνάμεις με αντικρουόμενα συμφέροντα προ του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου, την Αυστρία και τη Ρωσία. Οι διάδοχοι του Bismarck, μετά την κάθοδο του από την καγκελαρία της Γερμανίας, θεώρησαν πως η Αυστροουγγαρία ήταν πολύ πιο σημαντική, και πως σε πιθανή διένεξη μεταξύ τους, η Γερμανία θα στεκόταν αμφίρροπη, με συνέπεια να διακόψουν τη Συνθήκη Αντασφάλισης με τη Ρωσία.¹⁹²

Οι ΗΠΑ αρχικά φάνηκαν να μπορούν να συμβιβάσουν τις δύο περιφερειακές δυνάμεις. Η Συρία συμμετείχε στη Διάσκεψη της Μαδρίτης το 1991, θεωρώντας τη ως αρχή της υπόσχεσης των Αμερικανών να συμβάλλουν στη σύναψη μίας συνολικής συμφωνίας ειρήνης για τη Μέση Ανατολή. Ωστόσο, οι ΗΠΑ επέλεξαν να

¹⁹¹ Hinnebusch, 2005, σελ. 3

¹⁹² Κίσιντζερ, 1995, σελ 201-204

ακολουθήσουν τον παλιό σύμμαχο τους¹⁹³ όταν οι ισραηλινόσυριακες σχέσεις χειροτέρευσαν το 1996 μετά την δολοφονία του Yitzhak Rabin, και διεκόπησαν οριστικά ύστερα από την κατάρρευση της ειρηνευτικής διαδικασίας και την έναρξη της Δεύτερης Παλαιστινιακής Ιντιφάντα το 2000. Η άνοδος των «νεοσυντηρητικών» στο αμερικανικό πολιτικό σκηνικό ήταν ένας ακόμα παράγοντας που οδήγησε τις ΗΠΑ στο δρόμο της αντιπαράθεσης με τη Συρία.¹⁹⁴

Παράλληλα, η οικονομία της Συρίας είχε μια μεγάλη κάμψη τη δεκαετία του 1990, ως αποτέλεσμα της πτώσης των τιμών του πετρελαίου, καθώς και της μείωσης της βοήθειας από το εξωτερικό. Το γεγονός αυτό είχε μεγάλη επίπτωση στην οικονομική βάση του καθεστώτος. Η μόνη διαθέσιμη λύση ήταν η προσέλκυση κεφαλαίων, κατά προτίμηση αραβικών ή επαναπατρισθέντων, μέσω μίας κλιμακωτής οικονομικής φιλελευθεροποίησης.

Παρά τη σχετική αυτονομία σε βασικά προϊόντα και τη μη εξάρτηση από τη Δύση (καθώς δεν είχε εξωτερικό χρέος), η Συρία κινήθηκε προς τη Δύση, κάνοντας «ανοίγματα», όπως η συμμετοχή της στην Ευρωμεσογειακή Συνεργασία. Ωστόσο, η κατάρρευση της αραβοϊσραηλινής ειρηνευτικής διαδικασίας οδήγησε στη χειροτέρευση των αμερικανοσυριακών σχέσεων κι έστρεψε τη Συρία προς το Ιράκ. Το Ιράκ έψαχνε συμμάχους για να αποφύγει τις κυρώσεις που του είχαν επιβληθεί από τον ΟΗΕ. Με σκοπό να βελτιώσει την οικονομική της κατάσταση, η Συρία συνεργάστηκε με το Ιράκ, ανοίγοντας το αγωγό πετρελαίου στο λιμάνι Banias το 2000.¹⁹⁵

Μετά την 11^η Σεπτεμβρίου, οι Σύροι ακολούθησαν μία μέση οδό συντασσόμενοι αρχικά με τις επιχειρήσεις εναντίον της αλ Κάιντα, παρέχοντας

¹⁹³ Η συνοχή μίας συμμαχίας φθίνει όσο εκλείπει η κοινή απειλή. Για το θέμα της συνοχής βλ. Weitsman, Patricia A. "Alliance Cohesion and Coalition Warfare: The Central Powers and Triple Entente", *Security Studies* 12, no. 3 (spring 2003): 79–113

¹⁹⁴ βλ. Mearsheimer- Walt, 2006, σελ. 38-39, Ωστόσο κι η διοίκηση Clinton είχε παίξει το ρόλο της στην αντιπαράθεση με τη Συρία. Κατά τη διάρκεια των σύριοιςραηλινών συνομιλιών η διοίκηση Clinton προσφέρθηκε να αφαιρέσει τη Συρία από τον κατάλογο των χωρών που υποστήριζαν τη τρομοκρατία αν συμφωνούσε στους όρους που της προσφέρονταν από το Ισραήλ. Τότε, υπεύθυνοι του Υπουργείου Εξωτερικών παραδέχθηκαν πως η διατήρηση της Συρίας στον κατάλογο δεν ήταν αποτέλεσμα της άμεσης υποστήριξης της Συρίας στη διεθνή τρομοκρατία αλλά αντίθετα ήταν ένα μέσο για να ασκηθεί πολιτική πίεση στο καθεστώς. Zunes, Stephen, *U.S. Policy towards Syria and the Triumph of Neoconservatism*, Middle East Policy, Vol XI, No 1, Spring 2004, σελ. 54

¹⁹⁵ Hinnebusch, 2005, σελ. 3-4

πολύτιμες πληροφορίες για την περιοχή.¹⁹⁶ Η Συρία ψήφισε υπέρ της απόφασης 1441 της Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ, που ζητούσε την πλήρη συμμόρφωση του Ιράκ, και απειλούσε με σοβαρότερες κυρώσεις σε διαφορετική περίπτωση.¹⁹⁷ Ωστόσο, κατά τη διάρκεια του πολέμου στο Ιράκ, οι Σύριοι ακολούθησαν μία πολιτική εξισορρόπησης.¹⁹⁸

Η Συρία προσπάθησε να δημιουργήσει μία συμμαχία στον ΟΗΕ και στον Αραβικό Σύνδεσμο για να αποτρέψει τις ΗΠΑ να εισβάλλουν στο Ιράκ.¹⁹⁹ Σύμφωνα με αναφορές, διάφοροι σύμβουλοι του Bashar al Assad (γιου του Hafiz al Assad) διευκόλυναν πωλήσεις όπλων στο Ιράκ πριν από τον πόλεμο. Η Συρία επίσης διευκόλυνε κρυφά τη μετακίνηση εθελοντών στο Ιράκ, πιστεύοντας πως ο πόλεμος θα κρατήσει για μήνες.²⁰⁰ Επιπρόσθετα, όταν το καθεστώς έπεσε, η Συρία έδωσε καταφύγιο σε αρκετούς ιρακινούς αξιωματούχους.²⁰¹

Η αμερικανική εισβολή απείλησε την οικονομική της συνεργασία με το Ιράκ.²⁰² Η Συρία είχε συμφέρον να μην απειληθεί η σταθερότητα του Ιράκ, ώστε να συνεχιστεί η οικονομική συνεργασία και να αποτραπεί η είσοδος προσφύγων σε αυτή.²⁰³ Ωστόσο, ο πιο σημαντικός παράγοντας φαίνεται να ήταν πως η Συρία θεωρούσε πως αν οι ΗΠΑ ολοκλήρωναν την αλλαγή του καθεστώτος στο Ιράκ, θα στρέφονταν προς την ίδια. Ο Assad μπορεί να σκέφτηκε, πως εάν η Αμερική αντιμετώπιζε σημαντική αντίσταση στο Ιράκ, δεν θα ήταν σε θέση να στοχεύσει τη

¹⁹⁶ “Arab states line up behind Iraq”, 25/03/03, http://news.bbc.co.uk/2/hi/middle_east/2882851.stm

¹⁹⁷ Zunes, 2004, σελ. 63

¹⁹⁸ Η πολιτική της Συρίας ερμηνεύεται πολύ καλά από αυτό που ο Walt ονομάζει άρνηση συνεργασίας (balking). Η Συρία δεν εξισορρόπησε τις ΗΠΑ προσπαθώντας να βελτιώσει την σχετική της θέση απέναντι τους. Αυτό που έκανε ήταν να αρνηθεί να συνεργαστεί με τις ΗΠΑ, θέλοντας να βελτιώσει τη θέση της σε απόλυτα μεγέθη, προσπαθώντας όμως να αποφύγει την άμεση αντιπαράθεση με τις ΗΠΑ. βλ. Walt, 2006, Σελ. 141

¹⁹⁹ Hinnebusch, 2005, σελ. 5

²⁰⁰ Ο Bashar al Assad δήλωσε στα τέλη Μαρτίου του 2003 πως αν και οι ΗΠΑ είναι μία υπερδύναμη ικανή να κατακτήσει μία σχετικά μικρή χώρα, αλλά οι ΗΠΑ και η Βρετανία δεν είναι ικανές να ελέγξουν όλο το Ιράκ

²⁰¹ Hinnebusch, 2005, σελ. 6

²⁰² Στο ίδιο

²⁰³ Kemp, 2004 σελ. 14

Συρία. Σε μία τέτοια περίπτωση, οι ΗΠΑ θα αναγκάζονταν να φτάσουν σε μία συμφωνία με τη Συρία για να σταθεροποιήσουν το Ιράκ.²⁰⁴

Η Συρία εξισορρόπησε τις ΗΠΑ γιατί μετεβλήθησαν οι εξής παράγοντες σε σχέση με το 1991: α) οι επιθετικές προθέσεις β) η λεία της συστράτευσης γ) η επιθετική ισχύς

Αντίθετα από το 1991, που προθυμοποιήθηκαν να συνεισφέρουν στην επίτευξη μίας συνολικής ειρήνης, το 2003 οι ΗΠΑ φαινόταν πως προετοιμάζονταν να αλλάξουν όλη την περιοχή, στοχεύοντας όλους τους αντιπάλους του Ισραήλ.²⁰⁵ Η Συρία είναι το τελευταίο αραβικό κράτος για να ολοκληρωθεί ο κύκλος της ειρήνης γύρω από το Ισραήλ, αφού Αίγυπτος και Ιορδανία έχουν υπογράψει συνθήκες ειρήνης, η εσωτερική πολιτική του Λιβάνου εξαρτάται άμεσα από τη Συρία και το Ιράκ θα είχε αποδυναμωθεί πλήρως. Αυτό συνεπάγεται πως η Συρία ήταν ένας πιθανός επόμενος στόχος.

Αντίθετα με το 1991, οι ΗΠΑ δεν προσέφεραν κανένα κίνητρο στη Συρία για να συστρατευθεί.²⁰⁶ Αντίθετα σκόπευαν –κι έκαναν τα πάντα- για να της στερήσουν μία πολύ σημαντική πηγή εσόδων. Τη συνεργασία με το Ιράκ.

Η επιθετική ισχύς των ΗΠΑ αυξήθηκε με το τέλος του Ψυχρού Πολέμου, καθώς η περιοχή του Περσικού Κόλπου απέκτησε μεγαλύτερη σημασία για τις ΗΠΑ. Όπως παρατηρεί ο Zalmay Khalilzad, οι στρατιωτικές δυνάμεις των ΗΠΑ τώρα προετοιμάζονται για να αντιμετωπίσουν ταυτόχρονα δύο περιφερειακές απειλές, κυρίως στον Περσικό Κόλπο και στην Κορεατική Χερσόνησο, αντί για μία παγκόσμια απειλή.²⁰⁷

Ωστόσο το 2003, η επιθετική ισχύς των ΗΠΑ είχε αυξηθεί και με έναν παράδοξο τρόπο. Όταν ο Saddam Hussein το 1991 ισχυριζόταν πως οι ΗΠΑ θα αποσύρονταν από το Κουβέιτ μετά τις πρώτες χιλιάδες νεκρούς, στήριζε την άποψη του στο γεγονός της έλλειψης ανοχής των ανθρώπινων απωλειών στα δημοκρατικά καθεστώτα. Ωστόσο, οι ΗΠΑ το 2003 ήταν σε θέση να απειλούν τις άλλες χώρες με πόλεμο με περισσότερο αποδεκτό κόστος. Η τρομοκρατική επίθεση της 11^{ης}

²⁰⁴ Hinnebusch, 2005, σελ. 7

²⁰⁵ Mearsheimer- Walt, 2006, σελ. 33-35

²⁰⁶ Όπως δήλωσε χαρακτηριστικά το Υπουργείο Εξωτερικών των ΗΠΑ “We’re not coming bringing any carrots”, παρατίθεται στο Hinnebusch, 2005, σελ. 7

²⁰⁷ Khalilzad, Zalmay, “The United States and the Persian Gulf: Preventing Regional Hegemony”, Survival, Vol. 37, No 2, Summer 1995

Σεπτεμβρίου ήταν η μεγαλύτερη επίθεση που έχουν δεχθεί οι ΗΠΑ τα τελευταία εξήντα χρόνια. Η κοινή γνώμη έδειχνε μεγαλύτερη ανοχή στη διεξαγωγή πολέμου σε μακρινά μέρη εν συγκρίσει με το 1991. Τότε θα ήταν εξαιρετικά δύσκολο να δικαιολογηθεί μία τέτοια επιχείρηση, και δη μία στρατιωτική κατοχή που θα τοποθετούσε 150 χιλιάδες αμερικανούς στρατιώτες στο Ιράκ.

Η Συρία εξισορρόπησε τις ΗΠΑ στον πόλεμο του Ιράκ, και δεν προέβη σε αυτοεξισορρόπηση, όπως ισχυρίζεται ο Hinnebusch.²⁰⁸ Είναι αλήθεια πως ο συριακός πληθυσμός ήταν αντίθετός στην εισβολή, όπως ήταν αντίθετος και το 1991. Το 2003 οι ΗΠΑ επιτίθονταν σε ένα αραβικό κράτος, ενώ το 1991 είχαν ως σκοπό την αποκατάσταση του status quo. Ο Bashar al Assad δεν θα μπορούσε να δικαιολογήσει στο εσωτερικό την αποδοχή μίας τέτοιας κατάστασης, δηλαδή τη συστράτευση με το «δυτικό εισβολέα που ήρθε με σκοπό να καταδυναστεύσει μέρος του αραβικού λαού».²⁰⁹ Ωστόσο, ο Assad δεν φάνηκε ποτέ να είναι έτοιμος να προβεί σε αμυντική συστράτευση, δηλαδή αποδοχή των αμερικανικών αιτιάσεων δίχως αντισταθμιστικά οφέλη, υπό την πίεση των αμερικανικών απειλών.

Θα μπορούσε να συστρατευθεί αμυντικά;²¹⁰ Δηλαδή να υποχωρήσει μπροστά στις απειλές της Ουάσιγκτον: να δεχθεί να αποχωρήσει από το Λίβανο, να βοηθήσει στην αποδυνάμωση της Χεζμπολά και να συνεργαστεί με το μελλοντικό κατοχικό καθεστώς του Ιράκ. Αυτές οι παραχωρήσεις θα σήμαιναν την απεμπόληση δύο σημαντικών πλεονεκτημάτων που η Συρία σκοπεύει να χρησιμοποιήσει σε μία μελλοντική διαπραγμάτευση με το Ισραήλ. Κατ' αρχάς, την απώλεια της σφαίρας επιρροής της στη Μεσόγειο, και εν συνεχεία την απώλεια της επιρροής της στον αραβικό κόσμο.²¹¹ Αν οι Σύριοι αποδέχονταν αυτούς τους όρους θα απέβλεπαν μόνο στην καλή διάθεση του Ισραήλ, καθώς η οποιαδήποτε μελλοντική διαπραγμάτευση

²⁰⁸ Ο Hinnebusch ισχυρίζεται πως σύμφωνα με τη θεωρία εξισορρόπησης της απειλής να αδύναμα κράτη συστρατεύονται σε ένα μακρινή ισχυρότερη δύναμη. Αυτό δεν ισχύει. Τα κράτη συστρατεύονται μόνο αν πιστεύουν πως κατευνάζοντας μία δύναμη, θα απόσχει από επιθετικές ενέργειες. Πράγμα που, όπως πολύ αναλυτικά καταλήγει ο ίδιος, δεν ίσχυε για τη Συρία. Κατά την άποψη της Συρίας, ο σκοπός των ΗΠΑ φαινόταν να είναι η πλήρης αποδυνάμωση της Συρίας, με σκοπό μία τελική διαπραγμάτευση με το Ισραήλ από θέση αδυναμίας. Βλ. Hinnebusch, 2005, σελ. 17

²⁰⁹ Στο ίδιο, σελ. 6

²¹⁰ Η Συρία δεν θα μπορούσε να συστρατευθεί επιθετικά με τις ΗΠΑ, γιατί απλά δεν υπήρχε καθόλου λεία για να κερδίσει. Οι ΗΠΑ δεν τις προσέφεραν οφέλη, ενώ το Ιράκ ήταν ήδη πηγή οικονομικών εσόδων.

²¹¹ Hinnebusch, 2005, σελ. 7

θα γίνονταν από θέση πρωτοφανούς αδυναμίας. Όπως αναμενόταν, η Συρία δεν δέχθηκε να συνεργαστεί με τις ΗΠΑ.²¹²

Η μόνη συνεργασία που δέχθηκε η Συρία ήταν η παροχή ηλεκτροδότησης στο βόρειο Ιράκ –χωρίς να αναγνωρίσει το κατοχικό καθεστώς- με αντάλλαγμα να επιτρέψουν οι ΗΠΑ τη συνέχιση του εμπορίου Σύρων επιχειρηματιών στο Ιράκ.²¹³

Εν κατακλείδι, η Συρία συμπεριφέρθηκε ως ορθολογικός δρων του διεθνούς συστήματος. Εξισορρόπησε την κύρια απειλή της πολιτικής κυριαρχίας της, αλλά και της προσδοκίας επανάκτησης της εδαφικής ακεραιότητας τους (οι Σύροι θεωρούν συριακά τα Υψώματα Γκολάν). Δεν συντάχθηκε με τις ΗΠΑ και έκανε ότι ήταν δυνατό για να τη δυσχεράνει.

²¹² Hinnebusch, 2005, σελ. 7

²¹³ Στο ίδιο, σελ. 7

6. Η ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΗΣ ΑΙΓΥΠΤΟΥ

6.1. Η ΙΔΕΟΛΟΓΙΑ ΣΤΗ ΜΕΣΗ ΑΝΑΤΟΛΗ

Αναφορικά με την ιδεολογία, ο Walt παρατηρεί πως τα κράτη είναι περισσότερο πιθανό να ακολουθήσουν τις ιδεολογικές τους προτιμήσεις όταν αισθάνονται ασφαλή.²¹⁴ Ιδεολογικά βασισμένες συμμαχίες είναι απίθανο να επιβιώσουν όταν εμπλέκονται πιο πραγματιστικά συμφέροντα. Σε αυτή την περίπτωση τα ζητήματα ασφαλείας είναι πιθανόν να έχουν προτεραιότητα από τις ιδεολογικές προτιμήσεις.²¹⁵

Ωστόσο, μία διαφορετική όψη της ιδεολογίας έχει ακόμα μεγαλύτερο ενδιαφέρον, η όψη της ως επιθετική ικανότητα στο ιδιόμορφο περιβάλλον της Μέσης Ανατολής. Οι Michael Barnett και Shibley Telhami πιστεύουν πως αυτή η χρήση της ιδεολογίας δεν καλύπτει την ανάλυση της Μέσης Ανατολής, καθώς ο όρος «ταυτότητα» αποδίδει καλύτερα αυτόν τον παράγοντα συσχέτισης της εξωτερικής πολιτικής με τις ηθικές αρχές.²¹⁶ Ωστόσο, η χρήση της ιδεολογίας στη Μέση Ανατολή ερμηνεύεται καλύτερα με την έννοια της επίτευξης των σκοπών με ελάχιστη χρήση βίας, γεγονός που επιτείνεται από τον τρόπο δημιουργίας των κρατών στην περιοχή.

Σύμφωνα με το Σωτήρη Ρούσσο, ο ρόλος των διεθνών επεμβάσεων στη Μέση Ανατολή ήταν αρνητικός για τη Μέση Ανατολή, καθώς εμπόδισε τη φυσική αλληλουχία μεταξύ πολέμου και συγκρότησης κρατών.²¹⁷ Αυτή η παρατήρηση ενισχύει μία από τις βασικές του θέσεις του Lustick,²¹⁸ αναφορικά με την ιδιομορφία της περιοχής της Μέσης Ανατολής. Συγκεκριμένα, ο Lustick υποστηρίζει πως τα κράτη στη Μέση Ανατολή μετά το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο δεν μπορούν να

²¹⁴ Walt, 1987, σελ. 37- 38 Ο Krasner συμπεραίνει το ίδιο για την περίπτωση της εξωτερικής πολιτικής των ΗΠΑ. Krasner, Stephen D., *Defending the National Interests: Raw Materials Investment and U.S. Foreign Policy*, Princeton, N.J.: Princeton University Press, 1978

²¹⁵ Στο ίδιο, σελ. 39

²¹⁶ "Identity and Foreign Policy in the Middle East", Shibley Telhami & Michael Barnett, στο Shibley Telhami & Michael N. Barnett (eds), *Identity and Foreign Policy in the Middle East*, Ithaka- New York, Cornell University Press, 2002, σελ.10-11

²¹⁷ Ρούσσος, Σωτήρης, «Η Μέση Ανατολή» στο Σωτηρόπουλος.- Χουλιάρας.- Ρούσσος.- Σκλιας, 2005, σελ. 191

²¹⁸ βλ. Lustick, 1997

συγκρίνονται με τα αντίστοιχα τους στην Ευρώπη την ίδια εποχή. Αντίθετα, μία καταλληλότερη σύγκριση θα ήταν η κατάσταση που προέκυψε στην Ευρώπη μετά την κατάρρευση της Αγίας Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας.²¹⁹ Τα κράτη της Μέσης Ανατολής προέκυψαν από τη σταδιακή απόσυρση της Οθωμανικής αυτοκρατορίας, όπου προέκυψε σε μία κατάσταση με αρκετά κοινά στοιχεία με την αποσύνθεση της Αγίας Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας.²²⁰

Μετά την διάλυση των δύο αυτοκρατοριών, τοπικές ελίτ διεκδίκησαν την κυριαρχία σε προηγούμενα κομμάτια γης των αυτοκρατοριών. Μέσα από τη «δημιουργική αναρχία», που επικρατούσε ανάμεσα στα κράτη της Ευρώπης την εποχή της σύστασής τους, οι ελίτ της Ευρώπης κατάφεραν να δημιουργήσουν κράτη στο εσωτερικό των οποίων αναπτύχθηκαν οι αρχές της δημοκρατίας και του κράτους δικαίου, καθώς τα κράτη έπρεπε να είναι σε θέση να αντεπεξέλθουν στις εξωτερικές ανάγκες αυτοπροστασίας τους. Αυτό δεν συνέβη στη Μέση Ανατολή. Αντίθετα, οι συνεχείς επεμβάσεις ηγεμονικών δυνάμεων εκτός της περιφέρειας, συντήρησε μία τάξη «τεχνητών» κρατών τα οποία η Δύση προστάτευε έναντι των εσωτερικών πιέσεων.²²¹

Τα «τεχνητά» κράτη ήταν ιδιαίτερα ευαίσθητα στην ιδεολογία του παναραβισμού.²²² Η αποτυχία των νέων κρατών να ρυθμίσουν τις σχέσεις με τις κοινωνίες τους²²³ κατέληξε σε απειλές για τις μεταβολές της πολιτικής νομιμοφροσύνης των λαών τους προς άλλα κράτη.²²⁴ Όπως αναφέρει ο Walt, ιδεολογικά κινήματα που θέτουν σε κίνδυνο μία συγκεκριμένη εσωτερική τάξη μπορεί να είναι μία τόσο σημαντική απειλή όσο κι μία απειλή προερχόμενη από τη στρατιωτική ισχύ ενός κράτους. Αυτό ίσχυε για πολλά αδύναμα κράτη ή ασταθή

²¹⁹ βλ. Lustick, 1997, σελ. 656

²²⁰ Στο ίδιο, σελ. 657

²²¹ Στο ίδιο, σελ. 662-663

²²² Ο παναραβισμός είναι η ιδέα πως όλοι οι Άραβες συγκροτούν ένα έθνος, το οποίο έχει χωρισθεί τεχνητά σε πολλά κράτη από εξωτερικές δυνάμεις. Ο τελικός σκοπός αυτών των κρατών, βάσει του παναραβισμού, θα ήταν η πολιτική ένωση τους σε ένα ενιαίο αραβικό κράτος. Η πιο ιδεολογικά εμπνευσμένη συνεργασία ήταν εναντίον του Ισραήλ, το οποίο θεωρούταν μία μη νομιμοποιημένη και ξένη παρουσία στα αραβικά εδάφη. Έτσι όλα τα αραβικά κράτη καλούνται να συνεργαστούν για να δείξουν την αφοσίωση τους στο αραβικό έθνος ως σύνολο. Walt, 1987, σελ. 204, βλ. Hourani, Albert, *Ιστορία των Αραβικών Λαών*, Αθήνα: Α.Α. Λιβάνη, 1994, σελ. 531-579

²²³ βλ. Χουλιάρας 2005, σελ. 57

²²⁴ Βλ. παραπάνω, σελ. 42-47

καθεστώτα που βασίζονταν σε ιδεολογικά επιχειρήματα για να ενισχύσουν τη νομιμοποίηση τους.²²⁵ Γι' αυτό το λόγο, τα αραβικά κράτη αναγκάζονταν να συμμετάσχουν σε παναραβικά σχήματα συνεργασίας με σκοπό να αυξήσουν την εσωτερική τους νομιμοποίηση.²²⁶

Πολλές από τις συμπεριφορές των κρατών αναφορικά με τις διαμάχες της περιοχής μπορούν να εξηγηθούν βάσει των κινήτρων που έχουν οι ηγέτες των κρατών της περιοχής να χρησιμοποιήσουν την ιδεολογία για να προωθήσουν τα συμφέροντα τους.²²⁷ Αυτό σημαίνει πως κάθε κράτος είχε μεγαλύτερες δυνατότητες για αυξημένο κέρδος, εκμεταλλευόμενο την υποστήριξη που μπορεί να κερδίσει στο εσωτερικό του άλλου κράτους. Ταυτόχρονα όμως ήταν ευάλωτο σε απώλεια της εσωτερικής νομιμοποίησης του, η οποία μπορεί να οδηγούσε σε καθεστωτική κατάρρευση. Ήταν ένας περιορισμός, αλλά και μία ευκαιρία. Ο σκοπός τους ήταν να κερδίσουν τη μεγαλύτερη εξωτερική υποστήριξη, χάνοντας όσο το λιγότερο εσωτερική. Με αυτή την έννοια, τα κράτη προσπαθήσουν να φανούν, όσο το δυνατό περισσότερο, ως οι προστάτες σημαντικών αξιών, όπως της παναραβικής ενότητας.²²⁸

Ως αποτέλεσμα, πολλές ιδεολογικές συμμαχίες μπορεί να είναι απλά μεταμφιεσμένες εξισορροπητικές συμμαχίες ή να έχουν σχηματισθεί για να αντισταθούν στην εξάπλωση μίας εχθρικής ιδεολογίας.²²⁹ Μία διαφορετική μορφή εξισορρόπησης συνέβη στις ενδοαραβικές σχέσεις, αναφέρει ο Walt. Εκτός από την εξισορρόπηση με στρατιωτικά μέσα για συγκεκριμένους στρατιωτικούς σκοπούς, υπήρξε κι η εξισορρόπηση με πολιτικά μέσα που κατευθύνεται προς την εικόνα ενός αντιπάλου και τη νομιμοποίηση του. Κοινό και στους δύο τύπους είναι η επιθυμία να συγκεντρωθεί υποστήριξη από άλλους σε απάντηση μίας εξωτερικής απειλής.²³⁰

Στον αραβικό κόσμο, μία πολύ σημαντική πηγή ισχύος υπήρξε η δυνατότητα να διαμορφώνεται η εικόνα μίας χώρας, αλλά και η εικόνα των αντιπάλων της στις σκέψεις των αραβικών ελίτ. Ένα αποτελεσματικό μέσο για την αντιμετώπιση των

²²⁵ Walt, 1987, σελ. 267

²²⁶ Με τη συμμετοχή σε μεγαλύτερο ένα ευρύτερο κίνημα Walt, 1987, σελ. 40, επίσης, Larson, Deborah Welch, "Bandwagon Images in American Foreign Policy: Myth or Reality?" στο Jervis-Snyder, 1990, σελ. 93

²²⁷ Gause III, 1999, σελ 26- 27

²²⁸ Kienle, 1993, σελ. 26

²²⁹ Walt, 1987, σελ. 38

²³⁰ Στο ίδιο, σελ. 149

εχθρών είναι η προσέλκυση όσο το δυνατόν περισσότερων συμμάχων, ώστε να εμφανιστεί κάποιος σαν να οδηγεί (ή έστω να συμμορφώνεται) στις νόρμες της παναραβικής αλληλεγγύης. Στην πραγματικότητα, τα αραβικά κράτη έχουν εξισορροπηθεί προσθέτοντας ψήφους κι όχι προσθέτοντας στρατούς. Έτσι, σύμφωνα με το Walt, στρατιωτικά ασήμαντες συμμαχίες μεταξύ διαφόρων αραβικών κρατών είχαν βαθιά πολιτικά αποτελέσματα.²³¹

Το πιο επιτυχημένο κράτος σε αυτήν την πρακτική έχει υπάρξει η Αίγυπτος, καθώς αντιμετώπιζε μικρότερους κινδύνους από τα άλλα κράτη λόγω του μεγέθους της, του παρελθόντος της και της ισχύος της. Υπό το Nasser ήταν η μεγαλύτερη απειλή για τα άλλα αραβικά κράτη, καθώς με την επιθετική ρητορική της απειλούσε τη διατήρηση της νομιμοφροσύνης των πολιτών των άλλων αραβικών κρατών.

²³¹ Στο ίδιο, σελ. 149

6.2. ΑΙΓΥΠΤΟΣ

Η Αίγυπτος θεωρείται το κυρίαρχο αραβικό κράτος αλλά και το κέντρο του αραβικού κόσμου, λόγω του πληθυσμού της, του μεγέθους της, της γεωγραφικής θέσης της, καθώς και του πολιτιστικού και εκπαιδευτικού διαμετρήματος της.

Πριν την άφιξη των Βρετανών και την επακόλουθη κατοχή της, η Αίγυπτος είχε απολαύσει 75 χρόνια *de facto* ανεξαρτησίας εντός του χαλαρού πλαισίου της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Το 1922 ανακηρύχθηκε ανεξάρτητο κράτος εξαρτημένο ουσιαστικά από τη βρετανική παρουσία. Το αιγυπτιακό εθνικό αίσθημα²³² αναπτύχθηκε ιδιαίτερα έναντι στην αποικιοκρατική παρουσία.

Κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου, η Αίγυπτος προσπάθησε να εκμεταλλευθεί την αντιπαράθεση ΗΠΑ- ΕΣΣΔ, κάνοντας μία απόπειρα για ανάληψη της περιφερειακής ηγεμονίας, υπό την ηγεσία του Nasser, ο οποίος προσπάθησε να γίνει ο αρχηγός του Αραβικού κόσμου.²³³ Ωστόσο αυτή η προσπάθεια για περιφερειακή ηγεμονία αποκρούστηκε επιτυχώς από τη Δύση και τις ΗΠΑ, οι οποίες επέτυχαν τελικά να απομακρύνουν την Αίγυπτο από τη Σοβιετική επιρροή και να συνάψουν συμμαχία μαζί της²³⁴ στα τέλη της δεκαετίας του 1970.

Η επιρροή της στον αραβικό κόσμο μειώθηκε αρκετά, όταν αποφάσισε να διαπραγματευτεί μία ξεχωριστή συνθήκη ειρήνης με το Ισραήλ το 1979. Τα αραβικά κράτη προσπάθησαν να την απομονώσουν διπλωματικά τη δεκαετία του 1980.²³⁵ Ωστόσο, ο πόλεμος Ιράν- Ιράκ αναδιάταξε τις συμμαχίες, και στο τέλος της δεκαετίας, η Αίγυπτος είχε έρθει σε συνεννόηση με το Ιράκ, τη Σαουδική Αραβία και την Ιορδανία.

Λίγο πριν από τον πόλεμο ο πρόεδρος της Αιγύπτου Hosni Mubarak συναντήθηκε με το Saddam Hussein, με τον οποίον θεώρησε πως κατέληξαν σε μία κοινή συμφωνία. Ο Saddam Hussein δεν θα χρησιμοποιούσε βία στις σχέσεις του με το Κουβέιτ, ενώ ο Mubarak θα προσπαθούσε να μεσολαβήσει για την εξεύρεση μίας λύσης στο ζήτημα των χρεών του Ιράκ προς τα κράτη του Κόλπου από τον πόλεμο με

²³² βλ. Βατικιώτης, Π. Γ., *Ισλάμ και Κράτος*, Εκδόσεις Παπαζήση, Β' Έκδοση, Αθήνα: 2000, σελ.45

²³³ Lustick, 1997, σελ. 667-671

²³⁴ Δύο διαφορετικές εξηγήσεις για τους λόγους βλ. Walt, 1987, σελ. 177-178, David, 1991, επίσης βλ. Mufti, 1996, σελ. 8

²³⁵ Walt, 1987, σελ. 137

το Ιράν, και κυρίως τα χρέη προς το Κουβέιτ. Ο Saddam Hussein θεωρούσε πως τα χρήματα δεν θα έπρεπε να επιστραφούν, καθώς το Ιράκ έχασε πάρα πολλούς από τους πολίτες του, προστατεύοντας -εκτός από το ίδιο- και τα αραβικά κράτη του Κόλπου, τα οποία θα έπρεπε να συνεισέφεραν οικονομικά στην ανάσχεση του Ιράν. Μετά από τη συνάντησή τους, πιστεύοντας πως του έχει αποσπάσει αυτή τη δέσμευση, ο Mubarak καθυσάχασε τους Al Sabah, τη βασιλική οικογένεια που βρίσκεται στην εξουσία στο Κουβέιτ.²³⁶ Λίγες μέρες αργότερα, όμως, άρχισε η εισβολή.

Η Αίγυπτος δεν απειλούταν άμεσα από την ιρακινή επιθετικότητα. Ωστόσο, υπάρχει μία μακρά ιστορία αίγυπτο-ιρακινού ανταγωνισμού για την πρωτοκαθεδρία στον αραβικό κόσμο, την οποία κατείχε η Αίγυπτος μέχρι τη συμφωνία του Camp David. Ύστερα από τη συμφωνία με το Ισραήλ η Αίγυπτος έχασε τη κεντρική θέση στον αραβικό κόσμο, η οποία καταλήφθηκε από το Ιράκ.²³⁷

Η Αίγυπτος εξισορρόπησε το Ιράκ ώστε να μην συγκεντρώσει υπερβολική ισχύ. Αν και δεν απειλούταν άμεσα, θεωρούσε πως μακροπρόθεσμα το Ιράκ θα στρεφόταν κι εναντίον της. Έτσι επέλεξε τη στρατηγική της εξισορρόπησης μέσω της προσπάθειας καταδίκης του Ιράκ σε όλα τα αραβικά fora και της ενίσχυσης του ρόλου των ΗΠΑ.

Η προοπτική επέμβασης των ΗΠΑ έθεσε την αιγυπτιακή ηγεσία μπροστά σε ένα δίλημμα. Οι Αιγύπτιοι φοβόντουσαν τη μαζική επιστροφή των Δυτικών στην περιοχή 35 χρόνια μετά την αποχώρηση των Αγγλογάλλων από το Σουέζ. Επίσης, φοβούνταν πως η καταστροφή του Ιράκ θα ενθάρρυνε την ισραηλινή επιθετικότητα²³⁸, καθώς ένα σημαντικό αραβικό κράτος θα έχανε την επιθετική δυνατότητα να απειλεί το Ισραήλ.

Τα οικονομικά κίνητρα της ήταν η συνέχιση της οικονομικής και στρατιωτικής βοήθειας από τις ΗΠΑ, που άρχισε τη δεκαετία του 1970, ενώ επιπλέον, η Αίγυπτος είχε ελπίδες για οικονομικά οφέλη από τα κράτη του Κόλπου. Όντως, τα κράτη του κόλπου έσβησαν τα παλιά χρέη και υποσχέθηκαν περισσότερη αναπτυξιακή

²³⁶ Αναλυτικά βλ. Lesch, 1991, σελ. 35-39

²³⁷ Garnham, 1992, σελ. 74-75

²³⁸ Στο ίδιο

βοήθεια.²³⁹ Η συστράτευση με τις ΗΠΑ απέφερε στην Αίγυπτο αρκετά υλικά οφέλη.²⁴⁰

Η αιγυπτιακή κοινή γνώμη ήταν διχασμένη. Υπήρχε σημαντική υποστήριξη για το Saddam, αλλά επίσης αποτροπιασμός για τη συμπεριφορά στους Αιγυπτίους εργάτες (1000 εργάτες σκοτώθηκαν από Ιρακινούς που επέστρεφαν από το ιρακινοπερσικό πόλεμο). Ωστόσο, οι οργανώσεις του πολιτικού Ισλάμ στην Αίγυπτο, ήταν εναντίον των κινήσεων του Saddam Hussein²⁴¹, πριν από την επέμβαση των ΗΠΑ.

Όπως ορθά παρατηρεί ο Garnham, η Αίγυπτος αντέδρασε ως μία περιφερειακή δύναμη ανυπόμονη να εξισορροπήσει έναν επικίνδυνο αντίπαλο. Σύμφωνα, με τη θεωρία, εξισορρόπησε μία απειλή στο περιφερειακό υποσύστημα της μέσω του εναγκαλισμού μίας μακρινής μεγάλης δύναμης. Η Αίγυπτος εν τέλει συστρατεύθηκε επιθετικά με τις ΗΠΑ, ώστε να δρέψει οικονομικά οφέλη, παράλληλα με την αποδυνάμωση ενός υποψήφιου περιφερειακού ηγεμόνα.²⁴² Εφ' όσον, η μακρινή δύναμη δεν την απειλούσε, δεν είχε κανένα λόγο να την εξισορροπήσει. Αν δεν διατασσόταν με τις ΗΠΑ, δεν θα ήταν διασφαλισμένη η εξισορρόπηση του Ιράκ. Θα έπρεπε να αναλάβει η ίδια την εξισορρόπηση του Ιράκ, χωρίς τη βοήθεια των ΗΠΑ και με αμφίβολα αποτελέσματα.

Η Αίγυπτος παρείχε στις ΗΠΑ ελεύθερη υπέρπτηση και ελεύθερη ναυσιπλοΐα από τη Διώρυγα του Σουέζ. Στην αρχή της κρίσης ο Υπουργός Άμυνας των ΗΠΑ τότε, Dick Cheney, ζήτησε και πήρε την άδεια του Mubarak να στείλει μία μονάδα με πυρηνικά στον Κόλπο μέσω του Σουέζ.

Η Αίγυπτος είναι ιδιαίτερα σημαντική για τις ΗΠΑ, καθώς διασφαλίζει το ασφαλές πέρασμα μέσω της Διώρυγας του Σουέζ. Η συμμαχία με τις ΗΠΑ είναι το θεμέλιο των αιγυπτοισραηλινών σχέσεων, ζήτημα που αφορά ένα βασικό σύμμαχο των ΗΠΑ, το Ισραήλ. Παράλληλα, οι επιχειρήσεις στις οποίες συμμετέχουν αιγυπτιακά στρατεύματα φαίνονται λιγότερο απειλητικές για τον αραβικό κόσμο, από

²³⁹ Dessouki, 1991,σελ. 184,

²⁴⁰ Ο Alterman αναφέρει πως η Αίγυπτος απαλλάχθηκε από χρέη ύψους 15 εκ. Δολαρίων, Alterman, Jon B., “Dynamics Without Drama: New Options and Old Compromises in Egypt’s Foreign Policy”, Cambridge Review of International Affairs, Volume 18, Number 3, October 2005, σελ. 6

²⁴¹ Lesch, Ann Mosely, “Contrasting Reactions to the Persian Gulf Crisis: Egypt, Syria, Jordan, and the Palestinians”, Middle East Journal, Volume 45, No 1, Winter 1991, σελ. 39-40

²⁴² Garnham, 1992, σελ. 74-75

αυτές που συμμετέχουν στρατεύματα κάποιας δυτικής χώρας. Ταυτόχρονα, η Αίγυπτος έχει έναν από τους καλύτερα εκπαιδευμένους και τεχνολογικά εξελιγμένους στρατούς στον αραβικό κόσμο.

Η σημαντικότερη συμβολή της στον πόλεμο, ήταν πως μία αιγυπτιακή μεραρχία συμμετείχε στην «Καταιγίδα της Ερήμου». Η συμμετοχή αυτή όμως ήταν ιδιαίτερα σημαντική, καθώς παρείχε την πολιτική κάλυψη στην αμερικανική επέμβαση. Η απουσία της θα δυσχέραινε τις ΗΠΑ, καθώς τα αραβικά κράτη θα αντιμετώπιζαν μεγαλύτερες δυσκολίες να απαντήσουν στις εκκλήσεις του Saddam Hussein για συστράτευση μαζί του στη βάση της παναραβικής ενότητας. Η παρουσία της Αιγύπτου είχε μεγάλο όφελος για το Δυτικό Συνασπισμό, καθώς αντέκρουε τον ισχυρισμό του Saddam Hussein για μία μάχη μεταξύ των Αράβων και των Δυτικών, καθώς η μεγαλύτερη αραβική χώρα είχε συνασπιστεί με το Δυτικό Συνασπισμό. Σε διαφορετική περίπτωση, η Σαουδική Αραβία δεν θα μπορούσε να δικαιολογήσει την παρουσία «απίστων» στρατευμάτων, που θα δρούσαν εναντίον μίας αραβικής χώρας, αν δεν συμμετείχαν και αραβικά στρατεύματα στο συνασπισμό.²⁴³

Το 2003 η κατάσταση είχε περιπλακεί. Οι ΗΠΑ σκόπευαν να επιτεθούν εναντίον του Ιράκ με μία συμμαχία, εκτός του πλαισίου του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών. Οι απαιτήσεις των ΗΠΑ προς την Αίγυπτο φαίνεται να μην ήταν πολύ μεγάλες. Κατανοώντας την εσωτερική πίεση του καθεστώτος, οι ΗΠΑ φαίνεται να είχαν ελάχιστες απαιτήσεις. Παράλληλα, διέθεταν και ελάχιστα ανταποδοτικά οφέλη για να διαθέσουν στην Αίγυπτο.

Η ρητορική της Αιγύπτου απέρριπτε τις αμερικανικές προθέσεις για το Ιράκ. Ο Mubarak ζήτησε να επιληφθεί της κατάστασης ο ΟΗΕ. Διαβεβαίωσε πως η Αίγυπτος δεν θα παρείχε βοήθεια στη αμερικανική συμμαχία.²⁴⁴ Ωστόσο, η συνολική προσέγγιση της Αιγύπτου ήταν ισορροπημένη. Αν και ο Mubarak δήλωσε πως πίσω από όλα αυτά τα προβλήματα βρίσκεται ο Saddam Hussein και η συμπεριφορά του Ιράκ, ταυτόχρονα προειδοποίησε τους Αμερικανούς πως εάν υπάρχει τώρα ένας bin Laden, θα εμφανιστούν 100 αργότερα αν οι ΗΠΑ επέμβουν στο Ιράκ.²⁴⁵

²⁴³ Abir, Mordechai, *Saudi Arabia Government, society and the Gulf crisis*, London and New York: Routledge, 1996, σελ. 174

²⁴⁴ “The Challenge of Political Reform: Egypt After the Iraq War”, ICY Middle East Briefing, 30 September 2003, σελ. 6

²⁴⁵ Egypt’s Mubarak Warns “100 Bin Ladens”, Associated Press, 31 March 2003.

Η αξιολόγηση της στρατιωτικής συνεργασίας ίσως βοηθήσει για την ταξινόμηση της αιγυπτιακής στάσης. Όπως αναφέρθηκε, το αμερικανικό Υπουργείο Εξωτερικών δήλωσε πως μέλη της συμμαχίας μπορεί να παρέχουν άλλες ευκολίες, αλλά να έχουν αποφασίσει πως δεν θέλουν να συσχετιστούν με την προσπάθεια εναντίον του Ιράκ.²⁴⁶ Ωστόσο, αυτός ο ορισμός της συμμαχίας είναι πολύ ευρύς.

Η μόνη διευκόλυνση που παρείχε η Αίγυπτος στις ΗΠΑ ήταν το πέρασμα των αμερικανικών πλοίων από τη Διώρυγα του Σουέζ. Στο εσωτερικό της Αιγύπτου το κλείσιμο της Διώρυγας ήταν μία απαίτηση που ακουγόταν σε όλες τις διαδηλώσεις. Η πίεση στο εσωτερικό ήταν πολύ μεγάλη για το Mubarak. Ωστόσο, εκείνος αρνήθηκε να κλείσει τη διώρυγα, επικαλούμενος τη δέσμευση της Αιγύπτου από τις διεθνείς συνθήκες.²⁴⁷

Αυτό ήταν μία εύκολη παραχώρηση για την Αίγυπτο. Σε διαφορετική περίπτωση θα διακυβευόταν όλη η συμμαχία με τις ΗΠΑ. Η συμμαχία της Αιγύπτου με τις ΗΠΑ αποφέρει ετησίως γύρω στα 2 δισεκατομμύρια δολάρια (συμπεριλαμβανομένου και της στρατιωτικής βοήθειας), τα οποία είναι αποσυνδεδεμένα από οποιαδήποτε υποχρέωση.

Η συμμαχία με τις ΗΠΑ έχει σαφή πολιτικά κίνητρα. Η στροφή της Αιγύπτου από τη Σοβιετική Ένωση στις ΗΠΑ έγινε με γνώμονα την αδυναμία της ΕΣΣΔ να παράσχει επαρκώς σύγχρονο στρατιωτικό εξοπλισμό για να αντιπαρατεθεί με το Ισραήλ. Μόνο αν προσέγγιζε τις ΗΠΑ, θα μπορούσε να πετύχει την επιστροφή των χαμένων εδαφών, χρησιμοποιώντας τις ΗΠΑ ως μοχλό πίεσης στο Ισραήλ. Σήμερα, η Αίγυπτος δεν θα μπορούσε να ανταγωνιστεί το Ισραήλ σε τεχνολογικό επίπεδο, αν δεν υπήρχε η βοήθεια από τις ΗΠΑ. Ήδη είναι αρκετά πίσω σε τεχνολογική εξέλιξη. Μία κίνηση, όπως το κλείσιμο της Διώρυγας του Σουέζ, θα έθετε σε κίνδυνο την αιγυπτοαμερικανική σχέση, με απώτερο κίνδυνο τη διεύρυνση της διαφοράς με το Ισραήλ.

Στις σχέσεις με τις ΗΠΑ, έλειπε εμφανώς η πολιτική κάλυψη που παρείχε η Αίγυπτος στον πόλεμο του 1991, η οποία ήταν άλλωστε κι η πιο σημαντική συμβολή της στη συμμαχία. Μία ενδεχόμενη πολιτική κάλυψη θα μπορούσε να διευκολύνει

²⁴⁶ Βλ. παραπάνω, σελ. 11

²⁴⁷ “The Challenge of Political Reform: Egypt After the Iraq War”, ICG Middle East Briefing, 30 September 2003, σελ. 6-7

την προσπάθεια των Αμερικανών να κερδίσουν «την καρδιά και το μυαλό» των αραβικών λαών.

Το συμπέρασμα που εξάγεται είναι πως η Αίγυπτος βρέθηκε σε θέση που θα μπορούσε να μην συνταχθεί με κανένα. Δεν θα ήταν τελεσφόρο να εξισορροπήσει τις ΗΠΑ, καθώς δεν θα της απέφερε απτά οφέλη. Το μόνο που είχε να κερδίσει ήταν η αύξηση του κύρους της στις αραβικές κοινωνίες, οι οποίες, ούτως ή άλλως, είναι πολύ αδύναμες για να επηρεάσουν τις εξελίξεις. Το κόστος όμως θα ήταν υπέρτερο, λόγω των απρόβλεπτων αντιδράσεων των ΗΠΑ σε μία τέτοια κίνηση. Υπήρξε ρητορική δυσaráσκεια σε πολιτικό- διπλωματικό επίπεδο, αλλά τίποτα περισσότερο.

Η Αίγυπτος βρέθηκε σε τέτοια θέση ώστε να μπορεί να μετακυλίνει το κόστος της εξισορρόπησης της Αμερικής και να είναι σε αναμονή να εκμεταλλευθεί οποιαδήποτε παράπλευρα οφέλη, χωρίς να εκτίθεται σε κινδύνους. Το κόστος συστράτευσης με τις ΗΠΑ θα ήταν μεγάλο. Η συστράτευση με την αμερικανική επέμβαση είχε μεγάλες διαφορές με το 1991. Αυτή τη φορά οι ΗΠΑ δεν απαντούσαν σε κάποια επιθετική ενέργεια άλλου κράτους. Οι ΗΠΑ δεν δρούσαν σύμφωνα με τη διεθνή νομιμότητα, καθώς χρησιμοποιούσαν βία ενός άλλου κράτους, εκτός του πλαισίου του Ο.Η.Ε. Η επιθετική ενέργεια κατευθύνονταν εναντίον του αραβικού πληθυσμού του Ιράκ. Η οποιαδήποτε ταύτιση με τις ΗΠΑ θα μείωνε το κύρος της Αιγύπτου στον αραβικό κόσμο.

Ταυτόχρονα, η ταύτιση με τις ΗΠΑ θα ενδυνάμωνε την εσωτερική αντιπολίτευση στην Αίγυπτο. Θα πρόσφερε μία ευκαιρία, κυρίως στις Ισλαμικές οργανώσεις, να πλήξουν τη νομιμοποίηση του καθεστώτος Mubarak και να καρπωθούν τόσο πολιτικό κεφάλαιο όσο και ανθρώπινο δυναμικό. Γι' αυτό το λόγο, η Αίγυπτος κατέληξε σε μία πολιτική ευμενούς μη σύμπλευσης με τις ΗΠΑ στον πόλεμο του 2003, εν αντιθέσει με τη συστράτευση της με τις ΗΠΑ το 1991.

Η συμπαράταξη δεν θα της απέφερε αρκετά οφέλη για να συμπααραταχθεί με τις ΗΠΑ, ενώ η μη σύμπλευση της, δεν της στερούσε τη δυνατότητα συνέχισης της επωφελούς σχέσης με τις ΗΠΑ. Η Αίγυπτος είναι ο δεύτερος μεγαλύτερος αποδέκτης Αμερικανικής βοήθειας, λαμβάνοντας 1,3 δισεκατομμύρια σε στρατιωτική βοήθεια και περίπου 815 εκ. σε οικονομική. Από την εκκίνηση του Στρατιωτικού Χρηματοδοτικού Προγράμματος (MFP) το 1979, η Αίγυπτος έχει αγοράσει γύρω στα

25 δισεκατομμύρια προηγμένων αμερικανικών όπλων. Από το 1974 μέχρι το 1988, οι ΗΠΑ παρείχαν οικονομική βοήθεια ύψους 22 δισεκατομμυρίων δολαρίων.²⁴⁸

Ο Walt αποδεικνύει πως η εξωτερική βοήθεια δεν είναι ένας επαρκής παράγοντας για να εξηγήσει την διάταξη των κρατών, αν δεν συνοδεύεται από ένα πολιτικό λόγο.²⁴⁹ Ωστόσο, στη συγκεκριμένη περίπτωση οι ΗΠΑ διαθέτουν πολύ μεγαλύτερο βάρος, εφόσον έχει εκλείψει η δυνατότητα της εκμετάλλευσης της ψυχροπολεμικής διαμάχης από την Αίγυπτο. Εφ' όσον η απειλή για την Αίγυπτο είναι μικρής έντασης, ο οικονομικός παράγοντας έχει σημασία. Ακόμα μεγαλύτερη σημασία έχει ο παράγοντας του Ισραήλ. Αν η Αίγυπτος διαταράξει τις σχέσεις με τις ΗΠΑ, θα χάσει τη δυνατότητα να μετριάξει την επιρροή του Ισραήλ στις ΗΠΑ.

Η απόσταση της Αιγύπτου από την κρίση της επέτρεψε να παραμείνει ουδέτερη. Ναι μεν η αλλαγή των καθεστώτων της περιοχής με στόχο τον εκδημοκρατισμό υπήρξε μία απειλητική προοπτική για το μονοκομματικό, αυταρχικό καθεστώς Mubarak, ωστόσο η συνέχιση της συμμαχίας με τις ΗΠΑ μετρίασε την απειλή, καθιστώντας τις αμερικανικές προθέσεις λιγότερο απειλητικές. Οι Μεγάλες Δυνάμεις είναι απίθανο να προσπαθήσουν να αυξήσουν τις στρατιωτικές δυνατότητες κάποιου κράτους απέναντι στο οποίο έχουν επιθετικές διαθέσεις.²⁵⁰

Αρα σε σχέση με το 1991 παρέμειναν σταθεροί οι τέσσερις παράγοντες του Walt. Αυτό που μεταβλήθηκε είναι το μέγεθος της απειλής που αντιμετώπιζε η Αίγυπτος και την ώθησε να συνταχθεί με τις ΗΠΑ. Αυτή τη φορά ήταν πολύ μικρότερη η πιθανότητα επίτευξης περιφερειακής ηγεμονίας από το Ιράκ, ενώ αντίθετα το Ιράν συγκέντρωνε όλο και μεγαλύτερη ισχύ.

²⁴⁸ Meital, 1998, σελ. 10

²⁴⁹ βλ. Walt, 1987, σελ. 221-228

²⁵⁰ Στο ίδιο, σελ. 45

7. Η ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΩΝ ΚΡΑΤΩΝ ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑΣ ΤΟΥ ΚΟΛΠΟΥ

7.1. ΚΡΑΤΟΣ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΙΑΣ

Στις περισσότερες περιπτώσεις, το κράτος βασίζεται στην κοινωνία για να επιβιώσει, αποσπώντας μέρος του πλεονάσματος που η κοινωνία παράγει. Στα κράτη εισοδηματίες²⁵¹ όμως, το κράτος συγκεντρώνει έσοδα από τις προσόδους του πετρελαίου, οι οποίες προέρχονται από μη παραγωγικές πηγές, χωρίς προστιθέμενη αξία.²⁵² Με αυτές τις προσόδους, το κράτος υποστηρίζει την κοινωνία μέσω της διανομής ή κατανομής αυτών των προσόδων.²⁵³ Άρα στα κράτη εισοδηματίες, αντιστρέφεται η εξίσωση της σχέσης κοινωνίας- κράτους, και πλέον η κοινωνία βασίζεται στο κράτος.

Το γεγονός πως τα κράτη εισοδηματίες δεν εξαρτώνται από την κοινωνία για τα έσοδα τους (π.χ. φορολογία) επηρεάζει άμεσα την ανάγκη ευθυνοδοσίας τους. Το κράτος δεν διαχειρίζεται πλέον πόρους των πολιτών, αλλά αντίθετα οι πολίτες χρηματοδοτούνται από το κράτος.²⁵⁴ Η ευθύνη του κράτους- εισοδηματία δεν είναι η χρηστή διαχείριση των πόρων που συλλέγει από την κοινωνία, αλλά η συνέχιση της παροχής υλικών αγαθών στους πολίτες του.

Τα μεγάλα έσοδα από το πετρέλαιο έφεραν υλικά οφέλη, όχι μόνο για τις χώρες παραγωγούς, αλλά και επίσης για τις χώρες μη παραγωγούς. Αυτό έγινε με έμμεσο τρόπο, μέσω της οικονομικής βοήθειας των πλούσιων αραβικών κρατών προς τα φτωχά. Με αυτό τον τρόπο, το κράτος εισοδηματίας έγινε το κυρίαρχο χαρακτηριστικό της περιοχής, με τα κράτη να διαφοροποιούνται σε κράτη- παραγωγούς και σε κράτη-αποδέκτες. Τα πρώτα διατηρούν άμεσο έλεγχο στις

²⁵¹ Δηλαδή στους εξαγωγείς πετρελαίου κατά κύριο λόγο.

²⁵² Βλ. Ρούσσο, Σωτήρης, «Η Μέση Ανατολή» στο Σωτηρόπουλος.- Χουλιάρας.- Ρούσσο.- Σκλιας, 2005, σελ. 195-200

²⁵³ Luciani, 2005, σελ. 90

²⁵⁴ Στο ίδιο, σελ. 91

πετρελαιοπηγές ενώ τα δεύτερα εξαρτώνται από τον πετρελαϊκό πλούτο των άλλων κρατών.²⁵⁵

Όλα αυτά σήμαιναν την περαιτέρω αύξηση της ισχύος του κράτους έναντι των πολιτών του. Το κράτος χρησιμοποιεί αυτή τη δύναμη για να μην επιτρέπει την πολιτική συμμετοχή που θα του στερούσε την αυτονομία του. Ωστόσο αυτή η έλλειψη πολιτικής συμμετοχής της κοινωνίας οδηγεί σε απώλεια μέρους της νομιμοποίησης του κράτους, η οποία εντείνεται σε περιόδους που το κράτος δεν είναι σε θέση να καλύψει τις οικονομικές ανάγκες του πληθυσμού.²⁵⁶

Αυτό έχει σημαντικές επιπτώσεις για τη συμπεριφορά του κράτους στις σχέσεις με τα άλλα κράτη. Το γεγονός πως το κράτος λαμβάνει σχεδόν εξ' ολοκλήρου τα εισοδήματά του από το εξωτερικό οδηγεί σε μία άνιση εξάρτηση του από τις χώρες του εξωτερικού, το οποίο τους επιτρέπει να έχουν πολύ μεγάλη επιρροή σε αυτό. Τα κράτη εισοδηματίες στηρίζονται σε μεγάλο βαθμό στη δυτική τεχνογνωσία για την εκμετάλλευση των πετρελαϊκών αποθεμάτων τους.²⁵⁷

Παράλληλα, τα κράτη-εισοδηματίες είναι πολύ ευαίσθητα στην ανάδυση ενός περιφερειακού ηγεμόνα. Ένας περιφερειακός ηγεμόνας θα ήταν σε θέση να τους αναγκάσει να μοιραστούν την μοναδική πηγή εσόδων τους, η οποία είναι και η βάση νομιμοποίησης της εξουσίας τους. Οπότε, για τα κράτη-εισοδηματίες η πιθανή ανάδυση ενός περιφερειακού ηγεμόνα είναι ισοδύναμο με τρομερά προβλήματα στο εσωτερικό τους.²⁵⁸

²⁵⁵ Kienle, 1993, σελ. 22

²⁵⁶ Στο ίδιο, σελ. 23

²⁵⁷ Ρούσσο, Σωτήρης, «Η Μέση Ανατολή» στο Σωτηρόπουλος.- Χουλιάρας.- Ρούσσο.- Σκλιας, 2005, σελ. 195-200

²⁵⁸ Στο ίδιο

7.2. ΚΡΑΤΗ ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑΣ ΤΟΥ ΚΟΛΠΟΥ

Η Βρετανία μετά την κατάκτηση της Ινδικής Χερσονήσου το 18^ο αιώνα επέκτεινε την κυριαρχία της και στην περιοχή του Κόλπου, όπου οι τοπικοί λαοί δεν μπορούσαν να αντισταθούν στην υπέρτερη ισχύ της. Η Βρετανία ήθελε να σταματήσει την πειρατική δραστηριότητα στην περιοχή και να διασφαλίσει τις διαδρομές προς την Ινδία. Οι τοπικοί φύλαρχοι δέχθηκαν την επικυριαρχία της Βρετανίας, αφού διακήρυξε πως δεν είχε εδαφικές ή πολιτικές αξιώσεις και υποσχέθηκε να μην ανακατεύεται στις εσωτερικές υποθέσεις τους.²⁵⁹ Τα κράτη του Κόλπου οφείλουν την ύπαρξη τους ως πολιτικές οντότητες στη Βρετανία, η οποία επιζητούσε τη συνεργασία των αρχόντων τους για να επιβάλει τον έλεγχο της στην περιοχή.²⁶⁰

Τα κράτη δημιουργήθηκαν μετά από την απόφαση της Βρετανίας να αποσυρθεί εντός τριών χρόνων από όλες τις βάσεις της ανατολικά του Σουέζ. Το Κουβέιτ απέκτησε την ανεξαρτησία του το 1961 όταν αναγνωρίστηκε ως ανεξάρτητο κράτος από τη Βρετανία.²⁶¹ Το Μπαχρέιν έγινε ανεξάρτητο κράτος το 1971 ενάντια στις απειλητικές διαθέσεις του Ιράν για προσάρτηση. Μετά από βρετανική πρωτοβουλία, ο Σάχης πείστηκε να επιτρέψει τη διενέργεια δημοψηφίσματος στο Μπαχρέιν για το μέλλον του, δημοψήφισμα του οποίου το αποτέλεσμα ήταν με μεγάλη διαφορά υπέρ της ανεξαρτητοποίησης.²⁶² Το Εμιράτο του Άμπου Ντάμπι ήταν η ισχυρότερη δύναμη εντός των Ηνωμένων Αραβικών Εμιράτων (ΗΑΕ), λόγω του πλούτου του αλλά και της ισχυρής δράσης του. Μετά την ανακοίνωση αποχώρησης της Βρετανίας, το Άμπου Ντάμπι πρότεινε τη δημιουργία μίας ένωσης με το Ντουμπάι και τα άλλα εμιράτα του Κόλπου, καθώς επίσης και το Μπαχρέιν και το Κατάρ.²⁶³ Ωστόσο, όπως και το Μπαχρέιν και το Ομάν, το Κατάρ κήρυξε την ανεξαρτησία του το 1971.

²⁵⁹ Zahlan, Rosemarie Said, *The Making of the Modern Gulf States, Kuwait, Bahrain, Qatar, the United Arab Emirates and Oman*, Reading: Ithaka Press, 2002, σελ. 14

²⁶⁰ Στο ίδιο, σελ. 20

²⁶¹ Αμέσως το Ιράκ ήγειρε αξιώσεις εναντίον του, βλ. στο ίδιο, σελ. 47

²⁶² Στο ίδιο, σελ. 72

²⁶³ Στο ίδιο, σελ. 110-111

Τα κράτη του Κόλπου είναι κατ' εξοχήν άμεσα κράτη εισοδηματίες. Οι κοινωνίες τους δεν παράγουν από μόνες τους αντίθετα η παραγωγή γίνεται από εταιρίες του εξωτερικού, αλλά και ξένους εργαζομένους (που συχνά είναι η πλειοψηφία στις χώρες αυτές²⁶⁴), ενώ ο τοπικός πληθυσμός παίζει ένα πολύ μικρό ρόλο στην παραγωγή.²⁶⁵

Από την αρχή της ύπαρξης τους, τα κράτη του ΣΣΚ έπρεπε να στραφούν σε άλλα κράτη για να αντισταθμίσουν την αδυναμία τους. Ο πλούτος τους δεν μπορούσε να τους παράσχει ασφάλεια αντίθετα ο συνδυασμός του πλούτου με το μικρό πληθυσμό και την έλλειψη της πλήρους νομιμοφροσύνης του πληθυσμού τους, τα καθιστούσε σαφή στόχο όλων των επίδοξων περιφερειακών ηγεμόνων, οι οποίοι ήταν σε θέση να τους απειλούν τόσο με εξωτερικές επιθετικές ενέργειες (κατάληψη από το Ιράν των νησιών Greater Tunb, Lesser Tunb και Abu Musa, το 1971) όσο με εσωτερική ανατροπή (όπως η απόπειρα πραξικοπήματος στο Μπαχρέιν ένα χρόνο μετά την Ισλαμική Επανάσταση στο Ιράν). Γι' αυτό το λόγο, τα νεοσυσταθέντα κράτη στράφηκαν σε μακρινές δυνάμεις, οι οποίες δεν είχαν εδαφικές αξιώσεις, ούτε πειστικές πολιτικές απαιτήσεις. Στράφηκαν στη Μεγάλη Βρετανία και στις ΗΠΑ, ώστε να εξισορροπήσουν τις απειλές του περίγυρου τους. Άλλωστε, η Zahlan ισχυρίζεται πως ο λόγος ύπαρξης των κρατών του Κόλπου είναι η διατήρηση της δομής του συστήματος που επιτρέπει να ελέγχουν την περιοχή εξωτερικές δυνάμεις η Βρετανία που δημιούργησε το σύστημα και οι ΗΠΑ που το διατήρησαν.²⁶⁶

Αρχικά η Σαουδική Αραβία ήταν η μεγαλύτερη απειλή για αυτά τα κράτη. Μέχρι τα τέλη της δεκαετίας του 1960, η Σαουδική Αραβία είχε επεκτατικές βλέψεις προς τα άλλα κράτη της Αραβικής Χερσονήσου και αντιδρούσε στην προστασία τους από τη Βρετανία.²⁶⁷ Ωστόσο, αργότερα, η Σαουδική Αραβία θεώρησε πως δεν ήταν επικερδές να συνεχίσει την επεκτατική δραστηριότητα (δεδομένων των δικών της

²⁶⁴ Μόνο το 35% των κατοίκων του Κουβέιτ είναι γηγενείς, το 25% του Κατάρ, το 24% των ΗΑΕ. Το Μπαχρέιν και το Ομάν έχουν μεγαλύτερο ποσοστό γηγενών ωστόσο, 63% και 73% αντίστοιχα. Βλ. Potter, Lawrence G. (Editorship), Sick, Gary G., *Security in the Persian Gulf: Origins, Obstacles, and the Search for Consensus*, Palgrave, New York, 2002, Πίνακας 1

²⁶⁵ Zahlan, 2002, σελ. 85-86

²⁶⁶ Στο ίδιο, 2002, σελ. 1

²⁶⁷ Στο ίδιο, σελ. 136- 143

αποθεμάτων πετρελαίου) αλλά αντίθετα επέλεξε να στραφεί στην αντιμετώπιση των εσωτερικών της προβλημάτων ανομοιογενούς ανάπτυξης.²⁶⁸

Η επιτυχία της επιβολής του εμπάργκο το 1973 έκανε τα κράτη του Κόλπου να πιστέψουν πως δεν ήταν τόσο αδύναμα, όσο πίστευαν μετά την αποχώρηση της Βρετανίας.²⁶⁹ Ωστόσο, η Ιρανική Ισλαμική Επανάσταση και ο αντίκτυπός της στους πληθυσμούς των κρατών αυτών, τα ανάγκασε να στραφούν προς τη Σαουδική Αραβία. Η Σαουδική Αραβία προσφέρθηκε να τους προσφέρει τη βοήθεια της στην αντιμετώπιση των ιρανικών- ρητορικών τις περισσότερες φορές- επιθέσεων εναντίον των καθεστώτων τους, επιθέσεις οι οποίες απειλούσαν τη διατήρηση της ήδη χαμηλής νομιμοποίησης στους πληθυσμούς τους.

Το ΣΣΚ σχηματίστηκε για να εξισορροπήσει τις απειλές του Ιράκ, του Ιράν²⁷⁰ και της Σοβιετικής Ένωσης²⁷¹, αν κι ήταν σαφές πως δεν ήταν σε θέση να προστατεύσει τα μέλη του στην περίπτωση μίας στρατιωτικής επίθεσης. Την περίοδο εκείνη, η ΕΣΔΔ είχε μόλις εισβάλει στο Αφγανιστάν, ενώ είχε ξεκινήσει ο πόλεμος μεταξύ Ιράκ και Ιράν. Αν είχε σχηματιστεί σε κάποια άλλη χρονική περίοδο, το Ιράκ πιθανότατα θα είχε εμποδίσει τη δημιουργία του. Τα πρώτα χρόνια του πολέμου Ιράκ-Ιράν, οι χώρες του Κόλπου δεν συγκεντρώθηκαν στη μεριά του Ιράκ, όπως κάποιος θα μπορούσε να αναμένει, στα πλαίσια της παναραβικής ενότητας και του φόβου της επαναστατικής ιδεολογίας του Ιράν. Οι χώρες του ΣΣΚ, δεν συστρατεύθηκαν με το Ιράκ. Αντίθετα, εξισορρόπησαν την ιρανική απειλή μετά το 1982, όταν η Τεχεράνη ήταν η απειλητικότερη δύναμη.²⁷²

Δεν ήταν μέχρι την εισβολή του Ιράκ στο Κουβέιτ που τα κράτη του Κόλπου συνειδητοποίησαν πλήρως πως το ΣΣΚ δεν μπορεί να τους παράσχει καθόλου

²⁶⁸ Zahlan, 2002, σελ. 143

²⁶⁹ Στο ίδιο, σελ. 74

²⁷⁰ Ο Cooper αναφέρεται στον Priess, ο οποίος υποστηρίζει πως η απειλή του Ιράν εκδηλωνόταν στο εσωτερικό των κρατών αυτό, με την επιρροή του στον πληθυσμό τους. βλ. Cooper, 2003/2004, σελ. 306 Η απειλή αυτή είναι απόρροια της επιθετικής ισχύος της ιδεολογίας του Ιράν βλ. Βατικιώτης, 2000, σελ.51, Αυτό δεν σημαίνει πως η απειλή είναι αποτέλεσμα των προθέσεων του Ιράν να χρησιμοποιήσει την ιδεολογία μόνο ως τρόπο ανατροπής των καθεστώτων, αλλά εκμετάλλευση μίας ήδη υπάρχουσας κατάστασης. Βλ. Cooper, Scott, “State-Centric Balance-of-Threat Theory: Explaining the Misunderstood Gulf Cooperation Council,” Security Studies 13: 2 (Winter 2003/2004): 306-49, σελ. 321

²⁷¹ Walt, 1987, σελ. 21-26

²⁷² Garnham, 1992, σελ. 68

ασφάλεια.²⁷³ Αν και το ΣΣΚ ήταν μονολιθικά αντίθετο στην κατάκτηση του Κουβέιτ από το Ιράκ, μόνο η επέμβαση του αμερικανικού συνασπισμού θα μπορούσε να τα προστατέψει. Όλα τα κράτη παρείχαν διευκολύνσεις στον αμερικανικό συνασπισμό και επέτρεψαν την αμερικανική παρουσία στην περιοχή.²⁷⁴

Τα μέλη του ΣΣΚ δεν πείστηκαν πως θα μπορούσε να βρεθεί μία «αραβική» λύση. Το Ιράκ ήταν η μεγαλύτερη απειλή εναντίον τους λόγω της γεωγραφικής εγγύτητας, της επιθετικής ικανότητας και των επιθετικών προθέσεων του.²⁷⁵ Η αμερικανική ηγεμονία δεν φάνταζε τόσο απειλητική όσο η ενδυνάμωση ενός περιφερειακού ηγεμόνα. Συστρατεύθηκαν με τις ΗΠΑ, που ήταν μία δευτερεύουσα απειλή.

Έπειτα από τον πόλεμο, σύμφωνα με τον Kahwaji, τα κράτη του Κόλπου υιοθέτησαν τρεις στρατηγικές για να αυξήσουν την ασφάλεια τους μετά το σοκ του 1990: υπέγραψαν συνθήκες με τις ΗΠΑ για στάθμευση στρατευμάτων και αεροσκαφών²⁷⁶, αύξησαν τις δαπάνες για εξοπλισμούς και αύξησαν τη συνεργασία μεταξύ τους.²⁷⁷

Τα κράτη του Κόλπου είναι σημαντικά για τις ΗΠΑ, καθώς τις παρέχουν καίριες βάσεις για την πρόσβαση της στον Κόλπο. Το Μπαχρέιν είναι πολύ σημαντικό για τον ελλιμενισμό των αμερικανικών πλοίων· εκεί βρίσκεται, άλλωστε, το αρχηγείο των πλοίων του Πέμπτου Στόλου.²⁷⁸ Το Ομάν ήταν η πρώτη χώρα που συνήψε συμφωνία συνεργασίας σε θέματα ασφάλειας με τις ΗΠΑ το 1980, ενώ τα άλλα κράτη παρέμεναν αμφικλινή. Κατά τη διάρκεια του πολέμου μεταξύ Ιράν και Ιράκ η Βρετανία και οι ΗΠΑ χρησιμοποίησαν το Ομάν ως βάση ανασυγκρότησης και ανάπτυξης αναγνωριστικών αεροπλάνων.²⁷⁹

Το 2003, στο Κουβέιτ βρέθηκαν 50 χιλιάδες στρατιώτες ώστε να προστατέψουν το έδαφος του Κουβέιτ από Ιρακινή επίθεση. Επιπρόσθετα, το Κουβέιτ είχε

²⁷³ Zahlan, 2002, σελ. 160

²⁷⁴ Cooper, 2003/2004, σελ. 347

²⁷⁵ Karawan, 1994, σελ. 440

²⁷⁶ Το Κατάρ έχει παραμερίσει όλα τα προγράμματα προμηθειών του και σκόπευε να βασισθεί κυρίως σε αμερικανικές δυνάμεις για την άμυνα του. Kahwaji, Riad, "Gulf Cooperation Council Threat Perceptions and Deterrence Objectives", *Comparative Strategy*, 22, 515–520, 2003, σελ. 518

²⁷⁷ Στο ίδιο

²⁷⁸ Zahlan, 2002, σελ. 77

²⁷⁹ Στο ίδιο, σελ. 133

εξασφαλίσει τη διαβεβαίωση των άλλων κρατών του Κόλπου πως οποιαδήποτε ανακοίνωση που θα συμφωνούταν θα συμπεριλάμβανε την καταδίκη της επιθετικότητας του Ιράκ.

Οι ΗΠΑ διεξήγαγαν την χερσαία εισβολή στο Ιράκ από το έδαφος του Κουβέιτ. Χρησιμοποίησαν τη βάση του Κατάρ ως κέντρο των αεροπορικών επιδρομών, ενώ και το Ομάν παρείχε βάσεις για τις ανάγκες της επιχείρησης. Τα ΗΑΕ επέτρεψαν την χρήση του εναερίου χώρου από τα αμερικανικά αεροπλάνα, ενώ συμμετείχαν και με στρατιωτικές Δυνάμεις, υπό τη μορφή της προστασίας του εδάφους του Κουβέιτ.

Οι ΗΠΑ, πριν από τον πόλεμο, είχαν επενδύσει 1,4 δισεκατομμύρια δολάρια για να επεκτείνουν την αεροπορική βάση Al Udeid στο Κατάρ. Η βάση ήταν εξοπλισμένη με διοικητικές εγκαταστάσεις και δορυφορικές συνδέσεις που μπορούσε να είναι μία εναλλακτική της βάσης Prince Sultan στη Σαουδική Αραβία. Ταυτόχρονα διέθετε αποθηκευτικό χώρο με αρκετό οπλικό υλικό για να εξοπλιστεί μια ταξιαρχία, ενώ μπορούσε να στεγάσει μέχρι και 120 μαχητικά αεροσκάφη. Οι εργασίες επιταχύνθηκαν μετά την άρνηση της Σαουδικής Αραβίας να επιτρέψει στα αμερικανικά αεροπλάνα και στρατεύματα να χρησιμοποιήσουν τη βάση Prince Sultan. Οι ΗΠΑ εξαπέλυσαν επιθέσεις από το Κατάρ και τις εγκαταστάσεις του Πέμπτου Στόλου στο Μπαχρέιν.²⁸⁰

Τα κράτη του Κόλπου συστρατεύθηκαν με τις ΗΠΑ στον πόλεμο του 2003, καθώς η σημαντικότερη απειλή προερχόταν από την ανάδυση ενός περιφερειακού ηγεμόνα στην περιοχή, είτε αυτό ήταν το Ιράκ (με την αναβίωση της επιθετικότητας του Saddam Hussein) είτε ήταν το Ιράν. Δεν θα μπορούσαν να αποξενώσουν τις ΗΠΑ, τη μόνη δύναμη που μπορεί να αναχαιτίσει ένα αναδυόμενο περιφερειακό ηγεμόνα και είναι πιθανό να το κάνει για να προασπίσει τα δικά της συμφέροντα.

Η πίεση για εκδημοκρατισμό που δέχονται από τις ΗΠΑ είναι λιγότερο απειλητική από την ανάδυση ενός ηγεμόνα που θα τους στερούσε τη πηγή νομιμοποίησης του στο εσωτερικό, δηλαδή την ικανότητα να παρέχουν στον πληθυσμό τους παροχές, που θα επιτρέπουν τη συνέχιση της εξουσίας των ηγετών τους.

²⁸⁰ <http://archive.gulfnews.com/articles/02/08/12/60338.html>

7.2.1. ΣΑΟΥΔΙΚΗ ΑΡΑΒΙΑ

Αντίθετα από άλλα αραβικά κράτη, η Σαουδική Αραβία, δεν ήταν ποτέ υπό άμεση αποικιακή διοίκηση.²⁸¹ Το κράτος της Σαουδικής Αραβίας προήλθε από την υποταγή των αντίπαλων φυλών της Αραβικής Χερσονήσου από τον ibn Saud το 1932, και τη χρησιμοποίηση μίας πολύ αυστηρής εκδοχής του Ισλάμ, του Ουαχαμπίτισμού, ώστε ο Ιερός Νόμος της Shari'a να υπερισχύσει των φυλετικών εθίμων, βάσει των οποίων ήταν οργανωμένη η περιοχή. Ο ibn Saud στηρίχθηκε στη βρετανική και μετ' έπειτα στην αμερικανική υποστήριξη. Αρχικά συμμάχησε με τους Βρετανούς- δεχόμενος οικονομική και στρατιωτική βοήθεια- εναντίον των εσωτερικών εχθρών του (της στρατιωτικής πτέρυγας του Ikhwan, που ήθελε να κηρύξει ιερό πόλεμο εναντίον των Βρετανών και των συμμάχων)²⁸² ήδη, όμως, από τα τέλη του 1930 ο ibn Saud προσέγγισε τις ΗΠΑ, προσπαθώντας να κερδίσει την αμερικανική υποστήριξη ως αντίβαρο στη βρετανική παρουσία.²⁸³ Παράλληλα το σαουδαραβικό καθεστώς επιθυμούσε να προσελκύσει τους Αμερικανούς στην περιοχή, ώστε να προβούν εκείνοι στην εκμετάλλευση του εδάφους, καθώς οι Σαουδάραβες δεν είχαν οι ίδιοι δυνατότητες εκμετάλλευσης των πόρων.

Οι Σαουδάραβες έκαναν μία προσπάθεια για να επικρατήσουν στην περιφέρεια τους, όπου προσπάθησαν να επεκταθούν προς την Υπεριορδανία και το Ιράκ. Ωστόσο οι Ουαχαμπίτες αντιμετωπίστηκαν από τους Χασεμίτες σε αυτές τις περιοχές, ενώ η άνοδος του Παναραβισμού κατέστησε επικίνδυνη την εσωτερική κατάσταση της Σαουδικής Αραβίας. Πλέον το καθεστώς δεν θα ήταν ποτέ σίγουρο για την ικανότητα του να υπερασπίζεται τα σύνορα του. Η δομή του Στρατού διαμορφώθηκε με στόχο να ελέγχει το εσωτερικό²⁸⁴ και ταυτόχρονα να αποτρέπει την ενδυνάμωση του

²⁸¹ Walt, 1987, σελ. 55-56

²⁸² βλ. Hinnebusch, 2003, σελ. 122-123

²⁸³ Ο ibn Saud αναφέροντας τους λόγους που προτίθεται να συνεργαστεί με τους Αμερικανούς είπε πως εκτός από την τεχνογνωσία σας, τη φήμη σας για σεβασμό των Αράβων, την επιχειρηματικότητα σας «...τέλος, είστε πολύ μακριά!» (υπονοώντας την αντίθεση με τη βρετανική παρουσία) Παρατίθεται στο Pollack, Josh, "Saudi Arabia and the United States, 1931-2002", Middle East Review of International Affairs, Vol. 6, No 3, September 2002, σελ. 4

²⁸⁴ βλ. Cooper, 2003/2004, σελ. 341-2

Στρατού, υπό το φόβο απώλειας της εξουσίας στο εσωτερικό²⁸⁵. Γι' αυτό το λόγο το καθεστώς ήθελε πάντα να διατηρεί καλές σχέσεις με τις ΗΠΑ, αλλά χωρίς όμως να επιτρέπει να παίζουν ρόλο στο εσωτερικό της Σαουδικής Αραβίας. Ύστερα από το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, υπήρχε μία συνεχής αμερικανική στρατιωτική παρουσία, κυρίως υπό τη μορφή μικρών εκπαιδευτικών αποστολών.²⁸⁶ Αν και δεν συντάχθηκαν ποτέ επίσημα, οι δύο χώρες είχαν μία αμοιβαία προσοδοφόρα συμμαχία κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου, με μόνο μερικές μικρές τριβές.²⁸⁷ Η συνεργασία με τη Δύση δικαιολογήθηκε στη βάση του κινδύνου του επαναστατικού δόγματος, της υλιστικής θεώρησης της ιστορίας, και του αθεϊσμού της ΕΣΣΔ.²⁸⁸

Πριν από τον πρώτο πόλεμο του Κόλπου, η Σαουδική Αραβία είχε συνταχθεί με την Ιορδανία και το Ιράκ για να εξισορροπήσει την απειλή του Ιράν. Στην αρχή του πολέμου μεταξύ Ιράν και Ιράκ, η Σαουδική Αραβία απειλούταν κι από το Ιράκ, όποτε αποφάσισε να μη συνταχθεί με κανέναν. Αντίθετα, έκανε μία παρελκυστική κίνηση, προσπάθησε αρχικά να κατευνάσει το Ιράν, ενώ παράλληλα ενίσχυσε τους δεσμούς με το Ιράκ. Αν και η άμεση απειλή ήταν το Ιράν, το Ιράκ θεωρούνταν ως η πιο σοβαρή μακροπρόθεσμη απειλή.²⁸⁹ Ταυτόχρονα, η Σαουδική Αραβία εκμεταλλεύτηκε την κατάσταση και συσπείρωσε τα κράτη του Κόλπου, σχηματίζοντας το Συμβούλιο Συνεργασίας του Κόλπου.²⁹⁰ Όταν το Ιράν «πήρε το πάνω χέρι», η Σαουδική Αραβία συντάχθηκε με το Ιράκ ώστε να εξισορροπήσει την απειλή.

Η προσπάθεια προσάρτησης του Κουβέιτ από το Saddam Hussein το 1990 έθεσε τη Σαουδική Αραβία σε κατάσταση συναγερμού. Μετά την εισβολή ο πρίγκιπας Fahd επικοινωνήσε με τον πρόεδρο Bush το πρεσβύτερο για να του εκφράσει τη μεγάλη ανησυχία του. Η εισβολή του Ιράκ στο Κουβέιτ σήμαινε πως η Σαουδική Αραβία θα ήταν το επόμενο θύμα. Παρά τις αμφιβολίες που εξέφρασε για

²⁸⁵ Korany, Baghat, "Defending the Faith amid Change: The Foreign Policy of Saudi Arabia", στο Korany- Dessouki, 1991, σελ. 330-1

²⁸⁶ Pollack, 2002, σελ. 5

²⁸⁷ Russell, James A., "Saudi Arabia in the 21st Century: A New Security Dilemma", Middle East Policy, Vol. XII, No. 3, Fall 2005, σελ. 70-71

²⁸⁸ Korany, Baghat, "Defending the Faith amid Change: The Foreign Policy of Saudi Arabia", στο Korany- Dessouki, 1991, σελ. 318

²⁸⁹ Walt, 1987, πρπ. 128 σελ. 137

²⁹⁰ Βλ. Abir, 1996, Σελ. 160, Walt, 1987, Σελ. 270, Επίσης, εξασφάλισε και διμερείς συμφωνίες ασφάλειας με μερικά κράτη, όπως με το Μπαχρέιν, μετά την απόπειρα πραξικοπήματος εναντίον του από το Ιράν. Zahlan, 2002, σελ. 152

την αποφασιστικότητα των ΗΠΑ να συνταχθούν με το βασίλειο, και να το προστατέψουν μέχρι το τέλος, συμφώνησε να αναπτυχθούν αμερικανικά στρατεύματα στο βασίλειο²⁹¹ με σκοπό να αναχαιτίσουν το ιρακινό στρατό του «ενός εκατομμυρίου».

Αυτή ήταν μία σαφής κίνηση εξισορρόπησης της απειλής του Ιράκ από το σαουδαβικό βασίλειο. Η Σαουδική Αραβία όμως, δεν θα μπορούσε να εξισορροπήσει μόνη της την απειλή του Ιράκ. Θα έπρεπε να συνταχθεί με τις Ηνωμένες Πολιτείες. Η ύπαρξη μίας εξωπεριφερειακής δύναμης που είχε άμεσο συμφέρον να καταστείλει την αύξηση της ισχύος ενός αναδυόμενου περιφερειακού ηγεμόνα συνετέλεσε άμεσα στην επιλογή της εξισορρόπησης του Ιράκ. Η αποφασιστικότητα των ΗΠΑ να μην επιτρέψουν την περαιτέρω αύξηση της ισχύος του Ιράκ σήμαινε πως η Σαουδική Αραβία δεν βρισκόταν στη δυσάρεστη θέση να μην διαθέτει διαθέσιμους συμμάχους.

Ωστόσο θα πρέπει να σημειωθεί πως η εξισορρόπηση του Ιράκ από τη Σαουδική Αραβία δεν μπορεί να θεωρηθεί σίγουρη. Μέχρι να παρουσιαστεί η βοήθεια από τις ΗΠΑ, η Σαουδική Αραβία ακολουθούσε μία διαφορετική πολιτική. Συνέχισε να επιτρέπει τη ροή ιρακινού πετρελαίου προς την Ερυθρά Θάλασσα, ενώ δεν είχε καταδικάσει την εισβολή, παρά μόνο φαινόταν να αρνείται την ύπαρξη της.²⁹²

Η Σαουδική Αραβία δεν εξισορρόπησε απλώς το Ιράκ, αλλά ταυτόχρονα συστρατεύθηκε με τις ΗΠΑ. Ακόμα κι αν δεν υπήρχε το κάλεσμα από τη Σαουδική Αραβία για την ανάπτυξη στρατευμάτων στη χώρα, οι ΗΠΑ θα επιτίθονταν στο Ιράκ, αφού βεβαιώθηκαν πως η πρόθεση του Ιράκ ήταν η προσάρτηση του Κουβέιτ.²⁹³

Στη συγκεκριμένη περίπτωση το μεγαλύτερο διαπραγματευτικό πλεονέκτημα της Σαουδικής Αραβίας ήταν η αδυναμία της²⁹⁴ εν' όψει της άμεσης απειλής του Ιράκ. Με αυτό τον τρόπο κατάφερε να αποσπάσει οφέλη προβάλλοντας ως εναλλακτική τη διαπραγμάτευση με το Ιράκ από θέση αδυναμίας.²⁹⁵

Ο βασιλιάς Fahd αποδεχόμενος τη ανάπτυξη αμερικανικών στρατευμάτων στο βασίλειο, παραβίαζε θεμελιώδεις αρχές της Σαουδικής Αραβίας, καθώς σύμφωνα με

²⁹¹ Brands, H. W., "George Bush and the Gulf War of 1991", *Presidential Studies Quarterly* 34, no. 1, March 2004

²⁹² Abir, 1996, σελ. 174

²⁹³ βλ., Brands, 2004, σελ. 4-6

²⁹⁴ Για αυτό το ζήτημα βλ. Snyder, 1997, σελ. 170

²⁹⁵ Brands, 2004, σελ. 4-7,10

αυτές τις αρχές, οι αμερικανικές δυνάμεις θα έπρεπε να περιορίζονται σε ναυτικές πλατφόρμες στην Αραβική θάλασσα. Ωστόσο, η Σαουδική Αραβία βρισκόταν σε μεγάλο κίνδυνο καθώς αν ο πόλεμος επεκτεινόταν στη Σαουδική Αραβία, είναι πολύ πιθανό να λάμβανε χώρα στην Ανατολική Επαρχία εκεί όπου βρίσκονταν οι μεγαλύτερες πετρελαιοπηγές του βασιλείου.²⁹⁶

Η Σαουδική Αραβία θα προτιμούμε τα αμερικανικά στρατεύματα να είχαν φύγει την επαύριο του πολέμου. Όπως υπογράμμιζε ο Λιβανέζος δημοσιογράφος Hisham Melhem για τη σχέση που επιθυμούν οι Σαουδάραβες με τις ΗΠΑ: «Θέλουν να είσαστε σαν τον άνεμο. Να σας αισθάνονται, αλλά να μην σας βλέπουν».²⁹⁷

Αρχικά, η Σαουδική Αραβία είχε την επιλογή της προστασίας από την Αίγυπτο και τη Συρία, τους κύριους συμμετέχοντες της αντιρακινής συμμαχίας. Σύντομα όμως η Σαουδική Αραβία στράφηκε προς τη Δύση. Οι διμερείς δεσμοί με τη Δύση προτιμήθηκαν από μία σχέση με τις δύο αραβικές χώρες,²⁹⁸ καθώς η απειλή των ΗΠΑ ήταν μικρότερη από αυτή των αράβων γειτόνων, ενώ η Σαουδική Αραβία θα μπορούσε να προμηθευτεί σημαντικό οπλικό εξοπλισμό από τις Δυτικές χώρες. Ταυτόχρονα, η χρηματοδότηση ενός σώματος με πυρήνα του αιγυπτιακά και συριακά στρατεύματα ήταν πέρα από τις δυνατότητες, αλλά κι από τη θέληση της.²⁹⁹

Οι Αμερικανοί παρέμειναν στη Σαουδική Αραβία μετά το πρώτο Πόλεμο του Κόλπου, ώστε να επιβάλουν την πολιτική της διπλής ανάσχεσης του Ιράκ και του Ιράν, παρά τη δέσμευση του Υπουργού Άμυνας, Dick Cheney, για το αντίθετο.³⁰⁰ Οι ΗΠΑ εκμεταλλεύτηκαν τον αυξανόμενο φόβο των Σαουδαράβων απέναντι στο Ιράν και το Ιράκ. Ο φόβος της Σαουδικής Αραβίας για το Ιράν φαίνεται να ήταν πολύ μεγάλος, καθώς όπως ανέφερε πρόσφατα ο πρίγκιπας Saud Al-Faisal, υπουργός εξωτερικών της Σαουδικής Αραβίας τα τελευταία τριάντα χρόνια, η συνεργασία με τις ΗΠΑ έγινε για να μην ενδυναμωθεί το Ιράν, προσαρτώντας κομμάτια του Ιράκ.³⁰¹

²⁹⁶ Eilt, Hermann Frederick, "The Persian Gulf Crisis: Perspectives and Prospects", Middle East Journal, Vol 45, No1, Winter 1991, σελ. 8

²⁹⁷ Παρατίθεται στο Alterman, Jon B., "The Gulf States and the American Umbrella", Middle East Review of International Affairs, Vol. 4, No. 4, December 2000

²⁹⁸ Buzan - Waeber, 2005, σελ.205

²⁹⁹ Indyk, Martin, "Watershed in the Middle East", Foreign Affairs Vol. 71, No. 1, 1992, σελ. 75-76

³⁰⁰ Pollack, 2002, σελ. 16

³⁰¹ Εκτός των άλλων, σε απάντηση του σε μία ερώτηση μετά το τέλος ομιλίας του στο Council of Foreign Relations το 2005 ανέφερε "We fought a war together to keep Iran from occupying Iraq after

Ο πρώτος πόλεμος του Κόλπου επηρέασε την εσωτερική κατάσταση αποκαλύπτοντας την αδυναμία του βασιλείου και την εξάρτηση του από τη δυτική προστασία.³⁰² Η παρουσία αμερικανικών στρατευμάτων επέτεινε την απώλεια νομιμοποίησης του καθεστώτος³⁰³, αποδεικνύοντας την εξάρτηση από τις ΗΠΑ και ενδυναμώνοντας μουσουλμανικές ομάδες στο εσωτερικό οι οποίες αντιτίθετο στην παρουσία δυτικών στρατευμάτων.³⁰⁴ Η άφιξη των δυτικών στρατευμάτων επέτρεψε τόσο σε συντηρητικές ομάδες όσο και σε φιλελεύθερες, να ασκήσουν πίεση στον οίκο των Σαούντ και να απαιτήσουν αλλαγές στον τρόπο που διευθετείται η επαφή μεταξύ των ελίτ και του λαού. Το γεγονός πως τα αμερικανικά στρατεύματα παρέμειναν στη Σαουδική Αραβία μετά το τέλος του πολέμου, παρά τη θέληση των Σαουδαράβων ηγετών, σημαίνει πως η Σαουδική Αραβία δεν εξισορρόπησε μόνο το Ιράκ. Ταυτόχρονα, συστρατεύθηκε αμυντικά στη δευτερεύουσα απειλή των ΗΠΑ ώστε να εξισορροπήσει την πρωτεύουσα απειλή του Ιράκ.

Η χρήση του εδάφους της Σαουδικής Αραβίας για επιθετικές επιχειρήσεις ήταν πολύ σημαντική για τους σχεδιαστές στρατηγικής των ΗΠΑ από τη δεκαετία του 1980. Η αρχική άρνηση του βασιλείου να επιτρέψει την τοποθέτηση οπλικών συστημάτων τους και τη δημιουργία στρατιωτικών βάσεων ενόχλησε αρκετά τους Αμερικανούς.³⁰⁵ Ακόμα και όταν η κατασκευή τους άρχισε το 1983, δεν ήταν δεδομένη η χρησιμοποίησή τους σε περίοδο κρίσης. Η διοίκηση George H. W. Bush έπρεπε να πείσει τη Σαουδική Αραβία για να τις χρησιμοποιήσει.

Παράλληλα, η Σαουδική Αραβία έχει πάντα προωθήσει το πολιτικό Ισλάμ σε άλλες χώρες ως αντίβαρο του εθνικισμού και του ριζοσπαστισμού.³⁰⁶ Το σαουδαραβικό κράτος και τα θρησκευτικά ιδρύματα του ήταν οι βασικοί

Iraq was driven out of Kuwait. Now we are handing the whole country over to Iran without reason.”, http://www.cfr.org/publication/8908/fight_against_extremism_and_the_search_for_peace_rush_transcript_federal_news_service_inc.html

³⁰² Dekmejian, Hrain R., “The Rise of Political Islamism in Saudi Arabia”, Middle East Journal, Volume 48, No 4 Autumn 1994, σελ. 630

³⁰³ Cooper, 2003/4 325

³⁰⁴ Dekmejian, 1994, σελ. 630, Champion, Daryl, “The Kingdom of Saudi Arabia: Elements of Instability within Stability”, Middle East Review of International Affairs, Vol. 3, No 4, December 1999, σελ. 9, και Abir, 1996, σελ. 175-6

³⁰⁵ Lefebvre, Jeffrey A., “U.S. Military Hegemony in the Arabian/ Persian Gulf: How Long Can It Last?”, International Studies Perspectives (2003) 4, 186–190, σελ. 186

³⁰⁶ Zubaida, Sami, *Islam, The People & the State*, London- New York: I.B. Tauris, 1989-1993, σελ.154

υποστηρικτές αυτού του κινήματος,³⁰⁷ ώστε να εξισορροπηθεί το ιρανικό σιιτικό ριζοσπαστικό Ισλάμ, που ήταν δυνατό να απειλήσει τη εσωτερική σταθερότητα της και την επιρροή της Σαουδικής Αραβίας στο μουσουλμανικό κόσμο.³⁰⁸

Οι περιορισμένοι σκοποί της αμερικανικής επέμβασης το 1990 συνετέλεσαν στην επιλογή της αμυντικής συστράτευσης από τη Σαουδική Αραβία, καθώς οι ΗΠΑ δεν απειλούσαν ούτε την πολιτική κυριαρχία, ούτε την εδαφική ακεραιότητα της. Η εμφανής απειλή του Ιράκ συντέλεσε στη δικαιολόγηση της συστρατευσής τους με τις ΗΠΑ. Αντίθετα, το 2003 οι Σαουδάραβες ηγέτες διεμήνυσαν πως δεν πρόκειται να επιτρέψουν να χρησιμοποιηθούν οι βάσεις τους για επίθεση στο Ιράκ, παρά μόνο για την εφαρμογή της ζώνης απαγόρευσης των πτήσεων.³⁰⁹ Ο Faisal δήλωσε πως κάθε μονομερής αμερικανική επίθεση στο Ιράκ, εκτός του πλαισίου δράσης των Ηνωμένων Εθνών, θα θεωρηθεί ως επιθετική ενέργεια.³¹⁰

Η οικονομική κατάσταση της Σαουδικής Αραβίας, βέβαια, δεν της επέτρεπε να χρησιμοποιήσει το πετρέλαιο ως όπλο.³¹¹ Ταυτόχρονα, στην κρίσιμη περίοδο προπαρασκευής της πολεμικής συμμαχίας των ΗΠΑ, οι Σαουδάραβες επιδείκνυαν την αταλάντευτη πρόθεση τους να τερματίσουν την παρουσία των αμερικανικών στρατιωτών στην χώρα.³¹² Η Σαουδική Αραβία φαινόταν να εξισορροπεί τις ΗΠΑ πριν την έναρξη του πολέμου.

Ωστόσο, πολλές αναφορές έδειξαν πως η Σαουδική Αραβία –άτυπα– συμφώνησε να παράσχει επιμελητειακές ευκολίες στις αμερικανικές δυνάμεις.³¹³ Η αεροπορική βάση Prince Sultan χρησιμοποιήθηκε ως ένα σημαντικό κέντρο ελέγχου και διοίκησης του πολέμου.³¹⁴ Εν τέλει, οι Σαουδάραβες συμφώνησαν να φιλοξενήσουν κάποιες ειδικές δυνάμεις μετά την άρνηση της Τουρκίας να

³⁰⁷ Ρούσσο, Σωτήρης, «Η Μέση Ανατολή» στο Σωτηρόπουλος.- Χουλιάρας.- Ρούσσο.- Σκλιας, 2005, σελ. 223-224

³⁰⁸ Στο ίδιο, σελ. 224

³⁰⁹ Όπως δήλωσε ρητά ο Υπουργός Εξωτερικών Saud al-Faisal, βλ. Pollack, 2002, σελ. 27

³¹⁰ http://news.bbc.co.uk/1/hi/world/middle_east/2773759.stm

³¹¹ Pollack, 2002, σελ. 28

³¹² Patrick e. Tyler, “Saudis Plan to End U.S. Presence”, New York Times, February 9, 2003

³¹³ CRS Issue Brief for Congress, “Saudi Arabia: Current Issues and U.S. Relations”
February 24, 2006

³¹⁴ Kahwaji, Riad, “U.S.-Arab Cooperation in the Gulf: Are Both Sides Working From the Same Script?”, Middle East Policy, Vol. XI, No. 3, Fall 2004, σελ. 55

χρησιμοποιηθούν οι βάσεις της στην πολεμική επιχείρηση.³¹⁵ Αν και προέβη σε εξισορρόπηση των ΗΠΑ στο πολιτικό επίπεδο πριν ξεκινήσει ο πόλεμος, η Σαουδική Αραβία συστρατεύθηκε με τις ΗΠΑ μόλις ξεκίνησε ο πόλεμος.

Η Σαουδική Αραβία ήθελε πολύ μία αλλαγή ηγεσίας στο Ιράκ. Ο Saddam Hussein ήταν πολύ απειλητικός για να είναι ένας επιθυμητός γείτονας. Ακόμα και μετά τον πόλεμο του 1991, το μέγεθός κι οι δυνατότητες των ιρακινών στρατιωτικών δυνάμεων, συνδυασμένες με την φανερή εχθρότητα του καθεστώτος του Saddam Hussein έκανε τους Σαουδάραβες να φοβούνται το ιρακινό καθεστώς..³¹⁶ Ωστόσο, οι προθέσεις των ΗΠΑ για αλλαγή καθεστώτος σε όλη την περιοχή της Μέσης Ανατολή δεν ήταν ο τρόπος με τον οποίο θα ήθελαν να επιτευχθεί αυτή η αλλαγή.

Η περιορισμένη υποστήριξη της Σαουδικής Αραβίας για τις ΗΠΑ στον πόλεμο εναντίον του Αφγανιστάν του 2001, έδειξε πως χρειαζόταν πως μία άμεση απειλή για το καθεστώς για να συμμαχήσει ανοιχτά με τις ΗΠΑ. Η ανάγκη για προστασία έναντι των ριζοσπαστικού ένοπλου Ισλάμ την ανάγκασε να προβεί σε κάθε δυνατή ενέργεια, σε ρητορικό επίπεδο, ώστε να μην ταυτιστεί με ενέργειες των ΗΠΑ που θα προκαλούσαν οδύνη σε μουσουλμάνους. Σε γενικές γραμμές πάντως, η Σαουδική Αραβία προτιμά να διαχειριστεί απειλές όπως του Osama bin Laden με εσωτερική καταπίεση και όχι με διεθνή δράση,³¹⁷ αν κι η συνεργασία μεταξύ ΗΠΑ και Σαουδικής Αραβίας παραμένει άριστη σε θέματα αντιμετώπισης τρομοκρατικών οργανώσεων.³¹⁸

Η Σαουδική Αραβία δεν μπορεί να απολέσει τις ΗΠΑ από σύμμαχο της, καθώς δεν είναι σε θέση να υπερασπιστεί μόνη της τον εαυτό της. Η έλλειψη διαρκούς νομιμοποίησης του καθεστώτος στο εσωτερικό δεν της εξασφαλίζει εσωτερική σταθερότητα. Η αμερικανική αποφασιστικότητα όμως έδειξε στη Σαουδική Αραβία πως ο πόλεμος του 2003 θα ήταν ένα γεγονός, το οποίο έπρεπε να αποδεχθεί.

Η Σαουδική Αραβία συστρατεύθηκε αμυντικά με τις ΗΠΑ, αποδεχόμενη τα κόστη συστράτευσης της, όπως για παράδειγμα την αναβίβαση του σιιτικού πληθυσμού στην περιοχή. Η εισαγωγή ενός συστήματος αντιπροσωπευτικής

³¹⁵ π.χ. CRS Issue Brief for Congress, “Saudi Arabia: Current Issues and U.S. Relations” February 24, 2006

³¹⁶ McMillan, 2006, σελ. 3

³¹⁷ Buzan- Waever, 2005, σελ. 205

³¹⁸ CRS Issue Brief for Congress, Saudi Arabia: Current Issues and U.S. Relations, February 24, 2006, Congressional Research Service

δημοκρατίας στο Ιράκ θα σήμαινε την άνοδο της πολιτικής επιρροής των Σιιτών στο εσωτερικό του Ιράκ, καθώς η σιιτική κοινότητα αποτελεί παραπάνω από το 60% του Ιρακινού πληθυσμού. Μία νέα σιιτική κυβέρνηση αποτελούσε ένα μεγάλο πολιτικό και θρησκευτικό κίνδυνο για το βασίλειο, καθώς θα αύξανε τις πιέσεις για πολιτικές μεταρρυθμίσεις, ενώ ταυτόχρονα θα επιβάρυνε τις σχέσεις με τη σιιτική μειονότητα των ανατολικών επαρχιών.³¹⁹ Οι Σαουδάραβες το 2004, ανησυχούσαν για το γεγονός πως Ιρανοί αγόραζαν περιουσίες στο νότιο Ιράκ, γεγονός που δείχνει πως οι ενέργειες του Ιράν είναι μία άμεση προτεραιότητα τους.³²⁰

Το ζήτημα των Σιιτών είναι ένας δυνητικός κίνδυνος για τη Σαουδική Αραβία. Γύρω στα 2 εκατομμύρια Σίιτες ζουν στη Σαουδική Αραβία, αποτελώντας περίπου το 10-15 % του πληθυσμού. Αν και μερικοί ζουν στη Μέκκα, τη Μεδίνα και το Ριάντ, η πλειοψηφία των Σιιτών συγκεντρώνεται στην Ανατολική Επαρχία, όπου βρίσκονται τα μεγαλύτερα αποθέματα πετρελαίου.³²¹ Επιπρόσθετα, οι Σίιτες κάνουν την περισσότερη χειρωνακτική εργασία στις σαουδαραβικές πετρελαιοφόρες περιοχές, αποτελώντας το 40% της εργατικής δύναμης της ARAMCO.³²²

Αναφορικά με τη σχέση της με τις ΗΠΑ, για τη Σαουδική Αραβία φαίνεται να αλλάζει ο παράγοντας της γεωγραφικής εγγύτητας, όπως, *mutatis mutandis*, την περίοδο πριν από τον Β' Παγκόσμιο, όπου ο ibn Saud θεωρούσε πως οι Βρετανοί απειλούσαν το βασίλειο του. Όπως για όλα τα κράτη της περιοχής, τώρα οι Η.Π.Α. έχουν μετατραπεί από έναν αγαθόν προθέσεων, αμερόληπτο διεθνή παράγοντα σε κάτι αρκετά διαφορετικό, όπως περιγράφει ο Rhasid Khalidi. Πλέον είναι μία δύναμη με ογκώδη παρουσία στη Μέση Ανατολή, ένα ευρύ φάσμα συμφερόντων και επιδιώξεων.³²³

³¹⁹ Russell, 2005, σελ. 66, 72-73

³²⁰ McMillan, 2006, σελ. 4

³²¹ Μέχρι το 1940, πριν από την ανακάλυψη πετρελαίου οι ανατολικές επαρχίες θεωρούνταν οπισθοδρομικές, όπως επίσης και μη ευχάριστες στο κλίμα. Ο πληθυσμός τους ήταν γενικά από νομάδες Σουνίτες φυλάρχους, σίιτες αγρότες και έναν μεικτό πληθυσμό που ψάρευε, εμπορευόταν και βουτούσε για διαμάντια. Βλ. Abir, 1996 Σελ. 32

³²² Jones, Toby, "The Iraq Effect in Saudi Arabia", Middle East Report No. 237, Winter 2005

³²³ Khalidi, Rashid, *Resurrecting Empire: Western Footprints and America's Perilous Path in the Middle East*, London- New York: I.B. Tauris, 2004, σελ. 35

8. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΙΚΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

Το μοντέλο του Walt αποδείχθηκε μεγάλης ερμηνευτικής ικανότητας, με δύο μόνο σημαντικές προσθήκες. Τα κράτη έχουν ενδιάμεσες επιλογές μεταξύ των δύο ιδεατών τύπων εξισορρόπησης και συστράτευσης, τις οποίες είναι επωφελές να ακολουθήσουν. Επιπλέον, λόγω της ιδιομορφίας μίας περίπτωσης, αποκαλύφθηκε πως υπάρχει μία παρεμβαίνουσα μεταβλητή, η εσωτερική συναίνεση, που επηρεάζει τη συμπεριφορά των κρατών απέναντι στις εξωτερικές απειλές.

Η πρώτη υπόθεση εργασίας επαληθεύτηκε σε όλες τις περιπτώσεις εκτός από αυτή της Ιορδανίας. Γι' αυτό, πιστεύω πως χρειάζεται κάποια επεξήγηση.

8.1. ΙΟΡΔΑΝΙΑ

Ο Hans Morgenthau παρατηρεί πως οι συμμαχίες εν καιρώ πολέμου τείνουν να είναι γενικών συμφερόντων, ενώ οι συμμαχίες εν καιρώ ειρήνης είναι ειδικών συμφερόντων.³²⁴ Ωστόσο, οι δύο πόλεμοι υπό εξέταση φαίνεται να μην ήταν ολοκληρωτικοί πόλεμοι,³²⁵ και γι' αυτό δεν παρατηρήθηκε αυτό το φαινόμενο.

Ο Πλατιάς αναφέρει πως καθώς η συμμετοχή ενός μικρού κράτους σε μία συμμαχία δεν έχει μεγάλη διαφορά, το μικρό κράτος θα τείνει να συστρατεύεται με μία νικηφόρο συμμαχία, ώστε να πάρει μερική από τη «λεία».³²⁶ Ο Schweller συμφωνεί. Παρατηρεί πως σε έναν πόλεμο, ένα κράτος μπορεί να βρεθεί «εν μέσω δύο πυρών» και να πρέπει να διαλέξει μία πλευρά, αλλά ταυτόχρονα να μην υπάρχει κάποια ανισορροπία απειλής. Προσπαθώντας να «προστατευθεί από την καταιγίδα», το πιθανότερο είναι να διαλέξει την πιο δυνατή πλευρά, εκείνη την οποία έχει μεγαλύτερες πιθανότητες να είναι νικηφόρα.³²⁷ Άρα η ισχύς θα καθορίσει την επιλογή διάταξης, και όχι η απειλή, όπως ισχυρίζεται ο Walt³²⁸

³²⁴ Walt, 1987, σελ. 179

³²⁵ Για τον ολοκληρωτικό πόλεμο βλ. Κονδύλης, Παναγιώτης, *Θεωρία του Πολέμου*, Αθήνα: Θεμέλιο, 1998, σελ. 136-167

³²⁶ Platias, 1986, σελ. 92, contra Walt

³²⁷ Schweller, 1994, σελ. 82

³²⁸ Ο Walt υποστηρίζει πως θα συνταχθεί με τη λιγότερο απειλητική δύναμη, Walt, 1987, σελ. 264

Ο Walt συνάγει επίσης πως σε περιόδους ειρήνης είναι περισσότερο πιθανή η εξισορρόπηση ενώ σε περίοδο πολέμου είναι πιθανότερη η συστράτευση. Η αποκατάσταση της ειρήνης, ωστόσο, αυξάνει την πιθανότητα της εξισορρόπησης.³²⁹

Η περίπτωση της Ιορδανίας ανατρέπει όλες τις προηγούμενες παρατηρήσεις. Η Ιορδανία εξισορρόπησε κατά τη διάρκεια των δύο πολέμων τις ΗΠΑ, ενώ συστρατεύθηκε μαζί της κατά την περίοδο της ειρήνης. Μετά τον πόλεμο του 1991, η Ιορδανία σύναψε ειρήνη με το Ισραήλ και συνέχισε τη συνεργασία με τις ΗΠΑ. Μετά τον πόλεμο του 2003, στήριξε τις προσπάθειες σταθεροποίησης του Ιράκ από τις ΗΠΑ, αναγνωρίζοντας τη κυβέρνηση του Ιράκ, όταν οι ΗΠΑ ανακοίνωσαν πως παραδίδουν την εξουσία στους Ιρακινούς.

Στην πραγματικότητα, το μοντέλο του Walt δεν προσφέρει επαρκείς εξηγήσεις για την Ιορδανία σε περιόδους κρίσης, όπου αποδείχθηκε πως η θεωρία της αυτοεξισορρόπησης έχει μεγαλύτερες ερμηνευτικές δυνατότητες. Η θεωρία της αυτοεξισορρόπησης για τα καθεστώτα του Τρίτου Κόσμου προσιδιάζει στη θεωρία των εσωτερικών δομών.³³⁰

Η θεωρία εσωτερικών δομών υποστηρίζει πως οι επιλογές εξωτερικής πολιτικής γίνονται βάσει της «εσωτερικής διαπραγμάτευσης» των ομάδων πίεσεως στο εσωτερικό του κράτους.³³¹ Ωστόσο, η απουσία εσωτερικής συναίνεσης για το μονοπώλιο της νομιμοποιημένης βίας σημαίνει πως απουσιάζει η εσωτερική διαπραγμάτευση` οι αποφάσεις εξωτερικής πολιτικής είναι συνάρτηση της εσωτερικής διαμάχης μεταξύ των αντιμαχόμενων ομάδων.

Ο Schweller πιστεύει πως τα κράτη θα αντιδρούν σύμφωνα με το μοντέλο, όσο περισσότερη πολιτική ενσωμάτωση υπάρχει μεταξύ των ελίτ και της κοινωνίας. Αντίθετα, όταν υπάρχουν εσωτερικοί κίνδυνοι η συμπεριφορά του κράτους

³²⁹ Walt, 1987, σελ. 31

³³⁰ Οι θεωρητικοί της εσωτερικών δομών προσπαθούν να συνδέσουν τις εσωτερικές μεταβλητές (π.χ. το πολιτικό καθεστώς, την ιδεολογία, την πολιτική σταθερότητα ή αστάθεια και τα οικονομικά συμφέροντα). Η κατανομή της ισχύος εντός ενός συστήματος είναι πολύ σημαντική. Για να γίνουν κατανοητές οι στρατηγικές επιλογές των κρατών, σύμφωνα με τη θεωρία της θεωρίας εσωτερικής ισχύος, πρέπει να εξερευνηθούν 1) τα συμφέροντα των ανταγωνιστικών ομάδων εντός του κράτους και της κοινωνίας 2) οι σχέσεις ισχύος μεταξύ αυτών των ομάδων και 3) οι μηχανισμοί διαμόρφωσης πολιτικής, βλ. Platias, 1986, σελ. 97-104

³³¹ Allison, Graham- Zelikow, Philip, *Essence of Decision, Explaining the Cuban Missile Crisis*, Second Edition, New York: Longman, 1999, Bendorn Jonathan- Hammond, Thomas H., "Rethinking Allison's Models", *American Political Science Review*, Vol. 86, No 2, June 1992

καθορίζεται βάσει αυτών των κινδύνων.³³² Όσο περισσότερες κοινωνικές διαιρέσεις υπάρχουν στην κοινωνία, τόσο περισσότερο το καθεστώς στηρίζεται σε εξωτερική εξισορρόπηση (συμμαχίες) παρά σε εσωτερική εξισορρόπηση (κινητοποίηση των πόρων).³³³

Στην περίπτωση της Ιορδανίας, ο κρίσιμος παράγοντας είναι το γεγονός πως οι Μουσουλμάνοι αδελφοί κι οι Παλαιστίνιοι είναι σε θέση να συγκεντρώσουν μεγαλύτερη υποστήριξη εναντίον του Βασιλιά στο εσωτερικό, ειδικά όταν ασκείται βία εναντίον αραβικών λαών σε άλλες περιοχές.

³³² Schweller, 2002, σελ. 8

³³³ Στο ίδιο, σελ. 19

8.2. ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Ο Garnham ισχυρίζεται πως η αμυντική συστράτευση ήταν μία σπάνια αντίδραση στο πρώτο πόλεμο του Κόλπου. Η παρούσα μελέτη απέδειξε πως η αμυντική συστράτευση συνέβη με τα κράτη του Κόλπου, όχι μόνο στον πρώτο αλλά και στους δύο πολέμους του Κόλπου. Ο λόγος ήταν πως οι ΗΠΑ είναι ένας πολύ σημαντικός σύμμαχος για τα κράτη-εισοδηματίες του Κόλπου. Οι ΗΠΑ δεν αποτελούν την κύρια απειλή, αλλά αντίθετα τον εγγυητή της ασφάλειας τους.

Αποδείχθηκε πως η απειλή επηρεάζεται από τους τέσσερις παράγοντες που αναφέρει ο Walt και δεν είναι αποτέλεσμα μόνο της συνολικής ισχύος ενός κράτους. Οι ΗΠΑ ήταν το ίδιο ισχυρή σε όρους πολικότητας³³⁴ και στους δύο πολέμους του Ιράκ. Ωστόσο, αυτό που έπαιξε μεγάλο ρόλο στις αποφάσεις διάταξης των κρατών ήταν οι παράγοντες των απειλητικών προθέσεων και της επιθετικής ισχύος. Το 2003, οι ΗΠΑ ήταν σε θέση να απειλήσουν με μικρότερο κόστος τα κράτη της περιοχής, λόγω του εσωτερικού πολιτικού σκηνικού μετά τα γεγονότα της 11^{ης} Σεπτεμβρίου. Ο καθοριστικός παράγοντας, όμως, ήταν οι επιθετικές προθέσεις.

Η θεωρία του επιθετικού ρεαλισμού αναφέρει πως οι προθέσεις ενός περιφερειακού ηγεμόνα θα θεωρούνται επιθετικές από τους επίδοξους ηγεμόνες. Σύμφωνα με αυτή τη θεωρία, η γεωγραφική εγγύτητα συνεχίζει να παίζει ρόλο, λόγω των διαφορετικών περιφερειών που μπορεί να βρίσκονται δύο κράτη, αλλά όχι κι οι προθέσεις.³³⁵ Ωστόσο, οι ΗΠΑ θεωρούνταν ως συνεργάτες το 1991 από τα κράτη της περιοχής, αντίθετα το 2003 οι περισσότεροι τις έβλεπαν ως εχθρούς. Σύμφωνα με τη μελέτη των δύο πολέμων μεταξύ ΗΠΑ και Ιράκ, οι απειλητικές προθέσεις παίζουν ρόλο στη δημιουργία συμμαχιών.

Ο πόλεμος του 1991 θεωρούνταν μία νομιμοποιημένη χρήση της αμερικανικής ισχύος, καθώς είχε την έγκριση του Συμβουλίου Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών. Αντίθετα ο πόλεμος του 2003 υπονόμευσε τη νομιμοποίηση της πρωτοκαθεδρίας των ΗΠΑ, καθώς έδρασαν αντίθετα από τους συμφωνημένους, από όλα τα κράτη,

³³⁴ Αν και οι ΗΠΑ αυξάνουν τη διαφορά τους από τα άλλα κράτη, βλ. Παπασωτηρίου, Χαράλαμπος, «Οι Σχέσεις των ΗΠΑ με Ε.Ε., Κίνα, Ρωσία και Ιαπωνία», ΕΚΟΜΕ, 2005

³³⁵ Βλ. Mearsheimer, 2001, σελ. 345

κανόνες του Διεθνούς Δικαίου` δηλαδή αντίθετα από τον Χάρτη και τις αρχές του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών.³³⁶

Η εξωτερική πολιτική των ΗΠΑ αποξένωσε ιδιαίτερα τη Συρία και το Ιράν. Η περίπτωση των Συρίας και Ιράν στο δεύτερο Πόλεμο του Κόλπου επιβεβαιώνει και τη τέταρτη υπόθεση εργασίας. Όσο μεγαλύτερη ήταν η απειλή της πολιτικής κυριαρχίας και της εδαφικής ακεραιότητας τους, τόσο περισσότερο τα κράτη εξισορρόπησαν τις ΗΠΑ.

Τα κράτη που επιζητούν να ανατρέψουν καθεστώτα ή να καταλάβουν άλλες χώρες παροτρύνουν τη διαδεδομένη αντίσταση,³³⁷ καθώς οι χώρες των οποίων απειλείται άμεσα η πολιτική κυριαρχία και η εδαφική ακεραιότητα, θα αντισταθούν. Το Ιράν και η Συρία αύξησαν τη μεταξύ τους συνεργασία ασφαλείας μετά την πτώση του Saddam Hussein από την ηγεσία του Ιράκ.³³⁸ Όπως φαίνεται η απομόνωση που επιχειρείται εναντίον τους τις φέρνει πιο κοντά. Αντίθετα, στον πρώτο πόλεμο του Κόλπου, όταν δεν απειλήθηκε η πολιτική κυριαρχία και η εδαφική ακεραιότητα τους, αυτά τα κράτη δεν εξισορρόπησαν τις ΗΠΑ. Καθώς στη Συρία προσφέρθηκε και σημαντική «λεία», εκείνη συστρατεύθηκε επιθετικά. Στην Αίγυπτο δεν προσφέρθηκε «λεία» στο δεύτερο πόλεμο του Κόλπου, όποτε δεν υπήρχε κίνητρο να συνεργαστεί με θέρμη. Το μόνο που έκανε ήταν να παραμείνει ευμενώς ουδέτερη, προασπίζοντας τα σημαντικά οφέλη της ήδη υπάρχουσας συμμαχίας της με τις ΗΠΑ. Παρουσιάζεται μία έντονη συσχέτιση του μεγέθους της προσφερόμενης «λείας» και της πιθανότητας συστράτευσης των κρατών με μία απειλή, εφ' όσον αυτή η απειλή δεν στρέφεται εναντίον της πολιτικής κυριαρχίας τους ή της εδαφικής ακεραιότητας τους.

Οι μικρότερες χώρες, αντί να προσπαθήσουν να κερδίσουν την Αμερική σε πεδία ανταγωνισμού που εκείνη υπερτερεί, θα προσπαθήσουν να μετέλθουν κάποια μέσα ασύμμετρης στρατηγικής, προσπαθώντας να αλλάξουν τον ανταγωνισμό σε πεδία όπου απολαμβάνουν μία σχετικά καλύτερη θέση.³³⁹ Ο Walt αναφέρει πως οι αδύναμοι έχουν τρεις τρόπους να εξισορροπήσουν την αμερικανική ισχύ: να αυξήσουν τις συμβατικές τους δυνατότητες, να ενισχύσουν την τρομοκρατικές οργανώσεις εναντίον των ΗΠΑ και να αναπτύξουν Όπλα Μαζικής Καταστροφής.³⁴⁰

³³⁶ Walt, 2006, σελ. 162

³³⁷ Walt, 1988, σελ. 168

³³⁸ Walt, 2006, σελ. 122

³³⁹ Στο ίδιο, σελ. 133

³⁴⁰ Στο ίδιο, 133-134

Όπως ισχυρίζεται ο Walt, τα κράτη δεν μπορούν να συναινέσουν στο να κάνουν οι Ηνωμένες Πολιτείες ότι θέλουν, να επιτίθενται σε όποιον θέλουν, ειδικά όταν οι ΗΠΑ διαθέτουν τόση μεγάλη δύναμη.³⁴¹ Τα κράτη στη Μέση Ανατολή βρίσκονται κι αυτά στην προσπάθεια εύρεσης απαντήσεως στο ερώτημα του πώς να χαλιναγωγήσουν την αμερικανική ισχύ. Ο συνδυασμός υπέρτερης ισχύος και ιδεολογικού ζήλου που οδηγεί την αμερικανική εξωτερική πολιτική είναι τρομακτικός για αυτά τα καθεστώτα.³⁴²

Αυτό που άλλαξε το 1991 και το 2003 ήταν πως τα κράτη είδαν την Αμερική ως μία άμεση και επικείμενη απειλή, καθώς δεν υπήρχε ο παράγοντας μίας δεύτερης υπερδύναμης, όπως στον Ψυχρό Πόλεμο που θα μπορούσε να την εξισορροπήσει επαρκώς.³⁴³ Είναι αλήθεια πως στον πόλεμο του 1991 η «τυραννία των αδυνάμων» ήταν παρούσα, στα πλαίσια της διαπραγματεύσεως για τη συμμετοχής των κρατών στη συμμαχία που συγκρότησαν οι ΗΠΑ.³⁴⁴ Το 2003 οι ΗΠΑ προτίμησαν να απαλλαγούν από αυτή την τυραννία.

Ο Stephen Saideman υποστηρίζει πως η ταυτότητα μπορεί να επηρεάσει τις επιθετικές προθέσεις με δύο τρόπους: διαμορφώνοντας τις αντιλήψεις ή καθορίζοντας τις προθέσεις.³⁴⁵ Ωστόσο, αυτό δεν παρατηρήθηκε στη μελέτη. Αυτό που φαίνεται να επηρέασε τις προθέσεις ήταν η συμπεριφορά των ΗΠΑ ως αναθεωρητικού κράτους.³⁴⁶ Η ιδέα χρήσης βίας όχι μόνο εναντίον των τρομοκρατικών ομάδων, αλλά κι εναντίον των κρατών που θεωρούνταν που τους υπέθαλπαν δημιούργησε στις ΗΠΑ άλυτα πολιτικά προβλήματα με τα κράτη της Μέσης Ανατολής.³⁴⁷

Οι ΗΠΑ είναι ικανές να κερδίσουν σχεδόν οπωσδήποτε πόλεμο, λόγω του μεγάλου τους στρατιωτικού πλεονεκτήματος. Ωστόσο, είναι πολύ πιο δύσκολο να κερδίσουν την ειρήνη χωρίς την πολιτική συνεργασία των άλλων κρατών. Ενώ το 1991 είχαν την πολιτική κάλυψη των αραβικών κρατών, το 2003 οι ΗΠΑ

³⁴¹ Walt, 2006, σελ. 62

³⁴² Στο ίδιο, σελ. 82

³⁴³ Walt, 1987 σελ. 162-3

³⁴⁴ Ifestos, 1992, σελ. 41

³⁴⁵ Saideman, Stephen, "Conclusion: Thinking Theoretically about Identity and Foreign Policy" σελ. 196 στο Telhami- Barnett, 2002

³⁴⁶ Σύμφωνα με τον Παναγιώτη Ήφαιστο, αναθεωρητικό κράτος είναι αυτό που αγνοεί το διεθνές δίκαιο είτε το ερμηνεύει κατά το δοκούν, Ήφαιστος, 2005, σελ. 464

³⁴⁷ Stanley Hoffmann, "America Alone in the World," *The American Prospect* vol. 13 no. 17, September 23, 2002

αποφάσισαν πως αυτό δεν ήταν απαραίτητο. Η επιλογή της παραβίασης των κανόνων του διεθνούς δικαίου και της αποξένωσης δυνητικών συμμάχων της είχε ως αποτέλεσμα οι ΗΠΑ να αντιμετωπίσουν αυξανόμενες δυσκολίες για τον έλεγχο της περιοχής.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑ ΤΩΝ ΚΡΑΤΩΝ ΤΟ 1991					
	ΕΞΙΣΟΡΡΟΠΗΣΗ	ΜΕΤΑΚΥΛΙΣΗ	ΣΥΣΤΡΑΤΕΥΣΗ		ΑΥΤΟΕΞΙΣΟΡΡΟΠΗΣΗ
	(BALANCING)	(BUCK-PASSING)	(BANDWAGONING)		(OMNIBALANCING)
			ΑΜΥΝΤΙΚΗ	ΕΠΙΘΕΤΙΚΗ	
ΑΙΓΥΠΤΟΣ				X	
ΙΟΡΔΑΝΙΑ					X
ΙΡΑΝ		X			
ΚΡΑΤΗ ΤΟΥ Σ.Σ.Κ.			X		
ΣΥΡΙΑ				X	
ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑ ΤΩΝ ΚΡΑΤΩΝ ΤΟ 2003					
	ΕΞΙΣΟΡΡΟΠΗΣΗ	ΜΕΤΑΚΥΛΙΣΗ	ΣΥΣΤΡΑΤΕΥΣΗ		ΑΥΤΟΕΞΙΣΟΡΡΟΠΗΣΗ
	(BALANCING)	(BUCK-PASSING)	(BANDWAGONING)		(OMNIBALANCING)
			ΑΜΥΝΤΙΚΗ	ΕΠΙΘΕΤΙΚΗ	
ΑΙΓΥΠΤΟΣ		X			
ΙΟΡΔΑΝΙΑ					X
ΙΡΑΝ	X				
ΚΡΑΤΗ ΤΟΥ Σ.Σ.Κ.			X		
ΣΥΡΙΑ	X				

ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ξενόγλωσση

Abir, Mordechai, *Saudi Arabia Government, society and the Gulf crisis*, London and New York: Routledge, 1996

Ajami, Fouad, "Iraq and the Arab's Future", *Foreign Affairs*, Volume 82 No 1, January/ February 2003

al-Hamad, Turki, "Imperfect Alliances: Will the Gulf Monarchies Work Together?", *Middle East Review of International Affairs*, Volume 1, No. 2, July 1997

Allison, Graham- Zelikow, Philip, *Essense of Decision, Explaining the Cuban Missile Crisis*, Second Edition, New York: Longman, 1999

Alterman, Jon B., "Dynamics Without Drama: New Options and Old Compromises in Egypt's Foreign Policy", *Cambridge Review of International Affairs*, Volume 18, Number 3, October 2005

Aron, Raymond, "The Anarchical Order of Power", *Daedalus*, Spring 1966, Vol. 95, No 2

Baldwin, David A., (Ed.), *Neorealism and Neoliberalism, The Contemporary Debate*, New York: Columbia University Press, 1993

Baram, Amatzia, "Baathi Iraq and Hashemite Jordan: From Hostility to Alignment", *Middle East Journal*, Volume 45, No 1, Winter 1991

Barnett, Michael N.- Levy Jack S., "Domestic sources of alliances and alignments: the case of Egypt", *International Organization* 45, 3, Summer 1991

Barnett, Michael N., 1996. 'Identity and Alliances in the Middle East', in Katzenstein, Peter J., ed., *The Culture of National Security: Norms and Identity in World Politics*, New York: Columbia University Press, σελ 400–447

Bendorn Jonathan- Hammond, Thomas H., "Rethinking Allison's Models", *American Political Science Review*, Vol. 86, No 2, June 1992

Bourtman, Ilya, "Putin and Russia's Middle Eastern Policy", *Middle East Review of International Affairs*, Vol. 10, No. 2, June 2006

Brand, Laurie, "Liberalization and Changing Political Coalitions: The Bases of Jordan's 1990-1991 Gulf Crisis Policy," *The Jerusalem Journal of International Relations*, vol. 13, no. 4 (1991

Brands, H. W., "George Bush and the Gulf War of 1991", *Presidential Studies Quarterly* 34, no. 1 (March 2004)

Buzan, Barry- Jones, Charles, Little, Richard, *The logic of anarchy : neorealism to structural realism*, New York: Columbia University Press, 1993

Buzan, Barry- Waever, Ole, *Regions and Powers, The Structure of International Security*, 3rd Edition, United Kingdom: Cambridge University Press, 2005

Champion, Daryl, "The Kingdom of Saudi Arabia: Elements of Instability within Stability", *Middle East Review of International Affairs*, Vol. 3, No 4, December 1999

Christensen, Thomas J.- Snyder, Jack, "Chain gangs and passed bucks: predicting alliance patterns in multipolarity", *International Organization* 44, 2, Spring 1990, pp. 137-168

Christensen, Thomas J., "Perceptions and alliances in Europe, 1865- 1940", *International Organization* 51, 1, Winter 1997, pp. 65-97

Clausewitz, Carl von, *On War*, Princeton, N.J.: Princeton, University Press, 1989

Cooper, Scott, "State-Centric Balance-of-Threat Theory: Explaining the Misunderstood Gulf Cooperation Council," *Security Studies* 13: 2 (Winter 2003/2004): 306-49

Copeland, Dale, "The Constructivist Challenge to Structural Realism", *International Security*, Vol. 25, No 2 (Fall 2001), pp. 203-209

Cordesman, Anthony H., "Saudi Arabia: Friend or Foe in the War on Terror?", *Middle East Policy*, Vol. XIII, No. 1, Spring 2006

Cordesman, Anthony H., *The War after the War, Strategic Lessons of Iraq and Afghanistan*, Washington D.C: The CSIS Press, 2004

David, Steven R. "Explaining Third World Alignment", *World Politics*, Vol. 43, No. 2 (Jan., 1991), pp. 233-256

David, Steven, "Why the Third World Still Matters", *International Security*, Vol. 17, No 3, Winter 1992/93, pp. 127-159

Dekmejian, Hrain R., "The Rise of Political Islamism in Saudi Arabia", *Middle East Journal*, Volume 48, No 4 Autumn 1994

Eilt, Hermann Frederick, "The Persian Gulf Crisis: Perspectives and Prospects", *Middle East Journal*, Vol 45, No1, Winter 1991

Estelami, Hooman , "A Study of Iran's Responses to U.S. Economic Sanctions", *Middle East Review of International Affairs*, Volume 3, No.3, September 1999

Fawcett, Louise, *International Relations of the Middle East*, Oxford: Oxford University Press, 2005

Foley, Sean "The UAE: Political Issues and Security Dilemmas", *Middle East Review of International Affairs*, Volume 3, No. 1 - March 1999

Fox, Annete Baker, *The Politics of Attraction*, New York: Columbia University Press, 1977

Frankel, Benjamin, (Editor) *Realism: Restatements and Renewal*, London: Frank Cass, 1996

Freedman, Lawrence- Karsh, Efraim, "How Kuwait Was Won, Strategy in the Gulf War", *International Security*, Fall 1991, Vol. 16, No 2,

Garfinkle, Adam, "Geopolitics: Middle Eastern Notes and Anticipations", Elsevier Science Limited, Foreign Policy Research Institute, 2003

Garnham, David, "Explaining Middle Eastern Alignments During the Gulf War", *Jerusalem Journal of Middle Eastern Studies*, September 1992

Gause III, F. Gregory, "Systemic Approaches to Middle East International Relations", International Studies Association, 1999

Gilbert, Felix, *The Historical Essays of Otto Hintze*, New York: Oxford University Press, 1975

Grayson, Benson Lee, *United States- Iranian Relations*, Washington D.C.: United Press of America, 1981

Hinnebusch, Raymond, "Defying the Hegemon: Syria and the Iraq War", Paper given at the conference of the European Consortium on Political Research conference, Budapest: September 2005

Hinnebusch, Raymond. *The international politics of the Middle East*, Manchester-New York: Manchester University Press, 2003

Hoffmann, Stanley, "The Crisis of Liberal Internationalism", *Foreign Policy*, Spring 1995

Humphreys, Stephen, "The Strange Career of Pan-Arabism" στο Hourani, Albert-Khoury, Philip- Wilson, Mary C., (Editorship), *The Modern Middle East*, 2nd Edition, I.B. Tauris, New York, 2004

Huntington, Samuel, *Political Order in Changing Societies*, New Haven: Yale University Press, 1968

Ifestos, Panayiotis, "Patron-Client Relations in the Emerging Security Environment", *The Jerusalem Journal of International Relations*, Vol. 14, No 2, 1992

Indyk, Martin, "Watershed in the Middle East", *Foreign Affairs* Vol. 71, No. 1, 1992

Jackson, Robert H. 1987, "Quasi-States, Dual Regimes, and Neoclassical Theory: International Jurisprudence and the Third World", *International Organization* 41 (4):519–50.

Jervis, Robert- Snyder, Jack, *Dominoes and Bandwagons: strategic beliefs and great power competition in the Eurasian rimland*, New York: Oxford University Press, 1991

Jervis, Robert, *Perceptions and Misperceptions in International Politics*, Princeton, N.J.: Princeton University Press, 1976

Joffe, Josef, " "Bismarck" or "Britain"? Toward an American Grand Strategy after Bipolarity", *International Security*, Vol. 19, No 4, Spring 1995, pp. 94-117

Joffe, Josef, "Europe's American Pacifier." *Foreign Policy*, No. 54 (Spring 1984), pp. 64-82

Jones, Toby, "The Iraq Effect in Saudi Arabia", *Middle East Report* No. 237, Winter 2005

Kahwaji, Riad, "Gulf Cooperation Council Threat Perceptions and Deterrence Objectives", *Comparative Strategy*, 22, 515–520, 2003

Kahwaji, Riad, "U.S.-Arab Cooperation in the Gulf: Are Both Sides Working From the Same Script?", *Middle East Policy*, Vol. XI, No. 3, Fall 2004

Karawan, Ibrahim A., "Arab Dilemmas in the 1990s: Breaking Taboos and Searching for Signposts", *Middle East Journal*, Volume 48, No 3 Summer 1994

Kelley, Judith, "Strategic Non-Cooperation as Soft Balancing: Why Iraq was not Just about Iraq", *International Politics*, 2005, 42, (153-173)

Kemp, Geoffrey, *Iraq and Its Neighbors: Implications for U.S. Policy*, November 17, 2004, Background Memo, United States Institute of Peace σελ. 14

Keohane, Robert O. (Editorship), *Neorealism and Its Critics*, Columbia University Press, 1986

Khalidi, Rashid, *Resurrecting Empire: Western Footprints and America's Perilous Path in the Middle East*, London- New York: I.B. Tauris, 2004

Khalilzad, Zalmay, "The United States and the Persian Gulf: Preventing Regional Hegemony", *Survival*, Vol. 37, No 2, Summer 1995

Kienle, Eberhard, *Ba'th v Ba'th, The Conflict between Syria and Iraq 1968-1989*, London: I.B. Tauris, 1993

Kissinger, H., *Does America Need a Foreign Policy? Towards a Diplomacy for the 21st Century*, London: Simon & Schuster Inc, 2002

Korany, Bahgat- Dessouki, Ali E. Hillal, *The Foreign Policies of Arab States, The Challenge of Change*, Second Edition, Oxford- Colorado: Westview Press Inc, 1991

Kostiner, Joseph "The United States and the Gulf States: Alliance in Need", *Middle East Review of International Affairs*, Volume 2, No. 4 - November 1998

Kostiner, Joseph, "State, Islam and Opposition in Saudi Arabia: The Post Desert-Storm Phase", *Middle East Review of International Affairs*, Volume 1, No. 2 - July 1997

Krasner, Stephen D., *Defending the National Interests: Raw Materials Investment and U.S. Foreign Policy*, Princeton, N.J.: Princeton University Press, 1978

Krasner, Stephen, *Structural Conflict, The Third World Against Global Liberalism*, Berkeley- Los Angeles- London: University of California Press, 1985

Layne, Christopher, "The "Poster Child for Offensive Realism": America as a Global Hegemon", *Security Studies* 12, No 2, (Winter 2002/3)

Layne, Christopher, "The Unipolar Illusion, Why New Great Powers Will Rise", *International Security*, Vol. 17, No 4, Spring 1993

Lefebvre, Jeffrey A., "U.S. Military Hegemony in the Arabian/ Persian Gulf: How Long Can It Last?", *International Studies Perspectives* (2003) 4, 186–190

Lesch, Ann Mosely, "Contrasting Reactions to the Persian Gulf Crisis: Egypt, Syria, Jordan, and the Palestinians", *Middle East Journal*, Volume 45, No 1, Winter 1991

Lobell, Steven E., "War Is Politics: Offensive Realism, Domestic Politics, and Security Strategies", *Security Studies* 12, No 2 (Winter 2002/3), pp. 165-195

Lustick, Ian S., "The Absence of Middle Eastern Great Powers: Political "Backwardness" in Historical Perspective", *International Organization* 51, 4, Autumn 1997, pp. 653–83

Maloney, Suzanne (Project Director), Zbigniew Brzezinski and Robert M. Gates, Co-Chairs, 'Iran: Time for a New Approach', Report of an Independent Task Force, www.cfr.org

Manstanduno, Michael, "Preserving the Unipolar Moment, Realist Theories and U.S. Grand Strategy after the Cold War", *International Security*, Vol. 21, No 4, Spring 1997, pp. 49-88

Mares, David R., "Middle Powers under Regional Hegemony: To Challenge or Acquiesce in Hegemonic Enforcement", *International Studies Quarterly* (1988), 32, 453-471

McMillan, Joseph, "Saudi Arabia and Iraq", Special Report, United States Institute of Peace, January 2006

Mearsheimer John, *The Tragedy of Great Power Politics*, New York: W. W. Norton & Company, 2001

Mearsheimer- Walt, Stephen M., "An Unnecessary War", *Foreign Policy*, 2002, Jan/Feb 2003

Mearsheimer, John J.- Walt, Stephen M., "The Israeli Lobby and U.S. Foreign Policy", *London Review of Books*, Vol. 28, No 6, 2006

Meital, Yoram "Domestic Challenges and Egypt's U.S. Policy", *Middle East Review of International Affairs*, Volume 2, No. 4, November 1998

Moravcsik, Andrew, "Taking Preferences Seriously: A Liberal Theory of International Politics", *International Organization* 51, 4, Autumn 1997, pp. 513-553

Morgenthau, Hans J., *Politics among Nations, The Struggle for Power and Peace*, Fourth Edition, New York: Alfred A. Knopf, 1967

Mufti, Malik. *Sovereign Creations: Pan-Arabism and Political Order in Syria and Iraq*, Ithaca: Cornell University Press, 1996

Papasotiriou, Harry- Levine, Paul, *America since 1945: The american moment*, New York: Palgrave McMillan, 2005

Platias, Athanassios, G., *High Politics in Small Countries, An Inquiry into the Security Policies of Greece, Israel and Sweden*, Ph.D., Cornell University, 1986

Pollack, Josh, "Saudi Arabia and the United States, 1931-2002", *Middle East Review of International Affairs*, Vol. 6, No 3, September 2002

Potter, Lawrence G. (Editorship), Sick, Gary G., *Security in the Persian Gulf: Origins, Obstacles, and the Search for Consensus*, New York: Palgrave, 2002

Russell, James A., "Saudi Arabia in the 21st Century: A New Security Dilemma", *Middle East Policy*, Vol. XII, No. 3, Fall 2005

Ryan, Curtis, "Jordan and the Rise and Fall of the Arab Cooperation Council", *Middle East Journal*, Volume 52, No 3, Summer 1998

Sasley, Brent E., "Changes and Continuities in Jordanian Foreign Policy", *Middle East Review of International Affairs*, Volume 6, No. 1, March 2002

Schweller, Randall L. "Bandwagoning for Profit: Bringing the Revisionist State Back In", *International Security*, Vol.19, No.1, Summer, 1994

Schweller, Randall L., "Missed Opportunities and Unanswered Threats: Domestic Constraints on the Balance of Power", Paper submitted at the Department of Political Science, Yale University, 2002

Snyder, Glenn H., "Alliances, balance, and stability", *International Organization* 45, 1, Winter 1991

Snyder, Glenn H., "Mearsheimer's World- Offensive Realism and the Struggle for Security", *International Security*, Vol. 27, No 1, (Summer 2002), pp 149-171

Snyder, Glenn H., "The Security Dilemma in Alliance Politics", *World Politics*, Vol. 38,1, Summer 1984

Snyder, Glenn, *Alliance Politics*, Ithaca and London: Cornell University Press, 1997

Stein, Kenneth W. "Egyptian-Israeli Relations", *Middle East Review of International Affairs*, Volume 1, No. 3 - September 1997

Swart, Gerrie- Solomon, Hussein- Botha, Anneli, "Egypt: Pharaohs and Fundamentalists?", *Journal of the Africa Institute of South Africa (AISA)*, Pretoria, December 2003

Taliaferro, Jeffrey W., "Security Seeking under Anarchy: Defensive Realism Revisited", *International Security* 25 no3 128-61 Winter 2000/2001

Taremi, Kamran, "Iranian Foreign Policy Towards Occupied, Iraq, 2003-05", *Middle East Policy*, Vol. XII, no. 4, Winter 2005

Teitelbaum, Joshua, "The Gulf States and the End of Dual Containment", *Middle East Review of International Affairs*, Volume 2, No. 3 - September 1998

Vasquez, John A.- Elman, Colin, *Realism and the Balancing of Power, A New Debate*, New Jersey: Prentice Hall, 2003

Walt, Stephen M., "Beyond bin Laden: Reshaping U.S. Foreign Policy", *International Security*, Vol. 26, No. 3 (Winter 2001/02), pp. 56-78

Walt, Stephen M., "International relations: One world, many theories", *Foreign Policy*; Washington; Spring 1998

Walt, Stephen M., "Testing Theories of alliance formation: the case of Southwest Asia", *International Organization* 42, 2, Spring 1988

Walt, Stephen, *Taming American Power*, USA: Norton, 2006

Walt, Stephen, *The Origins of Alliances*, Ithaca- New York: Cornell University Press, 1987

Waltz, Kenneth, *Man, the State, and War: a theoretical analysis*, New York: Columbia University Press, 1959/2001

Waltz, Kenneth, *Theory of International Politics*, Boston: McGraw-Hill, 1979

Watson, Adam, *The Evolution of International Society*, London: Routledge, 1992

Zahlan, Rosemarie Said, *The Making of the Modern Gulf States, Kuwait, Bahrain, Qatar, the United Arab Emirates and Oman*, Reading: Ithaka Press, 2002

Zakaria, Fareed, "Realism and Domestic Politics, A Review Essay", *International Security*, Summer 1992, Vol. 17, No 1, pp. 177-197

Zisser, Eyal, "Syria, the United States, and Iraq – Two Years after the Downfall Of Saddam Hussein", *Middle East Review of International Affairs*, Vol. 9, No. 3 (September 2005)

Ελληνική

Βατικιώτης, Π. Γ., *Ισλάμ και Κράτος*, Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση, Β' Έκδοση, 2000

Ήφαιστος, Παναγιώτης, *Διπλωματία και στρατηγική των μεγάλων ευρωπαϊκών δυνάμεων Γαλλίας, Γερμανίας, Μεγάλης Βρετανίας*, Αθήνα: Ποιότητα, 1996

Ήφαιστος, Παναγιώτης, *Κοσμοθεωρητική Ετερότητα και Αξιώσεις Πολιτικής Κυριαρχίας*, Αθήνα: Ποιότητα, 2001

Ήφαιστος, Παναγιώτης, *Οι Διεθνείς σχέσεις ως Αντικείμενο Επιστημονικής Μελέτης στην Ελλάδα και στο Εξωτερικό*, Αθήνα: Ποιότητα, 2003

Θουκυδίδης, *Θουκυδίδου Ιστορία Πελοποννησιακού πολέμου* (σχόλια Π. Ξιφάρá), Αθήνα: Εκδόσεις, Ι.Ν. Ζαχαρόπουλου, 1954

Κονδύλης, Παναγιώτης, *Θεωρία του Πολέμου*, Αθήνα: Θεμέλιο, 1998

Κονδύλης, Παναγιώτης, *Ισχύς και Απόφαση: η διαμόρφωση των κοσμοεικόνων και το πρόβλημα των αξιών*, Αθήνα: Στιγμή, 1991

Παπασωτηρίου, Χαράλαμπος, «Οι Σχέσεις των ΗΠΑ με Ε.Ε., Κίνα, Ρωσία και Ιαπωνία», ΕΚΟΜΕ, 2005

Παπασωτηρίου, Χαράλαμπος, *Βυζαντινή Υψηλή Στρατηγική*, Αθήνα: Ποιότητα, 2000

Παπασωτηρίου, Χαράλαμπος <Η θέση της Ρωσίας στο διεθνές σύστημα στις αρχές του 21ου αιώνα>, www.ekome.gr, Νοέμβριος 2002

Παπασωτηρίου Χαράλαμπος, *Αμερικανικό Πολιτικό Σύστημα και Εξωτερική Πολιτική: 1945- 2002*, Αθήνα: Ποιότητα, 2002

Σωτηρόπουλος, Δ.- Χουλιάρης Α.- Ρούσσος Σ.- Σκλιάς Π., *Ο Τρίτος Κόσμος: Πολιτική, Κοινωνία, Οικονομία, Διεθνείς Σχέσεις*, Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση, 2005

Έργα μεταφρασμένα στα ελληνικά

Bull, Hedley, *Η άναρχη κοινωνία. Μελέτη της τάξης στην παγκόσμια πολιτική*, Αθήνα: Ποιότητα, 2001

Brzezinski, Zbigniew, *Η Γεωστρατηγική Τριάδα- Η Συμβίωση με την Κίνα, τη Νέα Ευρώπη και τη Ρωσία*, Αθήνα: Εκδόσεις Ευρασία, 2002,

Brzezinski, Zbigniew, *Η Μεγάλη Σκακιέρα, Η αμερικανική υπεροχή και οι γεωστρατηγικές της επιταγές*, Αθήνα: Εκδοτικός Οργανισμός Λιβάνη, 1998

Carr, Edward H., *Η εικοσαετής κρίση 1919-1939, Εισαγωγή στη μελέτη των διεθνών σχέσεων*, Αθήνα: Εκδόσεις Ποιότητα, 2000

Gilpin, Robert, *Πόλεμος και Αλλαγή στη Διεθνή Πολιτική*, Αθήνα: Ποιότητα, 2003

Hobbes, Thomas, *‘Λεβιάθαν ή Ύλη, Μορφή και Εξουσία μίας Λαϊκής και Πολιτιστικής Κοινότητας’*, Αθήνα: Εκδόσεις Γνώση, 1989

Hourani, Albert, *Ιστορία των Αραβικών Λαών*, Αθήνα: Α.Α. Λιβάνη, 1994

Kant, Immanuel, *Για την αιώνια ειρήνη*, Αλεξάνδρεια: Αθήνα, 1992

Κεπέλ, Ζιλ, *Ο Ιερός Πόλεμος*, Αθήνα: Εκδόσεις Καστανιώτη, 2001

Κίσιντζερ, Χ., *Διπλωματία*, Αθήνα: Εκδοτικός Οργανισμός Λιβάνη, 1995

Μακκιαβέλλι, Νικολό, *Ο Ηγεμόνας*, Αθήνα: Ατραπός, 2003

Van Evera, Stephen, *Εισαγωγή στη μεθοδολογία της πολιτικής επιστήμης*, Γ' Έκδοση, Εκδόσεις Ποιότητα, Αθήνα, 2003

Wight, Martin, *Διεθνής Θεωρία: τα τρία ρεύματα σκέψης*, Αθήνα: Ποιότητα, 1998

Wight, Martin, *Πολιτική Δυνάμεων*, Αθήνα: Εκδόσεις Ειρήνη, 1994